

Varkenshouderij in West- Vlaanderen

December 2012

Jan Brusselaers

Jeroen Buysse

Inhoudsopgave

Lijst van figuren	2
Lijst van tabellen.....	3
Inleiding	4
1. Foto analyse van West-Vlaamse varkenshouderij.....	5
1.1. Belang West-Vlaanderen in de Belgische varkenshouderij.....	5
1.2. VLIFsteun West-Vlaamse varkenshouderij.....	8
1.3. Belang varkenshouderij in de West-Vlaamse landbouw	9
1.4. Structuur West-Vlaamse varkenshouderij.....	10
2. Vergelijking West-Vlaamse varkenshouderij met andere Europese varkens producerende regio's.....	23
2.1. Vergelijking productiekosten varkens-producerende regio's	23
2.2. Opsplitsing kosten biggen en vleesvarkens.....	28
2.3. Productiviteit.....	29
3. West-Vlaamse varkenshouderij als cluster.....	31
3.1. Introductie Diamond Model.....	31
3.2. Aftoetsen model aan West-Vlaamse varkenscluster.....	32
4. SWOT analyse.....	56
5. Beleidsaanbevelingen.....	58
5.1. Opleidingen en informatieoverdracht.....	58
5.2. Promoten samenwerking	60
5.3. Begeleiding varkenshouders.....	61
5.4. Continuïteit in het beleid.....	62
Annex.....	64
Bibliografie.....	65

Lijst van figuren

<i>Figuur 1: Evolutie aantal varkens per provincie, 1990-2010 (bron: eigen samenstelling op basis van Studiedienst Vlaamse Regering, 2012)</i>	<i>6</i>
<i>Figuur 2: Evolutie aandeel in Vlaamse varkensstapel, 1990 - 2010 (bron: eigen samenstelling op basis van Studiedienst Vlaamse Regering, 2012)</i>	<i>6</i>
<i>Figuur 3: Evolutie aantal biggen, varkens tot 50 kg, vleesvarkens en fokvarkens (bron: eigen samenstelling op basis van NIS gegevens, 2012)</i>	<i>7</i>
<i>Figuur 4: Aantal bedrijven met varkens per provincie, 1990 - 2010 (bron: eigen samenstelling op basis van NIS gegevens, 2012)</i>	<i>7</i>
<i>Figuur 5: Evolutie aantal varkens vs. aantal bedrijven met varkens in West-Vlaanderen (1990-2010) (Bron: Eigen samenstelling op basis van NIS gegevens).....</i>	<i>8</i>
<i>Figuur 6: Provinciale verdeling van de belangrijkste investeringstypes in de landbouwsector, 2011 (bron: VLIF, 2012)</i>	<i>9</i>
<i>Figuur 7: Aandeel landbouwbedrijven met varkens ten opzichte van het totaal aantal landbouwbedrijven (Bron: FOD Economie, 2012)</i>	<i>10</i>
<i>Figuur 8: Gemiddeld aantal zeugen per bedrijf (bron: AMS, 2012 & Boerenbond, 2012)</i>	<i>11</i>
<i>Figuur 9: Gemiddeld aantal vleesvarkens per bedrijf (bron: AMS, 2012 & Boerenbond, 2012)</i>	<i>12</i>
<i>Figuur 10: aantal varkens (zeugen, beren, biggen, vleesvarkens) per gemeente, 2011 (bron: VLM, 2012)</i>	<i>13</i>
<i>Figuur 11: Kg N nettoproductie varkensmest/ ha landbouwgrond (bron: eigen samenstelling op basis van NIS, 2012 & VLM, 2012)</i>	<i>13</i>
<i>Figuur 12: Percentage N emissieverlies per gemeente (bron: eigen samenstelling op VLM gegevens, 2011)</i>	<i>14</i>
<i>Figuur 13: Benutting van stalcapaciteit vleesvarkens; bedrijfsniveau vs. aggregatie op gemeentelijk niveau (bron: VLM, 2012)</i>	<i>15</i>
<i>Figuur 14: Benutting stalcapaciteit biggen; bedrijfsniveau vs. aggregatie op gemeentelijk niveau (bron: VLM, 2012)</i>	<i>16</i>
<i>Figuur 15: Benutting stalcapaciteit zeugen; bedrijfsniveau vs. aggregatie op gemeentelijk niveau (bron: VLM, 2012)</i>	<i>16</i>
<i>Figuur 16: Histogram van gerapporteerde stalcapaciteit voor vleesvarkens in West-Vlaanderen (bron: VLM, 2012)</i>	<i>17</i>
<i>Figuur 17: Histogram van stalbezetting van vleesvarkens (bron: VLM, 2012).....</i>	<i>17</i>
<i>Figuur 18: Histogram stalbezetting van vleesvarkens (bron: VLM, 2012)</i>	<i>18</i>
<i>Figuur 19: Histogram stalcapaciteit/vergunde capaciteit van vleesvarkens (bron: eigen berekening op basis van data milieuvergunning provincie West-Vlaanderen en VLM, 2012)</i>	<i>19</i>
<i>Figuur 20: Histogram aanwezige dieren/vergunde capaciteit van vleesvarkens (bron: eigen berekening op basis van data milieuvergunning provincie West-Vlaanderen en VLM, 2012)</i>	<i>19</i>
<i>Figuur 21: Aantal zeugen en vleesvarkens per exploitatie, 2010)</i>	<i>20</i>
<i>Figuur 22: Gemiddelde betaalde oppervlakte per varkenshouderij 2007 - 2010 (bron: eigen samenstelling op basis van gegevens AMS, 2012)</i>	<i>21</i>
<i>Figuur 23: Gemiddeld aantal melkkoeien op een varkenshouderij (bron: eigen samenstelling op basis van gegevens AMS, 2012)</i>	<i>22</i>
<i>Figuur 24: Productiekosten (en samenstelling) per land (bron: Hoste, 2011)</i>	<i>24</i>
<i>Figuur 25: Arbeidskost per uur, hoeveelheid gebruikte arbeid en Arbeidskosten (bron: Hoste, 2011)</i>	<i>25</i>
<i>Figuur 26: Prijs van het complete voerpakket voor een gesloten varkensbedrijf (bron: Hoste, 2011)</i>	<i>26</i>
<i>Figuur 27: Investeringskost per varkensplaats en overige vaste kosten (bron: Hoste, 2011)</i>	<i>27</i>
<i>Figuur 28: Evolutie veevoederkost november 2007 - november 2010 (bron: Hoste, 2011)</i>	<i>28</i>
<i>Figuur 29: Aantal gespeende biggen per zeug per jaaren productie van slachtgewicht (bron: Hoste, 2011)</i>	<i>29</i>
<i>Figuur 30: Evolutie van aantal grootgebrachte biggen per zeug, 2002 - 2009 (bron: Hoste, 2011)</i>	<i>30</i>
<i>Figuur 31: Porters Diamond Model (bron: eigen samenstelling o.b.v. Porter, 1990)</i>	<i>31</i>

<i>Figuur 32: Aantal slachtingen per slachthuis (bron: Landbouw en visserij, Vlaamse overheid, 2012)</i>	35
<i>Figuur 33: Geografische spreiding slachthuizen</i>	35
<i>Figuur 34: Medegedeelde wekelijkse slachtprijs - (bron: Landbouw en visserij, Vlaamse overheid, 2012)</i>	36
<i>Figuur 35: intra-EU exportbestemmingen van Belgisch varkensvlees (handelsstroom in euro) (Bron: eigen samenstelling op basis van Eurostat gegevens)</i>	39
<i>Figuur 36: aandeel Frankrijk, VK, Italië, Nederland en Polen in intra-EU export (1998 - 2011) (bron: eigen samenstelling op basis van Eurostat, 2012)</i>	41
<i>Figuur 37: Samenstelling handelsstroom varkensproducten (niet-levend) in ton (2009) (bron: Eurostat, Comext, Vlaamse overheid, 2011)</i>	41
<i>Figuur 38: Samenstelling productiekost Vlaamse varkenshouders (bron: AMS, 2012)</i>	45
<i>Figuur 39: Evolutie voederprijzen (2007-2012) (bron: BEMEFA, 2012)</i>	46
<i>Figuur 40: Relatief belang van de EU steun per pilaar voor de periode 2007 - 2013; rood = 1ste pilaar; groen = 2^{de} pilaar, blauw = 3^e pilaar (bron: European Commission, 2012)</i>	55

Lijst van tabellen

<i>Tabel 1: Verdeling totale varkensstapel per provincie (Bron: FOD Economie, 2012)</i>	5
<i>Tabel 2: procentuele wijziging aantal landbouwbedrijven met varkens, 1990-2010 (bron; eigen samenstelling op basis gegevens NIS, 2012)</i>	7
<i>Tabel 3: Aandeel aangekochte en intern doorgegeven biggen voor kweek tot vleesvarkens (bron: eigen samenstelling op basis van gegevens Boerenbond, 2012)</i>	20
<i>Tabel 4: Percentage verkochte biggen in vermeerdering en productiegetal per zeug (bron: eigen samenstelling op basis van gegevens Boerenbond, AMS, 2012)</i>	20
<i>Tabel 5: Toeslag per certificaat (bron: BEMEFA, 2012)</i>	33
<i>Tabel 6: Aantal slachtingen (x 1000) per jaar, per land, 2003 - 2011 (bron: eigen samenstelling op basis van gegevens Eurostat, 2012)</i>	36
<i>Tabel 7: Evolutie belang, omvang en waarde exportstroom naar Duitsland 1998-2011 (Bron: Eigen samenstelling op basis van Eurostat gegevens)</i>	40

Inleiding

Dit rapport is het eindresultaat van een studie gefinancierd door de provincie West-Vlaanderen. Doel van de studie is in eerste instantie een accuraat en actueel beeld te krijgen van de varkenshouderij in West-Vlaanderen (incl. een aantal evoluties). Dit beeld wordt geschetst in het eerste deel van dit rapport waarin een foto analyse van de West-Vlaamse varkenshouderij wordt gegeven. Hierna wordt ook nagegaan wat het belang van West-Vlaanderen in de totale Vlaamse varkenshouderij is.

De situatie van de West-Vlaamse varkenshouderij mag echter niet uitsluitend op provinciaal, regionaal of zelfs nationaal worden geëvalueerd. De varkenssector wordt immers steeds globaler en competitiever. In de EU ondervindt (West-)Vlaanderen als producerende regio sterke concurrentie van Denemarken, Nederland, Duitsland (regio Nedersaksen) en Frankrijk (regio Bretagne). Om een beeld te vormen van de concurrentiepositie van (West-)Vlaanderen dringt ook een vergelijking tussen de verschillende varkens producerende regio's zich op. Ook buiten Europa kunnen opkomende varkens producerende regio's worden geïdentificeerd maar voor deze regio's is weinig cijfermateriaal beschikbaar. En bovendien verschillen de productieprocessen in belangrijke mate van elkaar. Een cijfermatige vergelijking is hierdoor niet mogelijk, wel zal tijdens de analyse van verschillende deelaspecten verwezen worden naar de niet-Europese varkens producerende regio's.

Behalve de beschrijvende analyse van de West-Vlaamse varkenshouderij gaat de studie ook op zoek naar de dominante krachten die de evolutie en ontwikkeling van de West-Vlaamse varkenshouderij bepalen. De West-Vlaamse varkenshouderij wordt hiervoor als productiecluster beschouwd. De analyse van de West-Vlaamse cluster gebeurt aan de hand van het Diamond Model (Porter, 2012). Dit model identificeert de verschillende factoren die de aantrekkelijkheid van een regio voor een bepaald productieproces verklaren. Concreet worden 4 determinanten voor West-Vlaanderen beschreven; (1) factor condities, (2) vraag, (3) ondersteunende & gerelateerde sectoren en (4) bedrijfsstrategie, -structuur en rivaliteit. Deze 4 determinanten beïnvloeden niet alleen de concurrentiepositie. Ze interageren ook met elkaar. Hiernaast onderscheidt Porter (1990) ook twee bijkomende factoren die elk van de vier determinanten kunnen beïnvloeden, maar zelf geen impact hebben op de concurrentiepositie; de overheid en opportuniteiten.

Op basis van de foto analyse, de vergelijking met andere varkens producerende regio's en de evaluatie van West-Vlaanderen als productiecluster kan een SWOT analyse worden opgesteld. Deze SWOT analyse zal interne zwaktes en sterktes identificeren alsook externe bedreigingen en opportuniteiten. Deze SWOT analyse wordt schematisch voorgesteld in het voorlaatste deel van dit rapport.

Op basis van de SWOT analyse worden tenslotte enkele beleidsaanbevelingen voor het West-Vlaamse provinciebestuur geformuleerd. Deze beleidsaanbevelingen kunnen verschillende doelen hebben. Enerzijds kunnen ze trachten de bestaande sterktes van de West-Vlaamse varkenshouderij verder uit te buiten of in te spelen op opportuniteiten die zich voordoen. Anderzijds kunnen de beleidsaanbevelingen ook proberen om zwaktes van de West-Vlaamse varkenshouderij weg te werken of bedreigingen af te wenden.

Deze studie maakt gebruik van beschikbare studies en databronnen alsook van informatie die door bereidwillige organisaties werd ter beschikking gesteld (Boerenbond, VLM, AMS, provincie West-Vlaanderen, Bemeffa). Ter aanvulling van de kwantitatieve gegevens werden ook 3 focusgroepen en 3 expertengroepen georganiseerd. De focusgroepen gingen telkens in op één specifiek aspect van varkenshouderij in West-Vlaanderen. De expertengroepen werden gebruikt als sturend orgaan en evaluatiepanel van de tussentijdse en finale onderzoeksresultaten.

1. Fotoanalyse van West-Vlaamse varkenshouderij

Algemene economische kengetallen voor de gehele West-Vlaamse varkenssector worden gegenereerd uit de gegevens die jaarlijks door de FOD Economie worden gepubliceerd. Deze gegevens worden voor sommige statistieken aangevuld met de gegevens die ter beschikking worden gesteld door VLM. Om de structuur van de West-Vlaamse varkenshouderij op bedrijfsniveau te kunnen beschrijven worden boekhoudkundige gegevens van Boerenbond en AMS (Vlaamse Overheid) gebruikt. De raadpleging van verschillende databronnen vergroot enerzijds de betrouwbaarheid van eventuele conclusies en voorkomt anderzijds dat overhaaste besluiten worden getrokken. In onderstaande analyses wordt de West-Vlaamse varkenshouderij steeds vergeleken met de overige Vlaamse provincies. Vooral de vergelijking met Provincie Antwerpen en Oost-Vlaanderen is hierbij van belang. Dit zijn na West-Vlaanderen de 2 grootste varkens producerende provincies in Vlaanderen (en België).

1.1. Belang West-Vlaanderen in de Belgische varkenshouderij

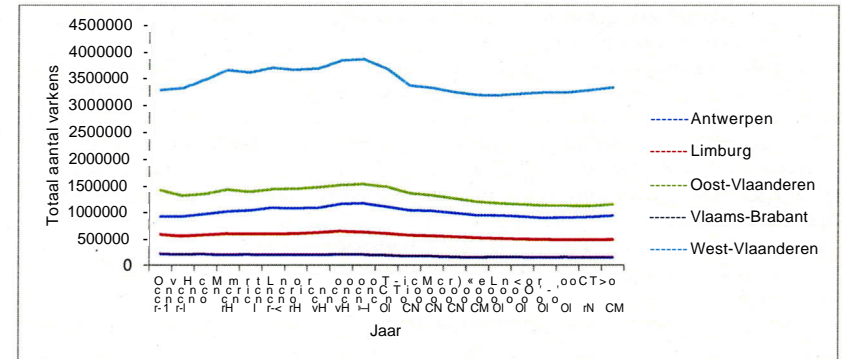
Tabel 1 geeft per provincie het belang weer in de totale Belgische varkenshouderij. Uit deze tabel blijkt meteen het geringe belang van Wallonië in de Belgische varkenshouderij; van alle Belgische varkens bevindt zich slechts 5,68% in Wallonië. Anderzijds is ook het belang van West-Vlaanderen opvallend; 52,18 % van de Belgische varkens bevindt zich in deze provincie. Hiernaast bevindt ook nog een aanzienlijk aantal varkens zich in Oost-Vlaanderen (17,22 %) en Antwerpen (15,27 %).

Om de varkensstapel meer in detail te bestuderen kan deze verder worden opgedeeld in subcategorieën. Onderscheid wordt gemaakt tussen biggen (tot 20 kg), varkens tussen 20 kg en 50 kg, mestvarkens vanaf 50 kg en fokvarkens. Uit deze opdeling blijkt echter dat het belang van de verschillende provincies per varkenstype niet significant verschilt van het belang van de provincie in het totaal aantal varkens.

Tabel 1: Verdeling totale varkensstapel per provincie (Bron: FODEconomie, 2012)

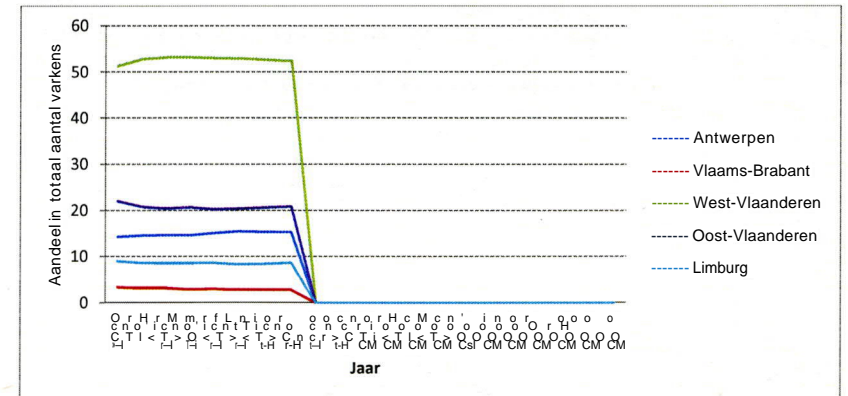
	Totaal aantal varkens	Biggen tot 20 kg	Varkens tussen 20 kg en 50 kg	Vleesvarkens	Fokvarkens
België	6.521.438	1.668.602	1.374.444	2.955.305	523.087
Procentueel aandeel per provincie					
West-Vlaanderen	52,18%	52,65 %	52,38 %	51,84 %	52,07 %
Antwerpen	15,27 %	16,26 %	15,05 %	14,75 %	15,54 %
Vlaams-Brabant	2,44%	2,26 %	2,23 %	2,68 %	2,27 %
Oost-Vlaanderen	17,22%	18,05 %	16,95 %	16,54 %	19,16%
Limburg	7,21%	8,19 %	7,07 %	6,61 %	7,85 %
Waals-Brabant	0,39%	0,20 %	0,44 %	0,48 %	0,34 %
Henegouwen	2,19%	1,24%	2,50%	2,73 %	1,37 %
Luik	1,53%	0,74 %	1,76 %	1,99 %	0,87 %
Luxemburg	0,48%	0,20 %	0,63 %	0,60 %	0,27 %
Namen	1,09%	0,22 %	1,00 %	1,77 %	0,28%

Het totale aantal varkens (biggen, vleesvarkens en fokvarkens) per provincie varieerde sterk gedurende de laatste 20 jaar. Dit wordt weergegeven in Figuur 1: Evolutie aantal varkens per provincie, 1990 - 2010 (bron: eigen samenstelling op basis van Studiedienst Vlaamse Regering, 2012). Tussen 1990 en 2000 stijgt het aantal varkens in West-Vlaanderen naar een maximum van 3.859.248 varkens. Ook in Vlaanderen stijgt het aantal varkens in dezelfde periode naar een maximum (7.371.688). Na 1999 (ook het jaar van de dioxinecrisis) daalt het aantal varkens jaar na jaar in elke Vlaamse provincie tot 2005. West-Vlaanderen is de eerste provincie waar deze dalende trend kan omgedraaid worden. In 2006 bevinden zich terug meer varkens in West-Vlaanderen dan het jaar ervoor. De andere Vlaamse provincies worden de neerwaartse trend pas in 2008 (Antwerpen, Vlaams Brabant en Oost-Vlaanderen) of 2009 (Limburg,) doorbroken.

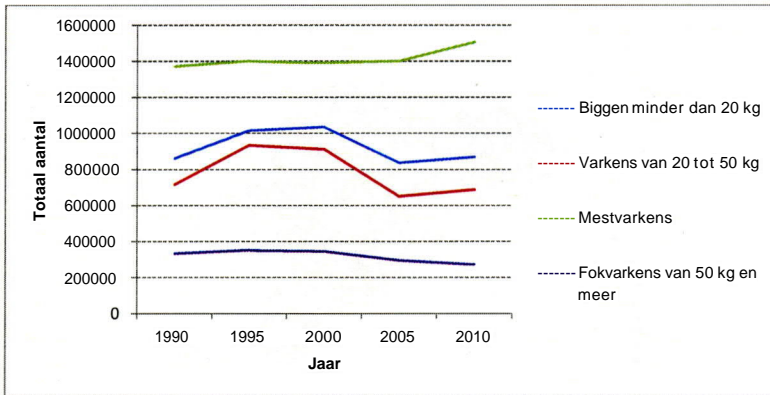
Figuur 1: Evolutie aantal varkens per provincie, 1990 - 2010 (bron: eigen samenstelling op basis van Studiedienst Vlaamse Regering, 2012)

Doordat de neerwaartse trend in het totaal aantal varkens in West-Vlaanderen enkele jaren eerder dan in de andere Vlaamse provincies wordt doorbroken zal logischerwijze ook het aandeel van West-Vlaanderen in de totale Vlaamse varkensstapel toegenomen zijn. Figuur 2 toont aan dat West-Vlaanderen haar aandeel in de Vlaamse varkenshouderij kon vrijwaren en zelfs uitbreiden gedurende het laatste decennium. Hoewel de wijzigingen niet groot zijn lijkt dit vooral ten koste te gaan van het aandeel van Oost-Vlaanderen dat de laatste jaren afnam. Antwerpen, Vlaams-Brabant en Limburg consolideerden hun aandeel.

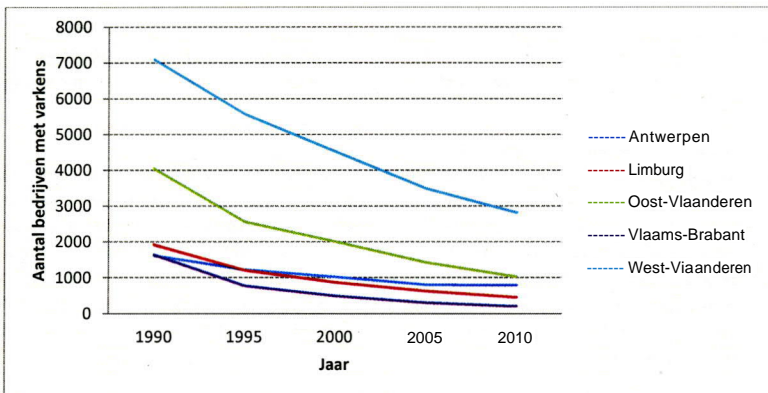
Figuur 2: Evolutie aandeel in Vlaamse varkensstapel, 1990 - 2010 (bron: eigen samenstelling op basis van Studiedienst Vlaamse Regering, 2012)

De informatie van NISlaten toe om het de evolutie van het totaal aantal varkens meer in detail te bestuderen. Figuur 3 splitst het totaal aantal varkens op in biggen tot 20 kg, varkens tussen 20 en 50 kg, fokvarkens en vleesvarkens. Hieruit blijkt dat gedurende de periode waarin het totaal aantal varkens in West-Vlaanderen afnam dit kwam doordat het aantal biggen en varkens tussen 20 en 50 kg drastisch afnam. Hiermee ging ook een (iets lichtere) daling van het aantal fokvarkens gepaard (van 346.329 tot 297.354 fokvarkens). Het aantal vleesvarkens nam in dezelfde periode echter licht toe; van 1.390.650 tot 1.400.611.

Figuur 3: Evolutie aantal biggen, varkens tot 50 kg, vleesvarkens en fokvarkens (bron: eigen samenstelling op basis van NISgegevens, 2012)

Het totaal aantal varkens is sinds 2005 dus terug aan het toenemen. Dit groeiend aantal varkens wordt echter door een steeds geringer aantal landbouwbedrijven gehouden. De evolutie van het aantal landbouwbedrijven met varkens wordt weergegeven in Figuur 4.

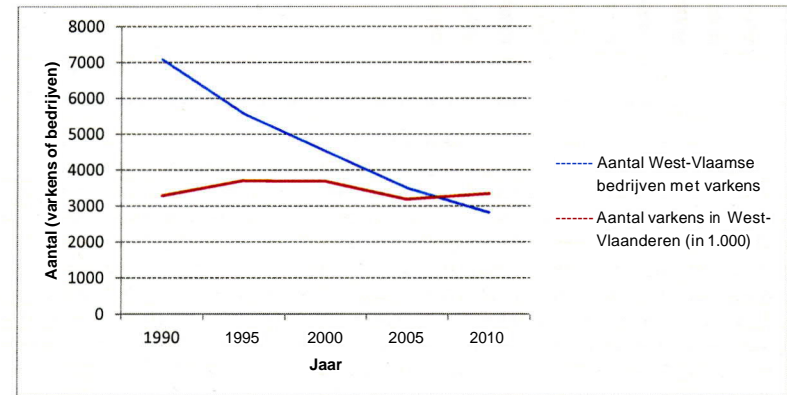
Figuur 4: Aantal bedrijven met varkens per provincie, 1990 - 2010 (bron: eigen samenstelling op basis van NISgegevens, 2012)

Tabel 2: procentuele wijziging aantal landbouwbedrijven met varkens, 1990-2010 (bron: eigen samenstelling op basis gegevens NIS, 2012)

Provincie	1990-1995	1995-2000	2000-2005	2005-2010
Antwerpen	-24,27	-15,94	-21,11	-2,96
Limburg	-36,96	-27,42	-27,65	-26,89
Oost-Vlaanderen	-36,58	-21,52	-28,91	-27,99
Vlaams-Brabant	-52,35	-36,07	-37,55	-32,48
West-Vlaanderen	-21,39	-18,67	-22,76	-19,40

Het aantal landbouwbedrijven met varkens daalt in elke provincie. Door het grote aantal varkensbedrijven in West-Vlaanderen lijkt de afname van landbouwbedrijven met varkens in West-Vlaanderen groter dan in andere

provincies. Een studie van de relatieve wijzigingen spreekt dit echter tegen (Tabel 2). Tussen 1990 en 1995 gaat het aantal bedrijven met varkens in West-Vlaanderen het lichtste achteruit (-21%). De drie hierop volgende 5-jarige periodes kent West-Vlaanderen de 2^e kleinste relatieve daling van landbouwbedrijven met varkens. Enkel in Antwerpen daalt het aantal landbouwbedrijven met varkens trager dan in West-Vlaanderen. Vooral de geringe daling tussen 2005 en 2010 (-2,9%) in Antwerpen is een opvallende score. Doordat het aantal varkens toeneemt en het aantal varkenshouderijen in West-Vlaanderen afneemt (Figuur 5) kan aangenomen worden dat de schaal van de overblijvende varkenshouderijen groter wordt. Het aantal aanwezige varkens dat gemiddeld per landbouwbedrijf wordt gehouden werd immers steeds groter.

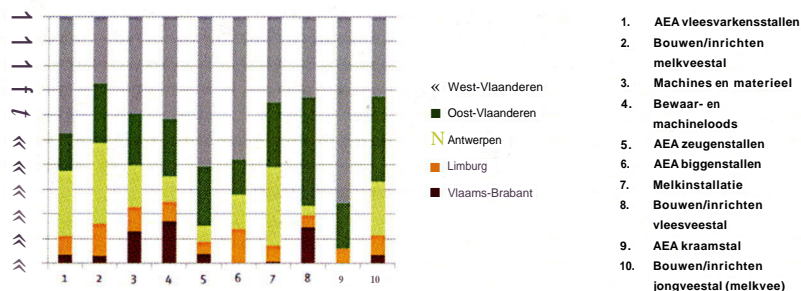

Figuur 5: Evolutie aantal varkens vs. aantal bedrijven met varkens in West-Vlaanderen (1990-2010) (Bron: Eigen samenstelling op basis van NISgegevens)

Een individuele analyse van het aantal varkens per gemeente toont aan dat er weinig gemeenten kunnen gevonden worden waar de trend van het aantal gehuisveste varkens de algemene trend niet volgt. Dit geldt zeker voor de belangrijkste gemeenten met de meeste varkens.

1.2. VLIFsteun West-Vlaamse varkenshouderij

Het Vlaams Landbouw investeringsfonds (VLIF) houdt cijfergegevens bij die toelaten om een beeld te vormen van de investeringsvolumes in de West-Vlaamse varkenshouderij. In 2011 verleende het VLIF op deze manier steun aan investeringsprojecten met een totale subsidiabele waarde van 231.659.023 euro. De steun voor varkensstallen is hierbij het belangrijkste investeringstype. VLIFsteunde in 2011 213 investeringsprojecten met betrekking tot varkensstallen. Deze projecten waren goed voor een waarde van 78,23 miljoen euro (VLIF, 2012). In 2008 subsidieerde het VLIF nog 238 investeringsprojecten met betrekking tot varkensstallen, toen goed voor een totale waarde van 82,10 miljoen euro. De gemiddelde waarde van een gesubsidieerd project met betrekking tot varkensstallen neemt tussen 2008 en 2011 dus licht toe. De steun aan ammoniakemissiearme (AEA) varkensstallen is het belangrijkste type van alle gesubsidieerde investeringen in de portfolio van het VLIF.

Figuur 6: Provinciale verdeling van de belangrijkste investeringstypes in de landbouwsector, 2011 (bron: VHF, 2012)

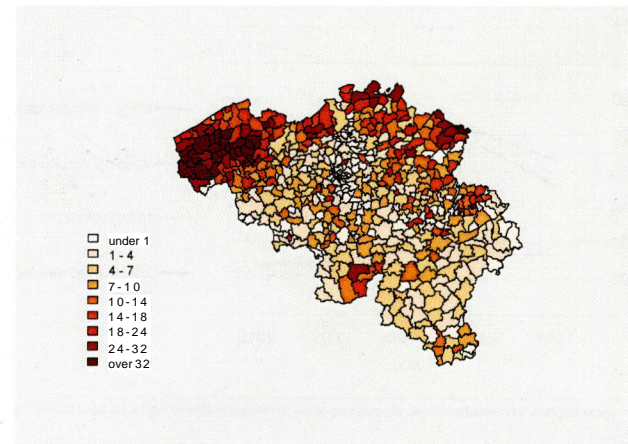
Figuur 6 laat toe om het aandeel van West-Vlaanderen in de toegekende steun te beschouwen. De figuur maakt hierbij onderscheid tussen de 10 investeringstypes met de hoogste subsidiabele investeringskost. De nummering in het figuur corresponderen met de rangschikking van de investeringstypes in deze top tien; AEA vleesvarkensstallen is dus het belangrijkste investeringstype. Dit is echter niet het enige investeringstype dat betrekking heeft op varkenshouderij, ook nummer 5 (AEA zeugenstallen), 6 (AEA biggenstallen) en 9 (AEA kraamstallen) uit de top 10 hebben betrekking op de varkenshouderij. West-Vlaanderen is in alle investeringstypes met betrekking op varkenshouderij duidelijk de grootste ontvanger van VLIF steun. Net geen 50 % van de VLIF steun voor AEA vleesvarkensstallen vloeit naar West-Vlaanderen. Iets meer dan 20 % van de VLIF steun voor dit investeringstype vloeit naar Antwerpen. Oost-Vlaanderen is de 3° belangrijkste provincie voor dit type bedrijfssteun. Van de VLIF steun voor AEA zeugen- en biggenstallen, ontvangt West-Vlaanderen ongeveer 60 % van de VLIF steun. Voor deze investeringstypes is het belang van Antwerpen trouwens beduidend kleiner. Oost-Vlaanderen ontving meer steun voor AEA zeugenstallen dan Antwerpen. De steun die Antwerpen en Oost-Vlaanderen ontvangen voor investeringsprojecten in biggenstallen zijn ongeveer even groot. Dit kan duiden op een groter belang van de vleesvarkenshouderij in Antwerpen ten opzichte van vermeerderings- en gesloten varkenshouderij. De situatie is nog meer uitgesproken voor de VLIF steun voor investeringsprojecten met betrekking op AEA kraamstallen. Voor dit type investeringsprojecten ontvangt West-Vlaanderen zelfs meer dan 70 % van de toegekende steun. Antwerpen ontvangt geen VLIF steun voor investeringen in AEA kraamstallen.

1.3. Belang varkenshouderij in de West-Vlaamse landbouw

Uit Tabel 1 blijkt dat West-Vlaanderen van groot belang is voor de Belgische varkenshouderij. Op basis van de gegevens van FOD Economie kan nu ook nagegaan worden of varkenshouderij in de gehele West-Vlaamse landbouw van groter belang is dan in andere provincies.

Met dit doel geeft Figuur 7 per Belgische gemeente het percentage landbouwbedrijven met varkens ten opzichte van het totaal aantal landbouwbedrijven in die gemeente weer. Uit dit figuur blijkt duidelijk dat in West-Vlaanderen landbouwers eerder geneigd zijn om varkens aan te houden dan in andere provincies. In zo goed als elke West-Vlaamse gemeente heeft minstens 10 % van de landbouwbedrijven varkens. In een merendeel van de West-Vlaamse gemeentes heeft zelfs meer dan 30 % van de landbouwbedrijven varkens. De enige uitzonderingen zijn Kuurne en kustgemeente Bredene.

Andere gebieden in België waar een groot aantal van de landbouwers varkens hebben zijn het noorden en het noordwesten van provincie Oost-Vlaanderen, het noorden van provincie Antwerpen en het noordoosten van provincie Limburg. Deze regio's beslagen echter niet het volledige provinciegebied zoals in West-Vlaanderen.

Figuur 7: Aandeel landbouwbedrijven met varkens ten opzichte van het totaal aantal landbouwbedrijven (Bron: FOD Economie, 2012)

1.4. Structuur West-Vlaamse varkenshouderij

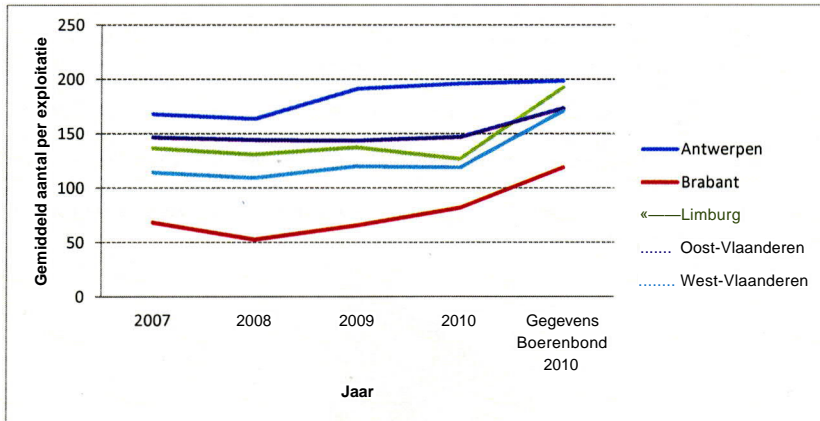
De boekhoudkundige gegevens van AMS en Boerenbond worden gebruikt om een beeld te krijgen van de structuur van de West-Vlaamse varkenshouders. Varkenshouderijen worden hierin gedefinieerd als landbouwbedrijven die tenminste 2/3° van hun inkomsten uit de varkenshouderij halen. Enkele opmerkingen in verband met de databases;

- De gegevens hebben enkel betrekking op de Vlaamse provincies
- De vergelijkbaarheid van de boekhoudkundige gegevens uit beide databronnen is beperkt doordat beide databronnen betrekking hebben op verschillende tijdsperiodes; de databank van AMS verzamelt gegevens voor de boekjaren 2007, 2008, 2009 en 2010, de databank van Boerenbond verzamelt gegevens voor boekjaren 2010 en 2011. Boerenbond heeft bovendien voor 2012 nog niet de gegevens van alle landbouwbedrijven verzameld.
- In de volgende sub-secties wordt West-Vlaanderen vergeleken met andere provincies. De aantallen per provincie zijn klein, vooral voor de provincies Vlaams-Brabant en Limburg waardoor extrapolaties eerder onzeker zijn.

1.4.1. Schaal West-Vlaamse varkenshouderij

Het aantal aanwezige varkens op een bedrijf wordt gebruikt om de schaal van een varkenshouderij te bepalen. Ook de stalcapaciteit kan een indicator zijn voor de schaal maar hieronder wordt aangetoond dat deze capaciteit niet steeds volledig wordt benut (zie 1.4.3. Benutting productiecapaciteit).

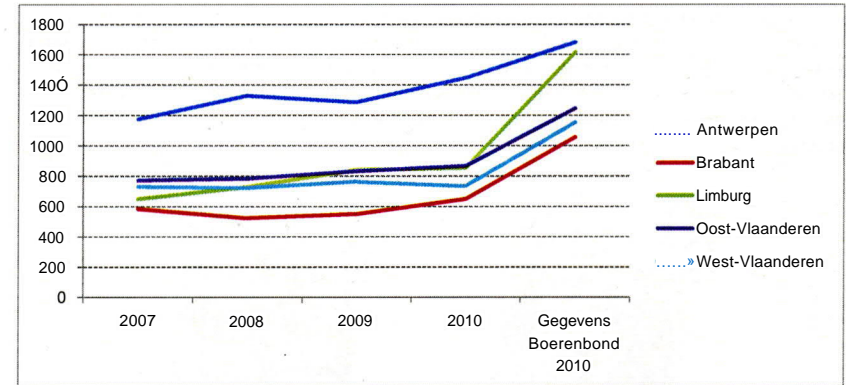
Figuur 8 geeft het gemiddeld aantal zeugen weer per bedrijf en provincie. Dit figuur werd geconstrueerd op basis van AMS gegevens van 2007 tot en met 2010. De AMS gegevens voor 2010 ook nog vergeleken worden met de Boerenbond gegevens voor hetzelfde jaar ('Gegevens Boerenbond 2010' in het figuur). Zoals eerder gesteld moeten de Boerenbond bedrijfsgegevens voor 2011 voorzichtig geïnterpreteerd worden. Deze database bevat nog niet van alle landbouwbedrijven de boekhoudkundige gegevens waardoor de gemiddelden voor 2011 niet vergelijkbaar zijn met deze van 2010. Om deze reden worden de Boerenbond gegevens voor 2011 niet opgenomen in dit figuur.

Figuur 8: Gemiddeld aantal zeugen per bedrijf (bron: AMS, 2012 & Boerenbond, 2012)

Uit Figuur 8 blijkt dat de West-Vlaamse varkenshouderij gemiddeld een kleinere schaal heeft dan de varkenshouderij in andere Vlaamse provincies. Vlaams Brabant (Brabant in het figuur) wordt omwille van haar geringe belang even buiten beschouwing gelaten. Vooral de vergelijking met de Antwerpse en Oost-Vlaamse varkenshouderij is van belang. Uit de AMS gegevens blijkt dat tussen 2007 en 2010, de West-Vlaamse varkenshouders 110 tot 120 zeugen houden. In Oost-Vlaanderen zijn dit in dezelfde periode ongeveer 145 zeugen. Vooral de schaal van de Antwerpse varkenshouders valt echter op. In 2007 waren op deze varkenshouders gemiddeld 167 zeugen aanwezig. In 2010 is dit aantal reeds gestegen tot 196 zeugen. De Boerenbond gegevens bevestigen deze vaststelling voor 2010, al is het verschil tussen de West- en Oost-Vlaamse varkenshouders in deze dataset miniem. Uit Figuur 8 blijkt ook wel dat de bedrijven die in de AMS dataset voorkomen gemiddeld een iets kleinere schaal zullen hebben dan de bedrijven uit de Boerenbond database.

Dezelfde analyse kan nu worden uitgevoerd voor de vleesvarkens. De resultaten van deze analyse worden weergegeven in Figuur 9. Ook deze figuur toont aan dat de schaal in de West-Vlaamse varkenshouderij kleiner is dan in de andere Vlaamse provincies (wederom wordt Vlaams-Brabant buiten beschouwing gelaten). Het aantal vleesvarkens per varkenshouderij schommelde tussen 2007 en 2010 steeds rond 730 in West-Vlaanderen. Oost-Vlaamse varkenshouders hadden in 2007 nog een vergelijkbaar aantal vleesvarkens (770) maar zagen hun schaal vergroten tot gemiddeld 866 vleesvarkens in 2010. Wederom kan de grootste schaal in Antwerpen worden teruggevonden. In 2007 waren er reeds 1174 vleesvarkens aanwezig, in 2010 waren dit er reeds 1446 per varkenshouderij. De gegevens van Boerenbond bevestigen ook voor de vleesvarkens dat de schaal in West-Vlaanderen iets kleiner is dan in de andere Belgische provincies. Wederom blijkt trouwens dat de bedrijven in de database van AMS een kleinere schaal hebben dan de bedrijven in de database van Boerenbond. Zo waren er in West-Vlaanderen gemiddeld 1152 vleesvarkens aanwezig per varkenshouderij (730 in de AMS gegevens). Ook de schaal van de Oost-Vlaamse varkenshouders ligt hoger: gemiddeld 1246 varkens in de Boerenbond gegevens ten opzichte van 866 in de AMS gegevens. Wederom blijken de grootste varkenshouders zich echter in Antwerpen te bevinden met gemiddeld 1681 vleesvarkens (1446 in de AMS gegevens).

Figuur 9: Gemiddeld aantal vleesvarkens per bedrijf (bron: AMS, 2012 & Boerenbond, 2012)

1.4.2. Locatie varkenshouderij in West-Vlaanderen

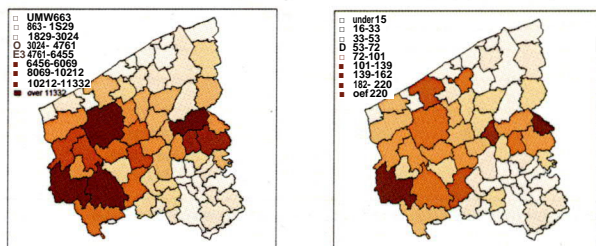
Uit Figuur 7 bleek reeds dat in elke West-Vlaamse gemeente/stad varkens aanwezig zijn. Onderstaande figuur (Figuur 10) geeft de geografische spreiding van het aantal zeugen, beren, biggen en vleesvarkens weer in West-Vlaanderen. Wanneer alle figuren samen worden bekeken lijkt het erop dat de meeste varkens in West-Vlaanderen zich bevinden rond de Oost-West as. De gemeenten en steden met een witte kleur in onderstaande figuur huisvesten wel varkens, maar in vergelijking met de donker gekleurde gemeenten veel minder. Figuur 1.8 houdt wel geen rekening met het aantal varkens per oppervlakte.

Op de Oost-West as lijkt de zeugenhouderij zich eerder in het zuidelijk deel van deze as te concentreren. Poperinge, Ieper en Diksmuide (meer dan 11332 zeugen) huisvesten hier het meeste aantal zeugen. In het Oosten kunnen ook nog een groot aantal zeugen worden terug gevonden in Wingene. De spreiding van het aantal beren per gemeente vertoont een gelijkaardig verloop, al is dit minder uitgesproken; ook de meeste beren kunnen worden teruggevonden in het Westen van West-Vlaanderen. Ook het aantal biggen tussen 7 en 20 kg vertoont een gelijkaardige spreiding over West-Vlaanderen. Dezelfde reeds vermelde gemeenten huisvestingen het grootste aantal biggen, maar het verschil met de hun omringende gemeenten is kleiner. Dat de spreiding van de zeugen, beren en biggen eenzelfde verloop vertonen volgt uit het feit dat zij samen zullen ingezet worden op vermeerderingsbedrijven. Hierdoor zou de spreiding van de vleesvarkens er anders kunnen uitzien. Uit Figuur 10.d blijkt echter dat ook het merendeel van de vleesvarkens rond de Oost-West as worden gehouden. Al lijkt het belang van de gemeenten en steden in Midden en Oost West-Vlaanderen groter te zijn dan bij de zeugen, beren of biggen.

Het aantal varkens per gemeente zegt echter weinig over de druk van de varkenshouderij op haar omgeving. Een alternatieve voorstelling van de varkensconcentratie bestaat erin om de densiteit van de stikstof van varkensmest per hectare te bekijken. Wanneer in een bepaald gebied een grote hoeveelheid stikstof geproduceerd wordt per hectare is dit een mate voor de concentratie van varkens in dit gebied. De resultaten van dergelijke analyse worden weergegeven in Figuur 11. Deze figuur geeft een ander beeld dan Figuur 10 waar het zwaartepunt van de varkenshouderij in het westen van West-Vlaanderen ligt. In het westen bevinden zich echter gemeenten en steden met een grotere oppervlakte en dus een grotere capaciteit om varkens te houden. Figuur 11 toont aan dat verhoudingsgewijs een grotere concentratie van varkens kan worden teruggevonden in het oosten en midden van West-Vlaanderen.

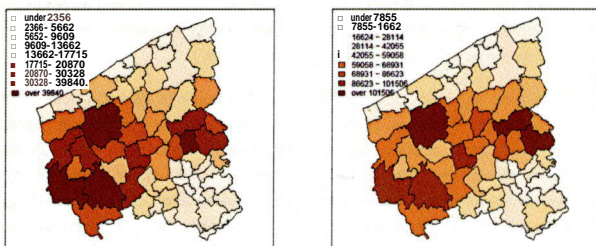
De hoogste scores worden behaald door Pittem, Ardoeie, Lichtervelde, Torhout, Hoogdele en Staden. In al deze gemeenten wordt meer dan 271 kg stikstof uit varkensmest per hectare beschikbare landbouwgrond

geproduceerd. Dit wil zeggen dat in deze gemeenten een groot aantal varkens wordt gehouden op een beperkte oppervlakte. In absolute cijfers zijn deze gemeenten dus niet de belangrijkste West-Vlaamse varkensproducenten, maar relatief bekeken is de varkenshouderij in deze gemeenten dus niet onbelangrijk. Een hoge uitstoot van stikstof uit varkensmest is ook een maatstaf voor de mestdruk van de varkenshouderij. De gemeenten/steden die in absolute cijfers de meeste varkens houden deze varkens dus op een grotere oppervlakte waardoor de mestdruk hier kleiner is.

Figuur 10.a: Aantal zeugen per gemeente

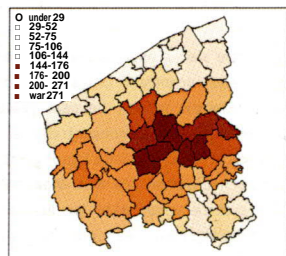
Figuur 10.b: Aantal beren per gemeente

Figuur 10.c: Aantal biggen (7-20 kg)

Figuur 10.d: Aantal vleesvarkens

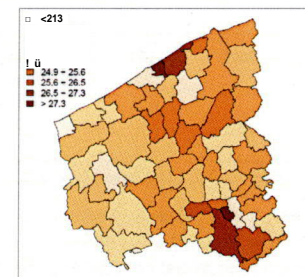
Figuur 10: aantal varkens (zeugen, beren, biggen, vleesvarkens) per gemeente, 2011 (bron: VLM, 2012)

Figuur 11: Kg N netproductie varkensmest/ ha landbouwgrond (bron: eigen samenstelling op basis van NIS, 2012 & VLM, 2012)

In Vlaanderen gaat gemiddeld 24% van de N in de geproduceerd varkensmest verloren nog voor de mest op het land of in een verwerkingsinstallatie terecht komt (). Deze verliezen treden op in de stal en de opslag van mest. Er zijn weliswaar verschillen tussen staltypes en opslagtype van de mest.

Figuur 12 illustreert de regionale spreiding van het emissieverlies van N uit de geproduceerde mest. De grafiek toont dat er grote verschillen zijn tussen de gemeenten. Tussen de laagste en hoogste emissieverliezen zijn er verschillen van meer dan 7 procentpunten, dat zijn verschillen van meer dan 30%. Deze ruimtelijke divergenties zijn te verklaren door het feit dat er in sommige gemeenten meer dan in andere investeringen gedaan zijn in emissie reducerende technieken. Blijkbaar is er vooral in de regio waar de concentratie van de varkenshouderij hoger de procentuele emissieverliezen van N lager.

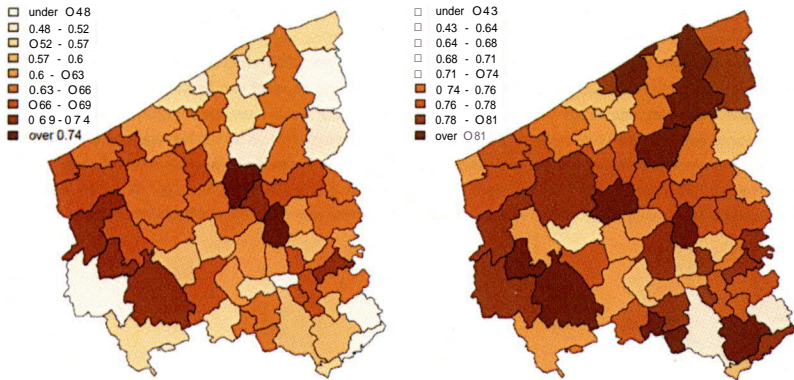
Figuur 12: Percentage N emissieverlies per gemeente (bron: eigen samenstelling op VLM gegevens, 2011)

Een deel van die verschillen kan verklaart worden door de grootte van de exploitaties. Emissie reducerende technieken hebben relatief hoge vaste kosten die gemakkelijker af te schrijven zijn op grotere stallen. Een regressieanalyse heeft inderdaad bevestigd dat de grootte van een bedrijf een significant verschil verklaart tussen N-emissieverliezen. Een bedrijf dat gemiddeld 100 vleesvarkens meer heeft dan een ander bedrijf heeft 0.2 procentpunt minder N-emissieverlies.

1.4.3. Benutting productiecapaciteit

West-Vlaamse varkenshouders houden gemiddeld minder varkens aan als de andere Vlaamse varkenshouders. Figuur 1.8 tot en met 1.10 tonen echter aan dat vele varkenshouderijen het aantal varkens kan optrekken zonder de capaciteit van de infrastructuur en/of vergunningen te wijzigen. Deze gegevens werden gegenereerd op basis van de gerapporteerde stalcapaciteit van elke exploitatie en het gebruik ervan in de VLM databank (gegevens 2010). Dat de databank enkel gegevens op exploitatieniveau omvatten is een belangrijk gegeven. Zo kunnen enerzijds varkenshouderijen over verschillende exploitaties beschikken. Anderzijds kan één exploitatie ook toebehoren aan verschillende varkenshouderijen. De gehele database bevat voor 21133 exploitaties gegevens. Hiernaast dient ook opgemerkt te worden dat 100 % benutting van de stalcapaciteit nooit kan bereikt worden. De VLM databank houdt immers geen rekening met de leegstand die noodzakelijk is tussen twee productiecycli.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen vleesvarkens (figuur 1.8), biggen van 7 tot 20 kg (figuur 1.9) en zeugen (figuur 1.10). Voor elk van de 3 types varkens worden de gegevens met behulp van 2 verschillende ratio's weergegeven. Deel a van het figuur geeft het gemiddelde weer van de stalbezettingen per bedrijf op gemeentelijk niveau. Deel b van het figuur geeft de verhouding weer tussen het totaal aantal aanwezige varkens in een gemeente en het totale aantal gerapporteerde varkensplaatsen per gemeente (dus de geaggregeerde situatie in plaats van de gemiddelde bezetting).

Figuur 13.a: gemiddelde stalbezetting op bedrijfsniveau, niet gecorrigeerd naar aantal plaatsen

Figuur 13. b: (aantal vleesvarkens / aantal plaatsen per gemeente

Figuur 13: Benutting van stalcapaciteit vleesvarkens; bedrijfsniveau vs. aggregatie op gemeentelijk niveau (bron: VLM, 2012)

Uit Figuur 13. b blijkt dat er niet echt een duidelijk patroon waar te nemen valt betreffende de benutting van de totale stalcapaciteiten per gemeente. In sommige gemeenten is de benutting van de totale stalcapaciteit uitstekend (meer dan 81%), in andere gemeenten is deze echter opvallend laag (minder dan 64% van de stalcapaciteit). Opvallende scores worden genoteerd voor Anzegem en Kortrijk, hier wordt minder dan 43% van de stalcapaciteit benut.

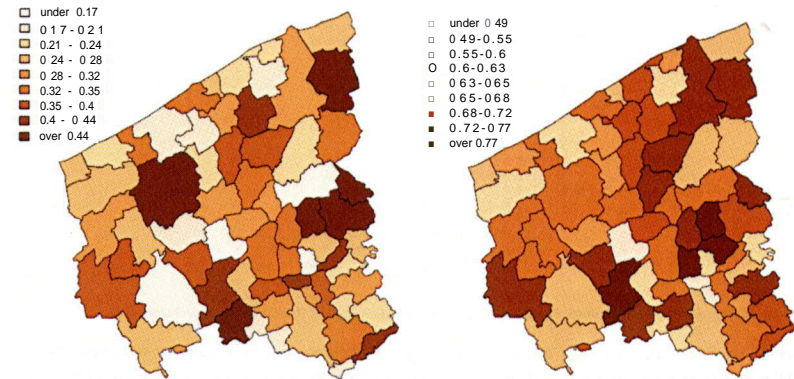
Figuur 13. a geeft de gemiddelden weer van de capaciteitsbenutting van de verschillende varkenshouderijen. Deze gemiddelden werden niet gecorrigeerd naar het aantal varkens dat aanwezig is op de varkenshouderijen. Hierdoor is op deze kaart het gewicht van de kleinere varkenshouderijen even groot als dit van de grote varkenshouderijen. De vergelijking van de scores van de gemeenten tussen Figuur 13. a en Figuur 13. b dringt zich op. In Figuur 13. a liggen de scores voor de capaciteitsbenutting in het algemeen lager dan de scores in Figuur 13. b. Doordat de kleine varkenshouderijen in Figuur 13. a een even groot gewicht hebben dan de grote varkenshouderijen (en dus een groter gewicht dan in Figuur 13. b) kan dit verschil verklaard worden door de lagere capaciteitsbenutting van de kleinere varkenshouderijen. Hierop wordt later verder ingegaan.

Figuur 14 geeft op dezelfde manier als Figuur 13 de stalbezetting voor per gemeente voor biggen van 7 tot 20 kg. Ook in dit figuur valt niet echt een duidelijk patroon waar te nemen wat betreft de benutting van de totale stalcapaciteit per gemeente (Figuur 14.b). In vergelijking met Figuur 13. b kan wel gesteld worden dat de benutting van de stalcapaciteit voor biggen in het algemeen lager ligt dan deze voor vleesvarkens. Er zijn opvallend minder gemeenten met een hogere stalbezetting dan 77%.

Ook in Figuur 14. a is er geen duidelijk patroon waar te nemen. Wel blijkt weer dat de scores iets lager liggen dan in Figuur 14. b. Dit duidt wederom op een lagere stalbenutting door kleinere varkenshouders. Deze trend is wel minder duidelijk dan voor de vleesvarkens.

Figuur 15 geeft tenslotte de stalbenutting voor zeugen weer. Ook hier valt geen duidelijk patroon waar te nemen. Wel kan duidelijk vastgesteld worden dat in het een groot aantal gemeenten het aantal varkens nog aanzienlijk zou uitgebreid kunnen worden door betere benutting van de huidige capaciteit. Zo wordt in Middelkerke, Beernem, Dentergem en Ingelmunster maximaal 58% van de aanwezige stalcapaciteit voor zeugen benut. Uit Figuur 15. a blijkt tenslotte weer dat de kleinere varkenshouders een minder groot aandeel

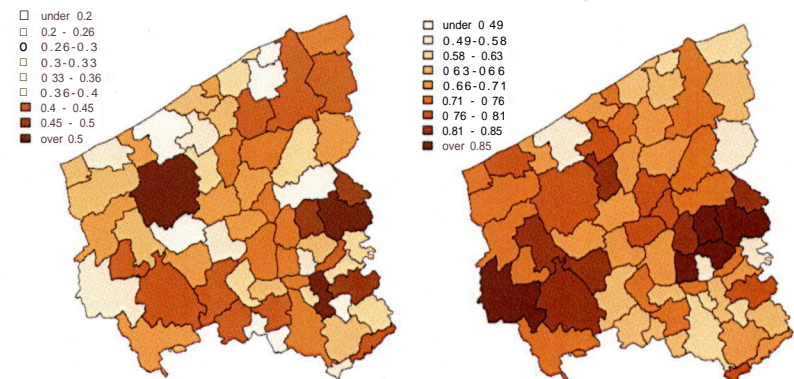
van hun stalcapaciteit benutten dan grotere varkenshouders. Algemeen kan gesteld worden dat de stalbenutting voor zeugen lager ligt dan deze voor vleesvarkens. Een mogelijke verklaring kan liggen in de verplichting tot groepshuisvesting. Door deze verplichting schakelen veel varkenshouders om van zeugen naar vleesvarkens, deze omschakeling was ten tijde van de bedrijfsregistratie mogelijk nog niet volledig voltooid (Boerenbond, 2012).

Figuur 14.a: gemiddelde stalbezetting op bedrijfsniveau, niet gecorrigeerd naar aantal plaatsen

Figuur 14. b: (aantal biggen / aantal plaatsen per gemeente

Figuur 14: Benutting stalcapaciteit biggen; bedrijfsniveau vs. aggregatie op gemeentelijk niveau (bron: VLM, 2012)

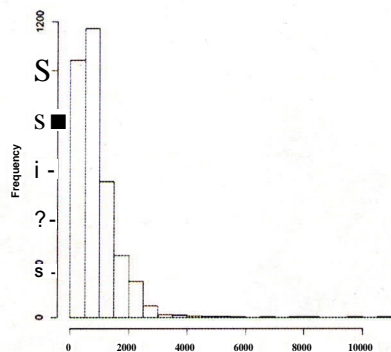

Figuur 15. a: gemiddelde stalbezetting op bedrijfsniveau, niet gecorrigeerd naar aantal plaatsen

Figuur 15. b: (aantal zeugen / aantal plaatsen per gemeente

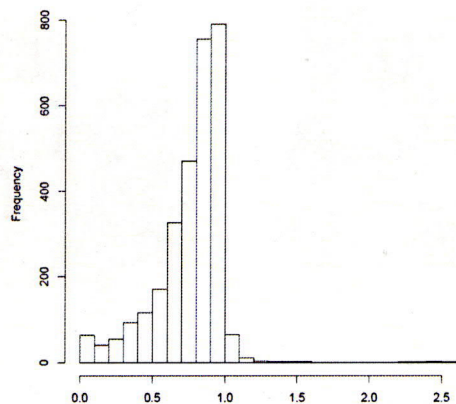
Figuur 15: Benutting stalcapaciteit zeugen; bedrijfsniveau vs. aggregatie op gemeentelijk niveau (bron: VLM, 2012)

Figuur 13 tot en met Figuur 15 suggereren dus de capaciteitsbenutting in kleinere varkenshouderijen lager ligt dan de capaciteitsbenutting in grotere varkenshouderijen. De volgende analyses gaan hier verder op in. Figuur 16 geeft in een histogram de frequentie van de gerapporteerde stalcapaciteit weer. Iets meer dan 1000 varkenshouders hebben een stalcapaciteit kleiner dan 500. De meeste West-Vlaamse varkenshouders (net geen 1200) hebben een stalcapaciteit die tussen 500 en 1000 varkens. De meeste varkenshouders hebben een stalcapaciteit die lager ligt dan 2500 varkens.

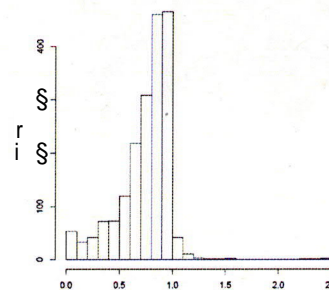
Figuur 16: Histogram van gerapporteerde stalcapaciteit voor vleesvarkens in West-Vlaanderen (bron: VLM, 2012)

Figuur 17 geeft aan de hand van een histogram weer in hoeverre de West-Vlaamse varkenshouders de beschikbare stalcapaciteit benutten. Dit histogram toont aan wat Figuur 13 tot en met Figuur 15 ook reeds aantoonde. Een aantal varkenshouders benut slechts een deel van de beschikbare capaciteit. Iets minder dan 800 varkenshouders benutten meer dan 90% van hun stalcapaciteit. Net iets minder varkenshouders benutten 80 tot 90% van hun capaciteit. Opvallend is ook dat een aantal varkenshouders ook meer vleesvarkens lijken aan te houden dan mogelijk is gezien hun stalcapaciteit.

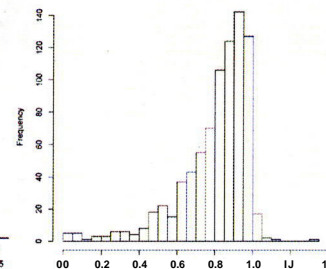

Figuur 17: Histogram van stalbezetting van vleesvarkens (bron: VLM, 2012)

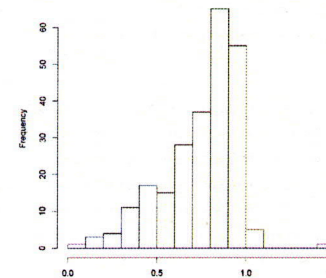
Om na te gaan of kleine varkenshouderijen inderdaad een lagere capaciteitsbenutting hebben in vergelijking met grotere varkenshouderijen wordt in Figuur 18 de stalbenutting vergeleken tussen bedrijven met een stalcapaciteit die lager ligt dan 1000 vleesvarkens, tussen 1000 en 2000 vleesvarkens en hoger dan 2000 vleesvarkens. Uit deze histogrammen blijkt inderdaad dat een groter aandeel van de kleinere varkenshouders hun stalcapaciteit niet maximaal aanwendt. Deze analyse op basis van de vergunde stalcapaciteit (milieuvergunningen uitgereikt door de provincie) zou een nog grotere onderbenutting suggereren. Dit komt omdat vele varkenshouders een vergunning aanvragen die groter is dan de effectieve stalcapaciteit die ze willen bereiken. Dit komt omdat dit hen toelaat om mogelijk ook op langere termijn uit te breiden. De varkenshouders bouwen op deze manier een vorm van vrijheid voor hun toekomstige bedrijfsvoering in.

Figuur 18.a: stalcapaciteit < 1000

Figuur 18. b: 1000 < stalcapaciteit < 2000

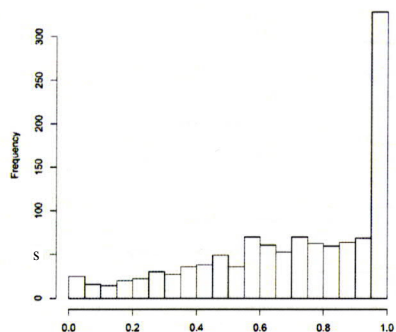

Figuur 18.c: stalcapaciteit > 2000

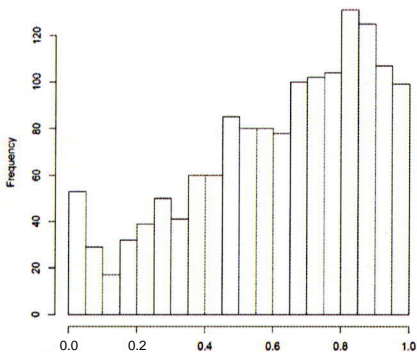
Figuur 18: Histogram stalbezetting van vleesvarkens (bron: VLM, 2012)

Om nog een beter beeld te krijgen van de benutting van de capaciteit is een vergelijking gemaakt van de vergunde stalcapaciteit gekend bij de provincie West-Vlaanderen en de stalcapaciteit opgegeven door de landbouwer bij VLM en het gemiddeld aantal aanwezige varkens per bedrijf ook uit de VLM databank. Die vergelijking vereist een koppeling van de VLM databank met de databank van de milieuvergunningen van de provincie West-Vlaanderen.

De koppeling tussen de databanken is uitgevoerd op basis van locatie van de exploitatie, aangezien er omwille van privacy wetgeving geen unieke persoonsgebonden identificatie in de databanken zit. Helaas is de manier van locatiebepaling van de VLM databank verschillend van de milieuvergunningdatabank van de provincie West-Vlaanderen. De bekomen koppeling is dus enkel bij benadering correct en de bekomen resultaten zijn niet meer dan een indicatie van de benutting van de capaciteit. De onderstaande grafieken bevestigen de conclusie van de voorgaande analyse. Op West-Vlaams niveau is er ruim voldoende stal- en vergunde capaciteit omdat er een aantal bedrijven hun vergunning of stal niet benutten. Op een aantal andere bedrijven kan de vergunning of de stal momenteel de beperkende factor zijn om niet meer varkens te kweken.

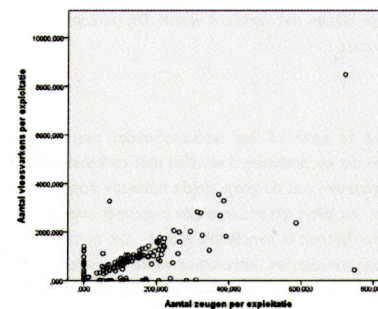
Figuur 19: Histogram stalcapaciteit/vergunde capaciteit van vleesvarkens (bron: eigen berekening op basis van data milieuvergunning provincie West-Vlaanderen en VLM, 2012)

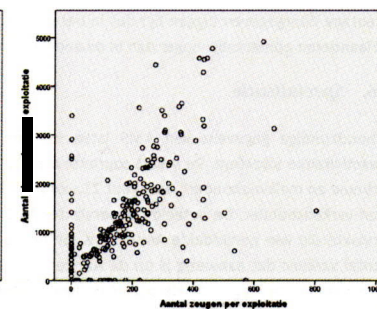
Figuur 20: Histogram aanwezige dieren/vergunde capaciteit van vleesvarkens (bron: eigen berekening op basis van data milieuvergunning provincie West-Vlaanderen en VLM, 2012)

1.4.4. Samenstelling varkensstapel

Het gemiddeld aantal zeugen en vleesvarkens per exploitatie lijkt dus lager te liggen in West-Vlaanderen dan in de andere Vlaamse provincies. Dit zegt echter niets over de samenstelling van de varkensstapel van individuele varkenshouderijen. Het aantal vleesvarkens per exploitatie kan vergeleken worden met het aantal zeugen per exploitatie. In Figuur 21 wordt dit weergegeven voor de situatie in 2010. Beide spreidingsdiagrammen vertonen een gelijkaardig verloop; exploitaties met een laag aantal zeugen houden ook een laag aantal vleesvarkens. Exploitaties met een hoger aantal zeugen houden echter ook een hoger aantal vleesvarkens aan. Hierdoor kunnen we niet concluderen dat specialisatie in zeugenhouderij of vleesvarkenshouderij ook gepaard gaat met een grotere schaal. De meeste grote varkenshouders houden zowel een groot aantal vleesvarkens als zeugen aan. Deze analyse werd ook op provinciaal niveau uitgevoerd, maar er konden geen verschillen tussen de provincies onderling, noch tussen de provincies en de algemene trend worden vastgesteld.

Figuur 21.a: AMS gegevens Aantal zeugen en vleesvarkens per exploitatie
Figuur 21: Aantal zeugen en vleesvarkens per exploitatie, 2010)

Figuur 21.b: Boerenbond gegevens

1.4.5. Veebeweging in varkenshouderij

Doordat Antwerpse varkenshouders minder zeugen aanhouden dan West-Vlaamse varkenshouders kan verwacht worden dat West-Vlaamse varkenshouders gemiddeld minder biggen moeten aankopen. De vergelijking van het aantal biggen die intern worden doorgegeven wordt vergeleken met het aantal biggen dat wordt aangekocht om te worden gekweekt tot vleesvarkens spreekt deze veronderstelling echter deels tegen. Deze resultaten worden weergegeven in Tabel 3. Uit deze tabel blijkt dat West-Vlaamse varkenshouders inderdaad minder biggen aankopen dan Antwerpse varkenshouders, maar dit verschil is eerder klein. Dit kan er op wijzen dat West-Vlaamse varkenshouders minder gespecialiseerd zijn dan Antwerpse varkenshouders.

Tabel 3: Aandeel aangekochte en intern doorgegeven biggen voor kweek tot vleesvarkens (bron: eigen samenstelling op basis van gegevens Boerenbond, 2012)

	Provincie				
	Antwerpen	Brabant	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Limburg
Aangekochte biggen	19%	12%	17%	12%	14%
Interne overgang	81%	88%	83%	88%	86%

Er zijn twee mogelijke verklaringen om het geringe verschil tussen percentage aangekochte biggen tussen Antwerpen en West-Vlaanderen te bepalen; het productiegetal (aantal biggen per zeug) en het percentage verkochte biggen. Tabel 4 geeft de gemiddelde waarde voor beide mogelijke verklarende variabelen weer. Hieruit blijkt dat het productiegetal hoger ligt in West-Vlaanderen dan in Antwerpen. De productie van West-Vlaamse zeugen ligt dus hoger dan in Antwerpen en kan dus zeker niet verklaren waarom West-Vlaamse varkenshouders (ondanks een groot aantal aanwezige zeugen) toch nog relatief veel biggen moeten aankopen. Indien dit productiegetal lager lag in West-Vlaanderen was dit wel een mogelijke verklaring geweest.

Tabel 4: Percentage verkochte biggen in vermeerdering en productiegetal per zeug (bron: eigen samenstelling op basis van gegevens Boerenbond, AMS, 2012)

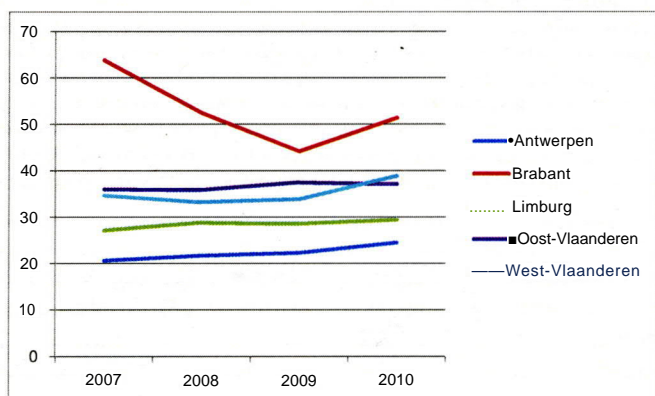
	Provincie				
	Antwerpen	Brabant	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Limburg
Percentage verkoop	30,70%	19,23%	52,18%	41,88%	19,90%
Productiegetal (in aantal biggen)	24,17	23,72	25,90	24,55	25,88

Merk trouwens op dat de productiegetallen in alle provincies nog onder het streefdoel van 30 biggen per zeug ligt dat AMS vooropstelt (Driessen & Van Thielen, 2012). Volgens AMS kan dit productiegetal gebruikt worden door vooruitstrevende selectietechnieken. Driessen et al. (2012) merken wel op dat bij een hoog productiegetal vaak ook een lager geboortegewicht en een hoger sterftecijfer hoort. De verklaring voor het

lage percentage doorgegeven biggen ligt dus in het percentage biggen dat verkocht wordt. Dit percentage ligt in West-Vlaanderen opmerkelijk hoger dan in de andere provincies.

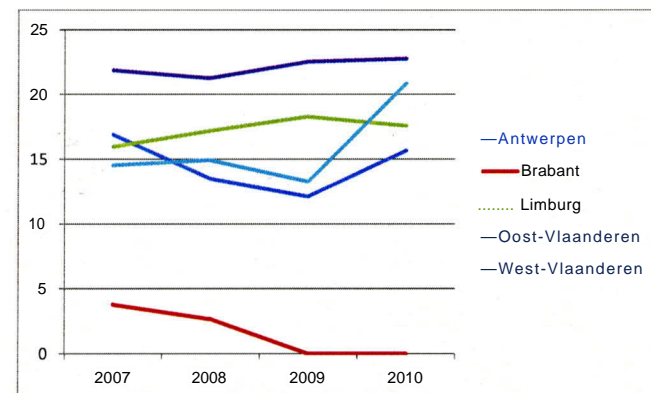
1.4.6. Specialisatie

De boekhoudkundige gegevens van AMS laten toe om na te gaan of een varkenshouder nog andere landbouwactiviteiten uitoefent. De meest courante activiteiten die gecombineerd worden met varkenshouderij zijn akkerbouw en melkveehouderij. In Figuur 22 wordt weergegeven wat de gemiddelde betaalde oppervlakte is voor een varkenshouder. De betaalde oppervlakten in Oost- en West-Vlaanderen zijn ongeveer even groot. De oppervlakte die een gemiddelde Antwerpse varkenshouder betaalt is aanzienlijk kleiner. Dit ondanks het groter aantal varkens dat aanwezig is op de Antwerpse varkenshouderijen. Antwerpse varkenshouders lijken zich dus minder toe te leggen op de productie van teelten dan West- en Oost-Vlaamse varkenshouders. De bevindingen uit Figuur 22 worden bevestigd door de gegevens van Boerenbond voor boekjaar 2010. West-Vlaamse varkenshouders (34,2 ha) en Oost-Vlaamse varkenshouders (35 ha) betalen meer oppervlakte dan Antwerpse varkenshouders (25,2 ha).

Figuur 22: Gemiddelde betaalde oppervlakte per varkenshouderij 2007 - 2010 (bron: eigen samenstelling op basis van gegevens AMS, 2012)

Op dezelfde manier wordt nagegaan of West-Vlaamse varkenshouders meer of minder melkvee aanhouden. De resultaten hiervan worden in Figuur 23 weergegeven. Het gemiddeld aantal melkkoeien aanwezig op een varkenshouderij fluctueert in West-Vlaanderen sterk. In 2007 bevindt dit aantal zich nog onder het gemiddeld aantal melkkoeien aanwezig op een Antwerpse varkenshouderij en is het aanzienlijk lager dan het aantal melkkoeien aanwezig op een Oost-Vlaamse varkenshouderij. Tussen 2007 en 2010 blijft het gemiddeld aantal melkkoeien aanwezig op Antwerpse en Oost-Vlaamse varkenshouderijen ongeveer constant. In West-Vlaanderen stijgt dit aantal echter sterk waardoor het in 2010 het Oost-Vlaamse gemiddelde benadert. Ook dit wijst er dus op dat de West-Vlaamse varkenshouders zich minder specialiseren in varkenshouderij dan de andere Vlaamse varkenshouders. De gegevens van Boerenbond onderscheiden meer andere diersoorten die aanwezig kunnen zijn op een varkenshouderij, maar omdat deze gegevens niet vergeleken kunnen worden met de AMS gegevens worden deze buiten beschouwing gelaten.

Figuur 23: Gemiddeld aantal melkkoeien op een varkenshouderij (bron: eigen samenstelling op basis van gegevens AMS, 2012)

2. Vergelijking West-Vlaamse varkenshouderij met andere Europese varkens producerende regio's.

De West-Vlaamse varkenshouders opereren in een internationale en competitieve sector. Om de positie van de West-Vlaamse varkenshouderij te analyseren worden enkele technische indicatoren voor België vergeleken met deze van concurrerende varkens-producerende landen. In Europa bevinden de belangrijkste varkens producerende regio's zich in Frankrijk (Bretagne), Duitsland (Nedersaksen), Denemarken en Nederland (VLAM, 2012). In een volgend hoofdstuk wordt bekeken of er een combinatie van factoren bestaat die West-Vlaanderen tot een unieke en aantrekkelijke regio maakt voor varkenshouders. Hiervoor zal het 'Diamond Model' van Porter (1990) gebruikt worden. Dit model analyseert de concurrentiepositie van een land of regio in de context van globale competitie. Bij toepassing van het model zal onderzocht worden in welke opzichten de West-Vlaamse varkenshouderij als een cluster beschouwd kan worden.

Vergelijkingen tussen de situatie van de West-Vlaamse en andere varkens-producerende regio's bestaan niet. Er bestaat ook geen secundaire data die een vergelijking tussen West-Vlaanderen en andere regio's mogelijk maakt. Hiervoor moeten de gegevens immers gecorrigeerd worden voor een aanzienlijk aantal factoren (bovendien worden kosten niet overal op dezelfde manier geregistreerd). Wel bestaat er een studie die de productiviteit en productiekosten van varkenshouderijen in 13 landen vergelijkt. Behalve België omvat deze steekproef 10 andere EU-lidstaten alsook Canada en Brazilië. Deze studie kwam tot stand binnen InterPIG. InterPIG is een internationaal, onafhankelijk netwerk van varkens-economen uit 14 landen¹. Het doel van het netwerk is de uitwisseling van informatie over de varkenshouderij in de deelnemende landen en het opstellen van een onderling vergelijkbare kostprijsvergelijking van varkensproductie (LEI, 2009). Boerenbond en het Departement voor Landbouw en Visserij zijn de 2 Belgische vertegenwoordigers in InterPIG. In 2011 rapporteerde InterPIG door middel van een WUR-LEI publicatie (Hoste, 2011) over de productiekosten en productiviteit in de varkenssector van 13 landen in 2009². Deze studie zal gebruikt worden als basis voor de vergelijking van enkele technische indicatoren. Hierbij wordt aangenomen dat de gegevens voor de Belgische varkenshouderij representatief zijn voor de West-Vlaamse varkenshouderij. De focusgroepen toonden echter aan dat dit niet steeds het geval zal zijn. Wanneer kan verwacht worden dat de West-Vlaamse situatie afwijkt van de Belgische situatie zal dit vermeld worden in onderstaande analyse. Hierbij zal ook vermeld worden op welke manier de West-Vlaamse situatie geacht wordt te verschillen van de Belgische situatie.

2.1. Vergelijking productiekosten varkens-producerende regio's

De concurrentiepositie van de West-Vlaamse varkenshouderij in de competitieve Europese varkenssector staat centraal in dit hoofdstuk. Deze concurrentiepositie zal in grote mate bepaald worden door de productiekosten. De productiekosten variëren echter niet alleen tussen landen, maar ook tussen bedrijven en in de tijd (Hoste, 2011). Aan de afzetkant treedt bovendien een schaalvergroting op in de vleesverwerkende industrie, distributie en wereldhandel in varkensvlees. Deze evoluties gaan gepaard met een verdere internationalisering van de productketens waaruit een verdere internationalisering van de concurrentie volgt. Hierdoor ontstaat er niet alleen concurrentie tussen de verschillende Europese varkens-producerende regio's. De Europese regio's krijgen ook in toenemende mate te maken met concurrentie van landen buiten Europa, bijvoorbeeld Brazilië, op gemeenschappelijke afzetmarkten (Hoste, 2011).

¹ België, Brazilië, Canada, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Oostenrijk, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Zweden

² Hoewel ook varkens-economen uit de VS deel uitmaken van het netwerk werd de varkenssector van de VS niet in de analyse betrokken.

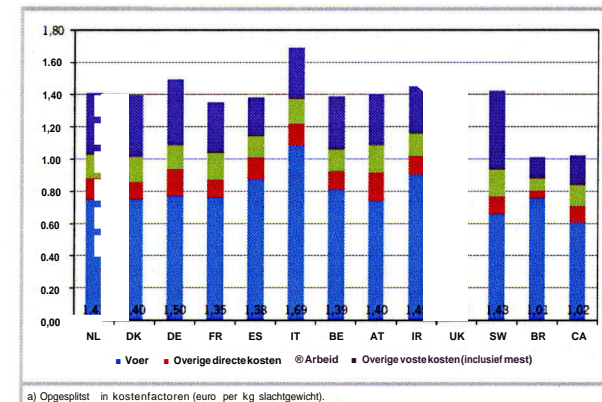
2.1.1. Methodologie productiekostenberekening InterPIG- Hoste

De kostprijsberekening is gebaseerd op een uniforme set van rekenregels. De uniformisering is een voortdurend aandachtspunt van InterPIG (Hoste, 2011). De gebruikte vergelijkingsmethode gaat uit van een 'typical farm'. Dit is een bedrijf dat in alle landen overeenkomt met een professioneel varkensbedrijf dat mede van invloed was op de concurrentiepositie van het land. De kosten zelf hebben wel enkel betrekking op het niveau van de varkenshouders. Transport- en andere kosten vanaf de varkenshouder worden dus niet mee in beschouwing genomen. Van de transportkosten voor West-Vlaamse varkenshouders kan echter aangenomen worden dat zij beperkt zijn (zie 3.2.2. Factor condities). Alle kosten zijn exclusief BTW, kosten per kg slachtgewicht zijn uitgedrukt per kg warm slachtgewicht. Hoste (2011) beperkt zich in eerste instantie tot de analyse van productiekosten in gesloten varkensbedrijven. Hierna wordt een opsplitsing gemaakt naar bigproductie en vleesvarkenshouderij. InterPIG verzamelde ook data voor 2011. De dataset voor deze periode is echter nog niet compleet voor elke beschouwde variabele. Om deze reden wordt naar deze gegevens in de volgende analyses enkel gerefereerd indien dit nuttig is.

2.1.2. Samenstelling productiekosten (2009)

InterPIG verzamelde kostprijsgegevens uit 13 landen. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen 4 verschillende kostenposten: veevoederkosten, 'overige directe kosten', arbeid en 'overige vaste kosten (inclusief mest)'. De verzamelde gegevens worden weergegeven in Figuur 24.

Wat opvalt is dat de totale productiekost in de twee niet-Europese landen duidelijk lager ligt dan deze in Europese landen. Brazilië heeft een productiekost van €1,01 per kg, Canada heeft een kost van €1,02 per kg. In Europa produceert enkel Frankrijk (€1,35 per kg) en Spanje (€1,38 per kg) goedkoper dan België (€1,39 per kg). België produceert dus goedkoper dan andere belangrijke varkens-producerende landen Denemarken (€1,40 per kg) en Nederland (€1,41 per kg). Wel dient opgemerkt dat de Belgische productiekost niet opmerkelijk verschilt van de meeste andere Europese productiekosten; deze schommelen allen rond €1,40 per kg. Enkel Italië en Duitsland vormen hierop een uitzondering met een opvallend hogere productiekosten (respectievelijk €1,69 per kg en €1,5 per kg). Hoste (2011) verklaart de hogere productiekost in Italië door het systeem met zware vleesvarkens (eindgewicht 166 kg levend, met eigen opbrengstprijzen).

Figuur 24: Productiekosten (en samenstelling) per land (bron: Hoste, 2011)

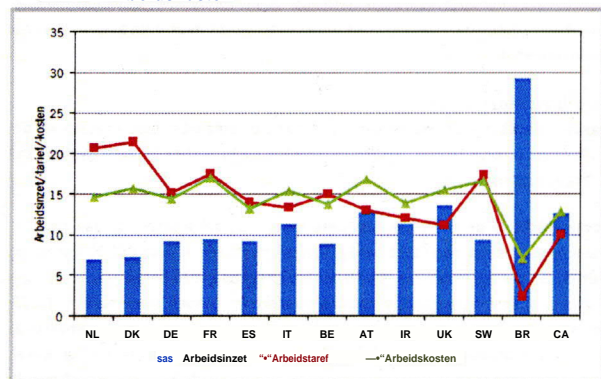
Er zijn ook InterPIG cijfers bekend gemaakt voor 2011. Wanneer uit deze gegevens de variabele kost wordt vergeleken tussen landen kan deze voor België (1,24 euro per kg koud gewicht) gesitueerd worden boven de Deense en Franse variabele kost (beiden 1,21 euro per kg koud gewicht) maar wel onder de Nederlandse en

Duitse variabele kost (respectievelijk 1,25 en 1,34 euro per kg koud gewicht). Het merendeel van de variabele kosten in 2011 worden verklaard door de voederkosten (zie infra: 2.15. Veevoederkosten).

2.1.3. Overige directe kosten

De *Overige Directe Kosten* in Figuur 24 bestaan uit kosten voor kunstmatige inseminatie, vervanging van zeugen, gezondheids- en energiekosten opgenomen. Hoste (2011) verklaart de verschillen tussen de Europese landen door verschillen in bedrijfsomvang en zeugenproductiviteit. Denemarken scoort het best met 10 eurocent per kg, Oostenrijk heeft de hoogste kost (18 eurocent per kg). België ligt hiertussen en scoort gemiddeld.

2.1.4. Arbeidskosten

Figuur 25: Arbeidskost per uur, hoeveelheid gebruikte arbeid en Arbeidskosten (bron: Hoste, 2011)

De arbeidskost wordt verder geanalyseerd in Figuur 25. De arbeidskost (per uur) is hoog in België. Enkel in Nederland, Denemarken, Frankrijk en Zweden betaalt een varkenshouder meer per arbeidsuur. Hiertegenover staat echter dat de hoeveelheid ingezette arbeid in België relatief laag is. Op dit vlak zijn de Nederlandse en Deense varkenshouders echter nog efficiënter.

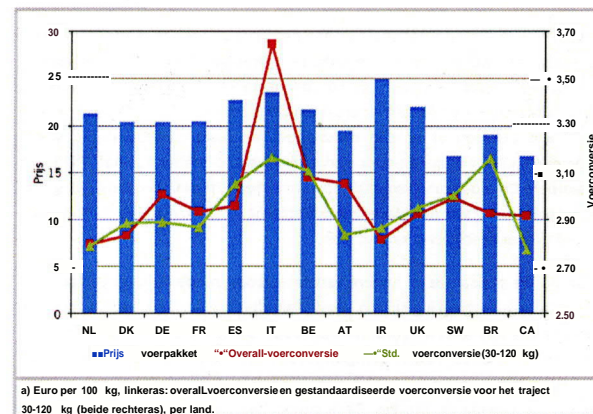
De combinatie van beide effecten (hoge arbeidskost per uur en lage hoeveelheid ingezette arbeid) leidt er toe de arbeidskosten voor de ingezette arbeid in België bij de laagste zijn in Europa. Enkel Spanje heeft lagere arbeidskosten, de Ierse arbeidskosten zijn vergelijkbaar. De Nederlandse, Deense en Duitse arbeidskosten liggen iets hoger. Voor Denemarken en Nederland geldt dus dat de mindere hoeveelheid ingezette arbeid de hoge arbeidskost per uur niet compenseert ten opzichte van België. De Franse arbeidskosten liggen opmerkelijk hoger.

Ook de InterPIG gegevens die reeds voor 2011 beschikbaar zijn bevatten een indicatie voor de kostprijs van arbeid per kg koud gewicht. Deze kostprijs lag ook in 2011 relatief laag (0,14 euro) in België. Van de andere belangrijke varkens producerende landen heeft enkel Nederland dezelfde arbeidskost als België. In Denemarken en Duitsland bedroeg deze kost 0,15 euro; in Frankrijk was dit 0,17 euro.

2.1.5. Veevoederkosten

Figuur 26 geeft een gedetailleerd beeld van de veevoederkosten in combinatie met de veevoederconversies per land. De veevoederkost is de belangrijkste kostenpost in varkenshouderij. Wat de Europese landen betreft vallen de lage voederkosten in Zweden en Oostenrijk op. Hoste (2011) verklaart dit doordat in beide landen de varkenshouders een belangrijk deel van hun voeder zelf mengen. De arbeids- en infrastructuurkosten die het mengen met zich meebrengt zijn echter niet verwerkt in de veevoederkosten. In het onderzoek werden alle

arbeidskosten ondergebracht in 'Arbeid' en alle infrastructuurkosten in 'Overige vaste kosten'. Enkel de kosten van de grondstoffen worden opgenomen in deze kostenpost.

a) Euro per 100 kg, linkeras: overall-voerconversie en gestandaardiseerde voerconversie voor het traject 30-120 kg (beide rechteras), per land.

Figuur 26: Prijs van het complete voerpakket voor een gesloten varkensbedrijf (bron: Hoste, 2011)

Hoewel de veevoederkostverschillen tussen de verschillende Europese landen eerder klein zijn ligt de kost voor het complete voerpakket in België vaak hoger dan in andere Europese landen. Enkel in Spanje, Ierland, het Verenigd Koninkrijk en Italië (met de zware vleesvarkens) betalen varkenshouders meer voor veevoeder. In de belangrijke varkens-producerende landen Nederland, Denemarken en Duitsland ligt de kost echter iets lager. Tijdens de focusgroep discussies die in het kader van het onderzoek werden georganiseerd werd echter aangegeven dat de veevoederkost in West-Vlaanderen duidelijk lager ligt dan elders in België. Deze stelling wordt voor vleesvarkens ook bevestigd door statistische testen (zie 3.2.2. Factor condities). Hierdoor kunnen we aannemen dat de West-Vlaamse veevoederkost dichter bij de veevoederkosten van de Europese landen ligt dan de Belgische veevoederkost die door InterPIG verzameld werd.

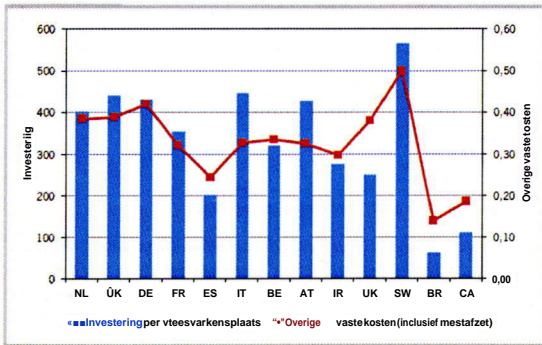
Figuur 26 geeft ook de voederconversies weer. De standaardconversie geeft de gecorrigeerde conversie weer voor een traject van 30 kg tot 120 kg. In sommige landen is het gemiddelde slachtgewicht immers veel hoger waardoor deze landen een slecht resultaat zullen halen op de overall conversie. België scoort zwak wat de veevoederconversie betreft; enkel Italië en Brazilië behalen een slechter resultaat. De *overall-voerconversie* wordt in belangrijke mate bepaald door de voederconversie in de vleesvarkensfase. Deze fase vertoont dan weer samenhang met het slachtgewicht. Hoe hoger het slachtgewicht, hoe ongunstiger de voederefficiëntie. Italië geldt als schoolvoorbeeld met een hoog slachtgewicht per varken en dus een slechte voederconversie (3,65). In België is het slachtgewicht echter niet opmerkelijk verschillend van het slachtgewicht in andere landen. Gezien het belang van de veevoederkosten is het belangrijk om een goede voederconversie te hebben. Bij stijgende veevoederprijzen zal een goede conversie een varkenshouder immers minder bloot stellen aan deze stijgende prijzen. Wel kan de slechtere Belgische voederconversie deels verklaard worden door de onbeperkte (ad lib) voeding en de lage daggroei die inherent is aan het stress-positieve Piétrain-varken in België (Hoste, 2011).

De InterPIG gegevens voor 2011 maken duidelijk dat Belgische varkenshouders met een hogere voederkost worden geconfronteerd dan varkenshouders uit de belangrijkste concurrerende landen. In België bedragen de voederkosten voor een varkenshouder gemiddeld 1,05 euro per kg koud gewicht. In Nederland is dit pas 0,96 euro per kg koud gewicht, in Denemarken 0,97 euro en in Frankrijk 1,00 euro. Enkel in Duitsland bedraagt de voederkost per kg geproduceerd koud vlees evenveel als in België (1,05 euro per kg koud gewicht). Gezien het

grote belang van de voederkost in de totale productiecost is dit niet onbelangrijk. Voor de overige variabele kosten scoort België steeds relatief goed in 2011.

2.1.6. Overige vaste kosten

De 'overige vasten kosten' (Figuur 27) is de tweede grootste kostenpost na de veevoederkost. De overige vaste kosten omvatten kosten voor huisvesting, kapitaalkosten, kosten van heffingen en de mestkosten. Vooral de huisvestingskosten (aanschrijvingen, rentekosten en onderhoud) verschillen tussen de landen (Hoste, 2011).

Figuur 27: Investering per varkensplaats en overige vaste kosten (bron: Hoste, 2011)

2.1.6.1. Investeringskosten

InterPIG vergelijkt de overige vaste kosten met de benodigde investeringskost per vleesvarkensplaats (Figuur 27). In 2009 verschilden de investeringskosten in Europa duidelijk. De gemiddelde scores variëren rond €300 en €400 euro per vleesvarkensplaats. Enkel Spanje (€200) benadert de kost van een vleesvarkensplaats in Canada (€110) en Brazilië (€60) een beetje. In Zweden vergt een vleesvarkensplaats dan weer een investering van circa €560. Dit komt doordat de welzijnseisen in Zweden aanzienlijk hoger liggen dan elders in Europa (Hoste, 2011).

De kost voor een Belgische varkenshouder is lager dan de investeringskost in Nederland, Duitsland, Denemarken en Frankrijk. Hoste (2011) verklaart dit deels door de 20% subsidiëring waarvan varkenshouders kunnen genieten. Wel kan verwacht worden dat de investeringskost per varkensplaats is toegenomen sinds 2009 en nog zal toenemen in de toekomst. Varkenshouders moeten immers aan steeds meer vereisten voldoen op het gebied van milieubescherming, dieren- en menswelzijn. Verplichte groepshuisvesting, maar ook investeringen in bijvoorbeeld luchtwassers doen de investeringskosten aanzienlijk stijgen. De grote investeringsdruk is bovendien vaak ook enkel draagbaar voor voldoende grote varkenshouders. Om rendabel te blijven voelden vele varkenshouders zich verplicht om een schaalvergroting door te voeren. Een trend waarvan ook verwacht wordt dat deze zich in de toekomst verder zet. De West-Vlaamse varkenshouderij maakt zich hierdoor zorgen dat de investeringskost in de toekomst wel boven deze van haar concurrenten zal komen te liggen (Focusgroep 2, 2012).

De eerste gegevens die voor 2011 beschikbaar zijn tonen aan dat de investeringskost per vleesvarkensplaats in 2011 nog wel onder die van de andere belangrijke Europese landen ligt. In België kost een gemiddelde vleesvarkens plaats 360 euro. In Denemarken (441 euro), Frankrijk (497 euro), Duitsland (410 euro) en Nederland (440 euro) ligt deze kost hoger. Hiertegenover staat dan weer wel dat de investeringskost voor zeugenplaatsen in België met 2600 euro hoog ligt. Denemarken (2339 euro) en vooral Nederland (1987 euro per zeugenplaats) scoren hier beter. Wel behoudt de Belgische varkenshouder een kostenvoordeel op de

Fransen en Duitse varkenshouders, welke respectievelijk 2940 en 2614 euro moeten investeren voor één zeugenplaats.

2.2. Opsplitsing kosten biggen en vleesvarkens

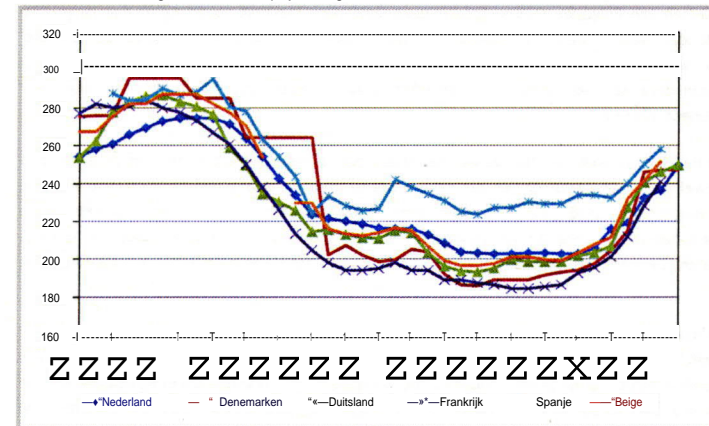
Hierboven werden berekeningen gemaakt voor de totale varkenssector. InterPIG erkent echter dat er duidelijke verschillen tussen de gewichtstrajecten van de verschillende landen (Hoste, 2011). Dit maakt een gesplitste analyse van de biggenproductie en de vleesvarkensfase nuttig. Om dergelijke analyse toe te laten paste InterPIG een correctie toe naar gelijke gewichtstrajecten. Deze opsplitsing van kosten tussen beide fasen moest soms arbitrair gebeuren. De resultaten van deze analyse zijn daarom enkel indicatief (Hoste, 2011).

Met de gebruikte methode werd berekend dat Denemarken de laagste productiecost per big op het Europese vasteland heeft met €49. Nederland en Spanje volgen met een productiecost van €51. België komt op de 4^e plaats met een productiecost van €52 (€2 meer dan in Denemarken).

Wat de vleesvarkensfase betreft liggen de kosten in de vleesvarkensfase in Europa tussen €0,75 en €0,87 behalve in Zweden (koerseffect resulteert in €0,68) en Italië (zware vleesvarkens resulteren in €1,23). België scoort in deze fase niet sterk met een kost van €0,87. Dit is weliswaar maar 2 eurocent meer dan Nederland (€0,85) maar toch al 6 eurocent meer dan Denemarken (€0,81). Vele andere landen slagen er bovendien in om de kost onder 80 eurocent per kg te houden. Frankrijk scoort het beste met €0,75 per kg. Hoste (2011) verklaart dit deels door de lage voerprijs.

2.2.1. Evolutie van de Veevoederkost

Figuur 28 geeft de evolutie van de veevoederkost tussen januari 2008 en december 2010 voor 6 landen weer. In het algemeen vertonen de veevoederkosten eenzelfde trend, de veevoederprijzen zijn immers afhankelijk van de internationale prijsvorming. Zo was de voedsel crisis (met ongezien hoge prijzen voor verhandelbare gewassen) in 2008 duidelijk merkbaar in de voederkost in alle Europese landen. Hierna daalde de voederkost samen met de internationale prijzen ook om stabiel te blijven tussen maart 2009 en maart 2010. De laatste helft van 2010 steeg de veevoederprijs terug.

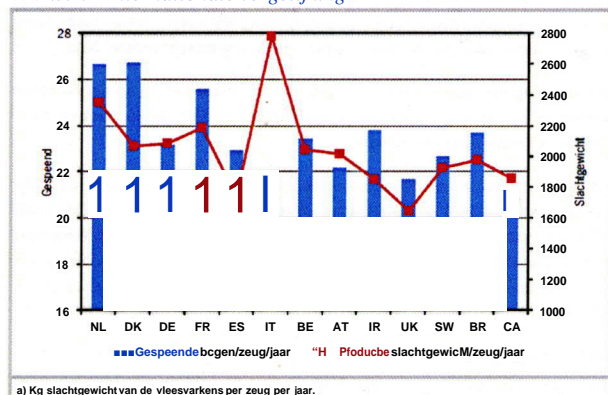
Figuur 28: Evolutie veevoederkost november 2007 - november 2010 (bron: Hoste, 2011)

Hoewel de voederkosten in de verschillende landen dezelfde trend volgen verschilt de manier waarop deze trend gevolgd wordt. In Denemarken is het prijsverloop minder gelijkmatig. Hoste (2011) verklaart dit doordat Deense varkenshouders veelal jaarcontracten afsluiten met hun voederleveranciers. De Spaanse voederprijs ligt dan weer hoger dan in de andere landen door haar importafhankelijkheid. Uit dit figuur blijkt dat de kost

voor Belgische varkenshouders vooral de evolutie van de kostprijs voor de Duitse varkenshouders lijkt te volgen. Een meer recentere prijsevolutie van de Belgische markt wordt verder in dit rapport weergegeven (zie 3.2.1.3. Verwerkende sector).

2.3. Productiviteit

2.3.1. Internationale vergelijking

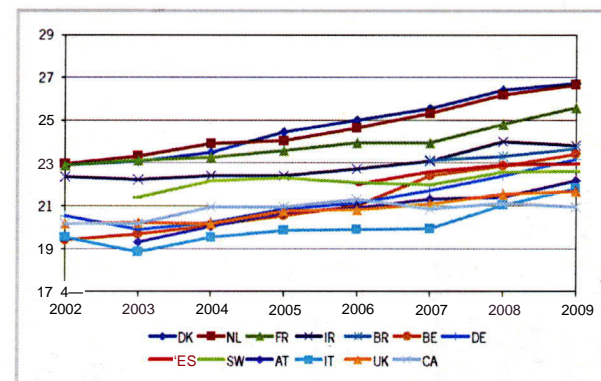
Figuur 29: Aantal gespeende biggen per zeug per jaar en productie van slachtgewicht (bron: Hoste, 2011)

Hoge kostprijzen kunnen gecompenseerd worden door een betere productiviteit van de varkenshouderijen. In Figuur 29 wordt de vergelijking gemaakt tussen het aantal gespeende biggen per zeug en de productie van slachtgewicht per land. Nederland en Denemarken brengen de meeste biggen groot per zeug (26,7 biggen per zeug). De productiviteit van Belgische zeugen ligt 3 biggen lager. Ook Frankrijk scoort beter dan België. De andere Europese landen hebben een score die vergelijkbaar is met het Belgische resultaat. De 'zwakke' Italiaanse score kan wederom verklaard worden door de zware vleesvarkens. De Belgische productiekost per kg is dus gunstiger dan deze van Nederland en Denemarken, maar door een lagere productiviteit wordt dit voordeel (deels) geneutraliseerd.

Hiernaast kan ook het slachtgewicht beschouwd worden. Wederom valt de score van Nederland op. Nederland slaagt erin om zowel een hoog aantal biggen per zeug groot te brengen alsook een hoog slachtgewicht te produceren per zeug. Enkel Italië gaat Nederland voor, maar dit komt door de uitgesproken zware vleesvarkens. België heeft een score die vergelijkbaar is met de scores van de andere Europese varkensproducerende landen (Denemarken, Duitsland, Oostenrijk). Spanje en het Verenigd Koninkrijk scoren lager op deze indicator.

2.3.2. Evolutie zeugproductie

Ook de evolutie van de zeugproductie (aantal biggen) kan ook in de tijd worden geëvalueerd, deze gegevens worden weergegeven in Figuur 30. De productiviteit van de Belgische zeugen is verbeterd in vergelijking met de zeugproductiviteit in andere landen. Met iets minder dan 19 biggen per zeug was de Belgische zeugproductie de laagste van de bestudeerde landen in 2002. De Belgische zeugproductie steeg gedurende de 7 hierop volgende jaren echter met meer dan 20 % tot iets meer dan 23 biggen per zeug. Een snellere stijging dan alle andere landen waardoor de Belgische zeugproductie de 6^e beste van de 13 beschouwde landen werd. Nederland en Denemarken hebben de hoogste zeugproductie. Een mogelijke verklaring voor de snellere stijging in sommige landen kan gevonden worden in de sanering die in sommige landen ook sterker heeft opgetreden. Hierdoor blijven enkel de meest efficiënte bedrijven over.

Figuur 30: Evolutie van aantal grootgebrachte biggen per zeug, 2002-2009 (bron: Hoste, 2011)

Ook voor het productiegetal in 2011 werden reeds gegevens verzameld door InterPIG. De stijgende trend die het Belgische productiegetal reeds kende tussen 2002 en 2009 heeft zich doorgezet tot 2011. Het Belgische productiegetal lag in 2009 nog net onder de 24 biggen. In 2011 was dit productiegetal gestegen tot 24,37 grootgebrachte biggen per zeug. De stijgende trend heeft zich echter doorgezet in Denemarken (27,96) en Nederland (27,63) waardoor de achterstand op dit land niet verkleind. Ook Frankrijk blijft over een beter productiegetal beschikken (26,09). En hoewel Duitsland in 2009 nog een lager productiegetal had dan België scoort het in 2011 weer beter (24,90). Behalve Ierland laat België echter wel nog steeds alle andere referentielanden achter zich.

3. West-Vlaamse varkenshouderij als cluster

In 2011 herbergde West-Vlaanderen (dat 10,2% van de Belgische oppervlakte beslaat) 55% van de Vlaamse varkens. Dit is tevens 52% van alle Belgische varkens (FOD Economie, 2011). Er is dus sprake van een onevenredige verdeling van het aantal varkens over het Vlaamse grondgebied. Het *Diamond Model* van Porter wordt gebruikt om deze concentratie van varkens in West-Vlaanderen te analyseren.

3.1. Introductie Diamond Model

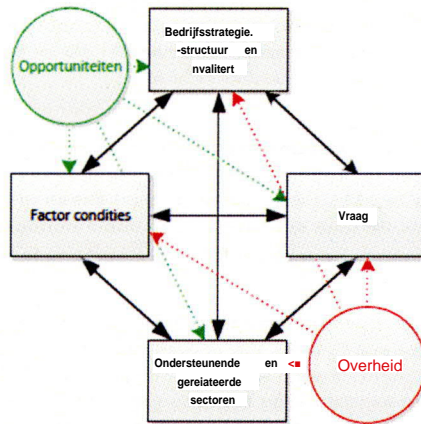
Het Diamond Model van Porter gaat op zoek naar de verschillende factoren die verklaren waarom een bepaalde regio aantrekkelijk is voor een bepaald productieproces. Traditioneel wordt de internationale concurrentiepositie van een regio benaderd vanuit een analyse van het comparatieve voordeel. Porter benadert dit onderwerp op een alternatieve wijze. Hij stelt dat de concurrentiepositie van een regio wordt bepaald door 4 determinanten die de concurrentiepositie (en aantrekkelijkheid voor investeerders) van een regio beïnvloeden:

- Bedrijfsstrategie, -structuur en rivaliteit
- Factor condities
- Vraag
- Ondersteunende en gerelateerde sectoren

De 4 determinanten beïnvloeden niet alleen de concurrentiepositie. Ze interageren ook met elkaar (Figuur 31). Hiernaast onderscheidt Porter (1990) ook twee bijkomende factoren die elk van de vier determinanten kunnen beïnvloeden, maar zelf geen impact hebben op de concurrentiepositie:

- De overheid
- Opportuniteiten

De relaties tussen de determinanten en factoren zijn verantwoordelijk voor de dynamiek van het model (Droge & Neven, 2001). Wanneer voldoende factoren een gunstige invulling hebben gekregen in een bepaalde regio kan een cluster ontstaan. In een cluster groeperen producenten zich geografisch.

Figuur 31: Porters Diamond Model (bron: eigen samenstelling o.b.v. Porter,1990)

De mechanismen die in het Diamond Model de clustervorming theoretisch verklaren zijn de volgende:

- Verhoging productiviteit door:
 - o groot aanbod gespecialiseerde arbeid en leveranciers. De aanwezigheid van een grote vraag naar gelijksoortige productiefactoren en arbeid zal bovendien nog meer arbeiders en leveranciers aantrekken.
 - o Toegang tot gespecialiseerde informatie door contacten met de andere producenten.
 - o Samenwerking met andere producenten (marketing, aspecten van productieproces,...).
 - o Aanwezigheid van voldoende institutionele en publieke goederen: investeringen in een cluster zijn voor de overheid nuttiger, hun investeringen kunnen in een beperkte regio vele gebruikers aantrekken.
 - o Concurrentie zal efficiëntieverbetering aanmoedigen.
- Opdriven innovatietempo: binnen een cluster is het makkelijker om in te spelen op trends en de consumentenvoorkeuren. Bovendien is een producent sneller op de hoogte van ontwikkelingen in technologie, marketing concepten,... Ook leveranciers en partners kunnen betrokken worden in de innovatieprocessen.
- Stimulatie oprichting nieuwe bedrijven: clusters zijn aantrekkelijk voor potentiële nieuwkomers omwille van de beschikbaarheid van inputs en de grote bestaande vraag. Bovendien versterken nieuwe bedrijven een cluster omdat ze de concurrentie nog opdrijven.

Het Diamond Model van Porter werd niet toevallig gekozen om de concurrentiepositie van West-Vlaanderen te analyseren. Het model gaat immers na in welke mate de West-Vlaamse varkenshouderij beantwoordt aan de omschrijving van een cluster. In een studie uitgeschreven door het Departement voor Landbouw en Visserij werd al het concept van het *Agrobusinesscomplex*³ omschreven. Dit concept vertoont een grote gelijkenis met de theorie rond clusters.

3.2. Aftoetsen model aan West-Vlaamse varkenscluster

3.2.1. Vraag

Een veeleisende binnenlandse vraag verplicht producenten om deze eisen tegemoet te komen. Dit zal hen ertoe bewegen sneller innovaties door te voeren in hun productieproces waardoor ze een technologische en organisatorische voorsprong kunnen opbouwen ten opzichte van concurrenten uit andere regio's.

Al is niet enkel de binnenlandse vraag van belang voor een cluster. Een cluster kan er ook voor kiezen om de kwaliteitsvereisten van een buitenlandse vraag te voldoen (Porter, 1990). Ook dit zal een stimulans zijn voor de producenten om hun processen te innoveren. Het is in dit geval wel essentieel dat er voldoende vraag bestaat naar de geproduceerde goederen.

3.2.1.1. Veeleisende binnenlandse vleesconsumenten

De binnenlandse vraag naar varkensvlees is veeleisend, en zal in de toekomst steeds hogere eisen stellen. Dit uit zich in een grote vraag naar gecertificeerd varkensvlees (Focusgroep 2, 2012). Gecertificeerd varkensvlees moet voldoen aan strengere veiligheids- en kwaliteitsvereisten. De certificatie-voorwaarden zijn een aanvulling op de vereisten voor vleeskwiteit en -veiligheid die al worden opgelegd door de overheid. Het voldoen aan deze eisen vergt een (financiële) inspanning van de varkensproducenten en zal een impact hebben op hun productieproces.

³ "Het agrobusinesscomplex (ABC) wordt gedefinieerd als 'de direct en indirect samenhangende economische activiteiten verbonden met productie, verwerking en afzet van een agrarisch product, met inbegrip van de met de agrarische productie samenhangende toeleverende en dienstverlenende bedrijven'. Naast de land- en tuinbouwsector spelen vooral de agrarische toelevering, de voedingsindustrie en de handel een belangrijke rol in het ABC. Kredietinstellingen, de overheid, belangenverenigingen, onderzoek en scholing vervullen een ondersteunende rol." (Departement Landbouw en Visserij, 2012).

Volgens een enquête van BEMEFA verkoopt 69% van de varkenshouders gecertificeerde varkens (Focusgroep 2, 2012 & BEMEFA, 2012). In België is het *Certus Quality Label* het belangrijkste certificaat; 83% van het gecertificeerde varkensvlees is gecertificeerd door Certus. Het label wordt beheerd door *VZW Belpork* en hecht veel belang aan voedselveiligheid. Naast het Certus label bestaan er ook verschillende certificaten die verbonden zijn aan specifieke retailers. Dit omdat de verschillende distributiekanaalen ook eigen accenten willen leggen om zich aldus te positioneren op de markt (Focusgroep 2, 2012).

De verschillen tussen de certificaten zijn niet groot. In realiteit is het hierdoor mogelijk om meervoudig gecertificeerde varkens te produceren. Dit wil zeggen dat het productieproces tegemoet komt aan de vereisten van verschillende certificaten. Indien een varkenshouder niet bereid is om aan de vereisten van meerdere certificaten te voldoen zal hij een keuze moeten maken voor één bepaald certificaat en zijn productieproces afstemmen op dit certificaat. Op deze manier stuurt de vraag het productieproces en domineert de keten (Focusgroep 2, 2012).

Varkenshouders die gecertificeerd varkensvlees leveren moeten in principe door de markt vergoed worden voor de betere veiligheid en kwaliteit van hun producten. BEMEFA(2012) onderzocht met behulp van een enquête onder 196 respondenten of varkenshouders een toeslag ontvangen en hoe groot deze is. De resultaten van deze enquête worden weergegeven in Tabel 5.

Tabel 5: Toeslag per certificaat (bron: BEMEFA, 2012)

Toeslag voor label (in eurocent / kg)	Laagste genoteerde toeslag	Hoogste genoteerde toeslag	Gemiddeld
<i>Certus</i>	0,5	2	1,09
<i>Colruyt</i>	2	4,5	2,7
<i>Delhaize</i>	1	1	1

De resultaten van deze enquête moeten voor de labels van Colruyt en Delhaize wel genuanceerd worden. Voor het Delhaize label hebben slechts 2 respondenten een bedrag aan de toeslag kunnen toekennen. Voor het Colruyt label waren dit slechts 7 respondenten. De gemiddelde toeslag waarden die op deze manier uit de enquête naar voor kwamen zijn dus niet representatief. Voor het Certus label werden slechts 117 antwoorden ontvangen. Er kan dus aangenomen worden dat de 1,09 eurocent toeslag per kg wel representatief is voor de gemiddelde toeslagwaarde die varkenshouders kunnen ontvangen voor gecertificeerd vlees.

Nichemarkten in West-Vlaanderen

Varkenshouders die hun onafhankelijkheid willen behouden en zich niet willen laten leiden door de vraag van consumenten kunnen opteren voor een alternatieve keten. De zogenaamde ' korte ketens' zijn hiervan een goed voorbeeld. Varkenshouderij in deze kortere ketens gebeurt typisch op kleinere schaal doordat de productie slechts op één of een beperkt aantal locaties verkocht kan worden (Focusgroep 2, 2012). Doordat op kleinere schaal wordt geproduceerd kan dan geproduceerd worden voor een nichemarkt. De korte keten is niet voor iedere varkenshouder die kleinschalig wil blijven produceren een optie. Er is een duidelijk ondernemersprofiel voor vereist. Zo moet de varkenshouder grote aandacht hebben voor kwaliteit, belang hechten aan zelfbeschikking (onafhankelijk kunnen beslissen over de te volgen strategie e.d.), onafhankelijk kunnen werken en moet de varkenshouder (vooral) begaan zijn met de commerciële aspecten van zijn bedrijfsvoering. De varkenshouder in een korte keten zal immers vaak rechtstreeks in contacten komen met de klanten.

Marktpositionering in internationale competitie

Op de internationale markt bestaat er een vraag naar hoog beveleesd, mager varkensvlees (VLAM, 2012). Ook de binnenlandse vraag naar dit product is zeer groot. Het (West-)Vlaamse varkensvlees, voornamelijk Piétrain, voldoet aan deze eis. Andere varkens producerende regio's kunnen dergelijk varkensvlees niet leveren. Hierdoor staat de (West-)Vlaamse varkenssector bijzonder sterk in eigen land en wordt de varkensproductie

alvast beschermd tegen import (VLAM, 2012). Dit is bijzonder belangrijk om de positie van de West-Vlaamse varkenssector te vrijwaren.

3.2.1.2. Tussenhandel

In West-Vlaanderen hebben de varkenshouders de keuze om hun vlees aan slachthuizen te verkopen of aan tussenhandelaren. De tussenhandelaren leveren op hun beurt aan slachthuizen. In West-Vlaanderen is er een grote concentratie van tussenhandelaren, wat uniek is in de varkenssector. Dit brengt twee voordelen met zich mee voor de West-Vlaamse varkenshouders ten opzichte van hun concurrenten uit andere regio's en landen:

- Tussenhandelaren zoeken naar de beste verkoopoptie voor het varkensvlees. Op deze manier kunnen zij een hogere prijs en winstmarges bekomen. De hogere marges kunnen ten goede komen van zowel de handelaar als de varkenshouder. Individuele varkenshouders ontbreekt het vaak aan tijd om naar de beste verkoopopties op zoek te gaan. Daarom maken vooral de kleinere varkenshouder gebruik van dit verkoopkanaal.
- De tussenhandel kan een bijkomende dienst leveren aan de slachthuizen door varkens te triëren. De tussenhandelaren verzamelen grote aantallen varkens. Dit stelt het in staat om de varkens in te delen in groepen naar gelang de kwaliteit van de varkens. Individuele varkenshandelaren zijn hier niet toe in staat omdat zij een minder duidelijk beeld hebben van de kwaliteit van varkens en slechts een beperkt aanbod hebben.

De grote vraag naar varkens door tussenhandelaren in West-Vlaanderen is uniek. Specifieke cijfers voor West-Vlaanderen bestaan niet, maar een enquête van BEMEFA (2012) toonde aan dat 44% van de Belgische varkenshouders aan handelaren levert. Gezien het belang van West-Vlaanderen in de Belgische gemiddeldes kan aangenomen worden dat in West-Vlaanderen zich ook dergelijke situatie voordoet.

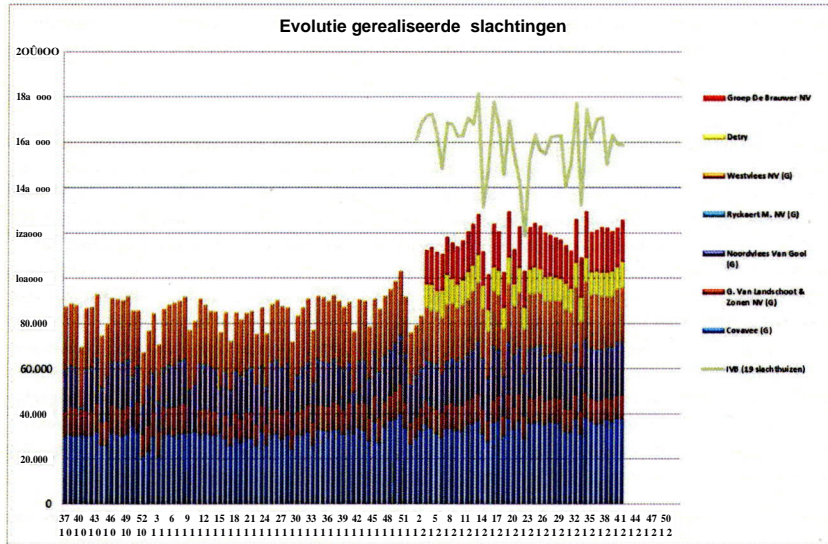
De hierboven beschreven voordelen van de tussenhandel zorgen voor een competitief voordeel van de West-Vlaamse varkenshouderij ten opzichte van andere varkens-producerende regio's. Verkoop aan de tussenhandel brengt wel met zich mee dat de varkenshouder individueel moet onderhandelen over de verkoopvoorwaarden. Dit vereist een zekere kennis van de marktsituatie. Marktinformatie is echter schaars, en de toegang tot marktinformatie is moeilijk. Sommige organisaties (bv. Boerenbond) verzamelen wel marktinformatie, maar deze wordt exclusief onder de geïnteresseerde leden verdeeld. Vele varkenshouders zijn hierdoor niet in staat om voldoende geïnformeerd de onderhandelingen aan te vatten. Om van de voordelen van de tussenhandel te genieten moeten varkenshouders daarom de inspanning leveren om marktinformatie te verzamelen.

3.2.1.3. Verwerkende sector

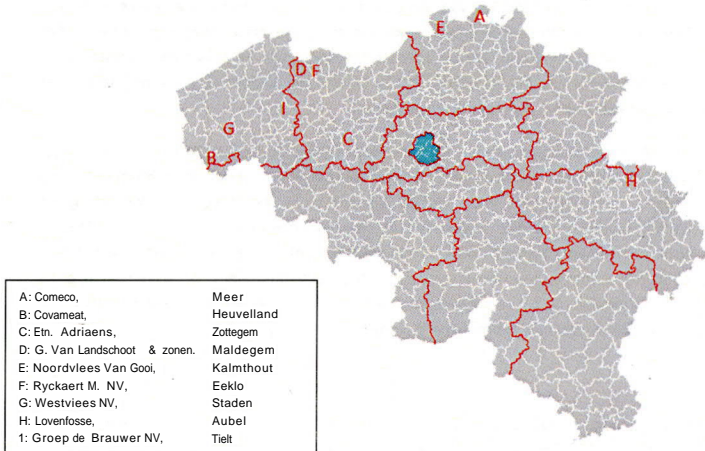
De verwerkende sector (slachthuizen) speelt een belangrijke rol in de varkenshouderij. Zoals later in dit rapport beschreven wordt bestaat slechts een marginaal aandeel van de varkensexport uit levende varkens. Hiervoor zijn verschillende verklaringen (Zie 3.2.1.5. Export). Dit brengt met zich mee dat de (West-)Vlaamse varkens in België geslacht moeten worden. Het aantal slachtingen wordt per maand weergegeven in Figuur 32 voor de periode 2011 - 2012 en per slachthuis. Het aantal slachtingen en het belang van de individuele slachtingen lijkt in dit overzicht stabiel.

Wat wel duidelijk blijkt is dat de verwerkende sector zich vestigt in de nabijheid van de producerende sector. Dit wordt geografisch weergegeven in Figuur 33. Voor de vergelijking met Figuur 32 moet hierbij opgemerkt worden dat de slachthuizen Comeco, Covameat en Etn. Adriaens tot de Covavee groep behoren. Lovenfosse bevindt zich in Aubel, en levert voor Detry. In het Noorden van Antwerpen bevinden zich 2 slachthuizen, zij verwerken het Antwerpse varkensvlees. In West-Vlaanderen zelf bevinden zich 3 slachthuizen, net als in Oost-Vlaanderen. Twee van deze slachthuizen bevinden zich echter in de dichte nabijheid van West-Vlaanderen. Hierdoor kan aangenomen worden dat zij een aanzienlijk deel van de West-Vlaamse varkensproductie kunnen

verwerken. Door de nabijheid van de verwerkende sector zullen de transportkosten voor de individuele varkenshouder beperkt blijven. Dit ondersteunt de voordelen van de cluster theorie.

Figuur 32: Aantal slachtingen per slachthuis (bron: Landbouw en visserij, Vlaamse overheid, 2012)

Figuur 33: Geografische spreiding slachthuizen

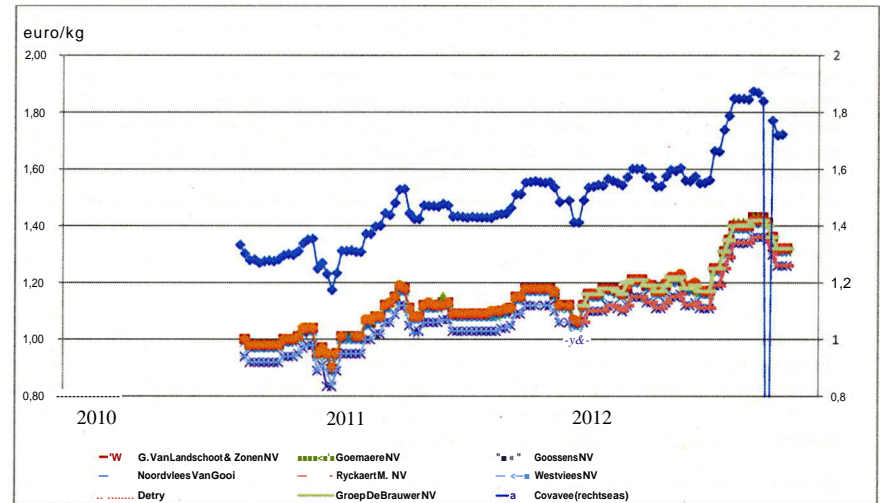
Ook Eurostat houdt cijfers bij in verband met het aantal slachtingen per jaar, per land. Ook deze gegevens (Tabel 6) tonen aan dat het aantal slachtingen in België relatief constant blijft doorheen de jaren. Tabel 6 geeft ook het aantal slachtingen weer voor de omliggende landen, Denemarken en Polen (als belangrijke opkomende exportmarkt). Uit deze gegevens blijkt dat in Denemarken het aantal slachtingen terugloopt tussen

2003 en 2011 van ongeveer 22,5 miljoen tot 20,9 miljoen. Ook in Frankrijk kan een lichte daling worden waargenomen (van 26,5 miljoen tot 24,8 miljoen). Het aantal Poolse slachtingen nam in dezelfde periode fors af van 25,2 miljoen tot 21 miljoen. In Nederland echter nam het aantal slachtingen licht toe van 13,9 miljoen tot 14,6 miljoen. Wat sterk opvalt, is het aantal Duitse slachtingen dat tussen 2003 en 2011 sterk toeneemt van 45,4 miljoen tot 59,6 miljoen. Dit is een toename van 31,28%.

Tabel 6: Aantal slachtingen (x 1000) per jaar, per land, 2003 - 2011 (bron: eigen samenstelling op basis van gegevens Eurostat, 2012)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
België	11.233,957	11.117,162	10.903,428	10.740,792	11.223,025	11.157,415	11.161,283	11.896,078	11.764,956
Denemarken	22.499,058	22.902,368	22.109,189	21.418,845	21.384,604	20.789,600	19.307,500	20.113,800	20.874,500
Duitsland	45.372,925	46.320,598	48.251,550	50.113,093	53.310,844	54.878,079	56.068,490	58.154,311	59.590,000
Frankrijk	26.467,814	26.170,757	25.681,259	25.484,411	25.730,365	25.735,390	24.908,366	24.934,823	24.803,884
Nederland	13.889,511	14.341,028	14.376,802	14.027,000	14.187,000	14.505,012	13.815,660	13.943,601	14.593,702
Polen	25.236,725	23.243,968	22.664,871	24.288,711	24.744,292	22.321,449	18.677,573	19.965,670	20.978,497
Verenigd Koninkrijk	9.354,970	9.367,918	9.173,022	9.096,574	9.483,732	9.426,792	9.030,841	9.662,407	10.066,359

De prijzen die deze slachthuizen betalen voor varkens vertonen eenzelfde trend (Figuur 34). Zij zijn dan ook onderhevig aan dezelfde externe factoren (bv.: prijs op wereldmarkt). De onderlinge verschillen tussen slachthuizen zijn te wijten aan verschillen in berekening van de toeslagen. De grote variatie tussen de gerapporteerde prijzen kan bijdragen bij de onduidelijkheid die onder de varkenshouders heerst over de berekening van de toeslagen. Zo lijkt het enerzijds onrealistisch dat de prijs die Covavee betaald steeds meer dan 30 cent boven de prijs van de andere slachthuizen zou liggen. Net zoals het ook onwaarschijnlijk is dat drie andere slachthuizen (Detry, Goossens NV en Noordvlees Van Gooi) steeds minder betalen voor hun varkens.

Figuur 34: Medegedeelde wekelijkse slachtprijs - (bron: Landbouw en visserij, Vlaamse overheid, 2012)

3.2.1.4. Contract- en prijsvorming

De prijs- en contractvorming tussen de West-Vlaamse varkenshouders en hun opkopers (tussenhandel of slachthuizen) kunnen diverse vormen aannemen. Er kan overeengekomen worden om vaste en losse prijzen te

hanteren. Deze zijn dan meestal gebaseerd op één van de drie beschikbare referentieprijzen; Covavee, Danis en Westvlees (Focusgroep 2, 2012). Volgens een enquête van BEMEF (2012) is vooral de Westvlees prijs van belang; 78 % van de respondenten baseert zich op deze prijs. De Danis en Covavee referentieprijzen zijn van minder belang. Uit dezelfde enquête blijkt ook dat 62% van de respondenten niet op de hoogte is van de basisprijs voordat de varkens worden doorgegeven. Behalve de referentieprijzen worden de ontvangsten van de varkenshouder ook beïnvloed door het slachtgewicht en door de aanwezigheid van een certificaat. Gemiddeld wordt een slachtgewicht van 114 kg verwacht (Focusgroep, 2012 & BEMEF, 2012). Als het slachtgewicht teveel afwijkt van 114 kg zal een lagere prijs ontvangen worden. Het zijn de opkopers die moeten communiceren over het gewenste slachtgewicht.

De flexibiliteit en onderhandelingsruimte van individuele varkenshouders over de prijs is echter zeer beperkt. Dit komt omdat het meerwekensysteem een grote druk met zich mee brengt om te verkopen. De varkens moeten immers plaats maken voor een nieuwe ronde. Doordat de varkens niet langer kunnen gehouden worden verzwakt uiteraard de onderhandelingsbasis van de varkenshouders. Hierbij komt ook nog het feit dat de productie vaak in samenspraak met de slachthuizen wordt gepland. Deze slachthuizen hebben immers een goede kijk op de evolutie van de algemene vraag. Doordat het productietempo wordt verbonden aan de planning van slachthuizen gaan vele varkenshouders ook verbintenissen aan om op bepaalde ogenblikken een bepaald aantal varkens te leveren. Ook dit beperkt wederom de flexibiliteit en onderhandelingsruimte van de individuele varkenshouders (Expertengroep 2, 2012).

Zoals hierboven gesteld hebben West-Vlaamse varkenshouders vele afzetmogelijkheden voor hun producten. Met behulp van de gegevens van AMS kan worden nagegaan of dit ook resulteert in hogere verkoopprijzen voor de West-Vlaamse varkenshouders. De verkoopprijs is echter afhankelijk van vele factoren. Hierdoor kunnen de gemiddelde verkoopprijzen van varkens niet zonder correctie worden vergeleken tussen de verschillende provincies.

Om (een aantal van) deze factoren mee in rekening te nemen wordt daarom een verklarend model opgesteld op basis van de beschikbare gegevens in de AMS dataset. De gegevens van Boerenbond zijn door hun beperkt tijdsinterval (waarvan de gegevens van 2011 nog geen volledige steekproef omvatten) niet bruikbaar voor deze analyse. In eerste instantie werd verondersteld dat de verkoopprijs voor vleesvarkens afhankelijk is van het slachtgewicht, het aantal verkochte varkens, de structurele kost, de voederkost, en diergeneeskundige kosten. Met behulp van deze variabelen wordt een regressiemodel geschat. Uit deze schatting bleek dat de verschillende kostenposten geen invloed hebben op de verkoopprijs van de vleesvarkens of er mee gerelateerd zijn. Dit houdt dus in dat evoluties in de kosten van de varkenshouders niet gecompenseerd worden door de evolutie van de prijs die de varkenshouders ontvangen voor hun producten. Het model dat uiteindelijk weerhouden kan worden is het volgende:

$$\text{Verkoopprijs varkens} = Cst + a * \text{Slachtgewicht} + b * \text{hoeveelheid}$$

Dit model bleek verklarende waarde te hebben voor de verkoopprijs van varkens (Annex 1). Bij dergelijke analyses is enige voorzichtigheid echter op zijn plaats. Er bestaat immers geen indicatie voor de richting van de causaliteit. Het is mogelijk dat het slachtgewicht de verkoopprijs beïnvloedt. Een tegengesteld causaal verband is echter ook mogelijk: in dit geval baseert een varkenshouder het slachtgewicht (dus ook hoe lang hij een varken houdt) op de prijs die hij voor het varken zal ontvangen.

Op basis van dit model kunnen wel verschillen in de verkoopprijs tussen verschillende varkenshouders die resulteren uit verschillende slachtgewichten of verkochte hoeveelheden gecorrigeerd worden. Dit houdt in dat varkenshouders die tegen verschillende slachtgewichten verkopen, of verschillende hoeveelheden varkens verkopen toch met elkaar vergeleken worden doordat de veronderstelde invloed van deze verschillen op de verkoopprijs gecorrigeerd wordt in de 2^e fase van de analyse.

Tijdens deze 2^e fase werd op deze manier een vergelijking op het geaggregeerde niveau van de Vlaamse provincies uitgevoerd. Deze vergelijking leverde geen opvallende resultaten op (Annex 2). De resultaten van deze test zijn weergegeven in Annex 2. De verkoopprijs voor West-Vlaamse varkenshouders ligt niet significant hoger of lager dan in de andere Vlaamse provincies. Doordat de gemiddelde verkoopprijs in West-Vlaanderen iets hoger ligt is er dus een indicatie dat West-Vlaamse varkenshouders een betere prijs ontvangen maar dit kan statistisch niet hard worden gemaakt.

3.2.1.5. Export

Zoals eerder gesteld bestaat er een vraag naar de West-Vlaamse varkens op de internationale markt. Dit is ook nodig gezien de hoge productie in vergelijking met de binnenlandse vraag naar varkens. De zelfvoorzieningsgraad voor Vlaanderen bedroeg in de periode 2004 - 2009 reeds 238%. De zelfvoorzieningsgraad van een bepaald product geeft aan in welke mate de productie van een bepaalde regio voldoende is om aan de vraag naar dat product en binnen diezelfde regio te voldoen (Vlaamse overheid, 2010). Doordat 55,4% van de Vlaamse varkens in West-Vlaanderen zijn gehuisvest is de zelfvoorzieningsgraad in deze provincie nog hoger. Wanneer veronderstelt wordt dat de 1.164.967 West-Vlaamse inwoners evenveel varkensvlees consumeerden als de andere Vlamingen had West-Vlaanderen in de periode 2004 - 2009 een zelfvoorzieningsgraad 708%⁴. Dit houdt in dat ten minste 85,8% van de West-Vlaamse varkens geëxporteerd moet worden naar andere provincies in Vlaanderen of het buitenland. Er zijn geen specifieke gegevens beschikbaar voor de export vanuit West-Vlaanderen. Wel kan aangenomen worden dat de Belgische exportcijfers in Eurostat sterk bepaald worden door de West-Vlaamse export van varkensvlees. Wanneer aangenomen wordt dat het West-Vlaamse varkensvlees niet geconsumeerd wordt in andere Belgische provincies is West-Vlaanderen verantwoordelijk voor 77,01% van de Belgische export in varkensvlees.

De database van Eurostat maakt onderscheid tussen handel in levende dieren en handel in vlees. De export van levende dieren is slechts van marginaal belang. De waarde van handelstroom van levende dieren is nooit groter dan 1% van de waarde van de handelstroom in varkensvlees. In 2011 was de Belgische export van varkensvlees goed voor een ontvangst van €100.162.716. De export van levende varkens was slechts €156.118 waard. Er zijn verschillende redenen waarom er weinig levende varkens uit België worden geëxporteerd. Één van de belangrijkste is dat de Belgische Piétrain varkens zeer stressgevoelig zijn. Hierdoor zou transport over grote afstanden in te veel overlijdens resulteren (VLAM, 2012). Landen als Nederland en Denemarken met minder stressgevoelige varkens exporteren wel meer levende dieren.

Het Belgisch varkensvlees differentieert zich op de wereldmarkt door het aanbod van hoog bevreemd en mager varkensvlees (VLAM, 2012 & Focusgroep 2) wat eigen is aan het Piétrain varken. Door deze differentiatie op kwaliteit creëerde Vlaanderen een nichemarkt voor zichzelf. Om ook in de toekomst een voldoende grote afzetmarkt te vinden in het buitenland is het volgens VLAM daarom essentieel dat de (West-) Vlaamse varkenshouders deze nichemarkt blijven bespelen door productdifferentiatie. België, en (West-) Vlaanderen, zijn niet in staat om te concurreren met de leveranciers van conventioneel varkensvlees. Om deze concurrentie te kunnen aangaan moet het mogelijk zijn om te voldoen aan een vraag naar zeer grote partijen varkensvlees. Dergelijke grote tonnage kan momenteel niet geproduceerd worden in België.

⁴ Zelfvoorzieningsgraad België, 2009 = 238% (LARA, 2010),

Aantal Vlaamse varkens in 2009 = 5.933.238 varkens (geen onderscheid),

Aantal West-Vlaamse varkens in 2009 = 3.286.742 varkens (geen onderscheid),

Aantal inwoners in Vlaanderen in 2009 = 6.208.877,

Aantal inwoners in West-Vlaanderen in 2009 = 1.155.290

-> Vereist aantal varkens Vlaanderen met zelfvoorzieningsgraad 238% = 5933238/23800 = 2492957,14

→ Vereist aantal varkens per inwoner = 2492957,14 / 6208877 = 0,40151498

-> Vereist aantal varkens in West-Vlaanderen = 0,40151498 * 1155290 = 463866

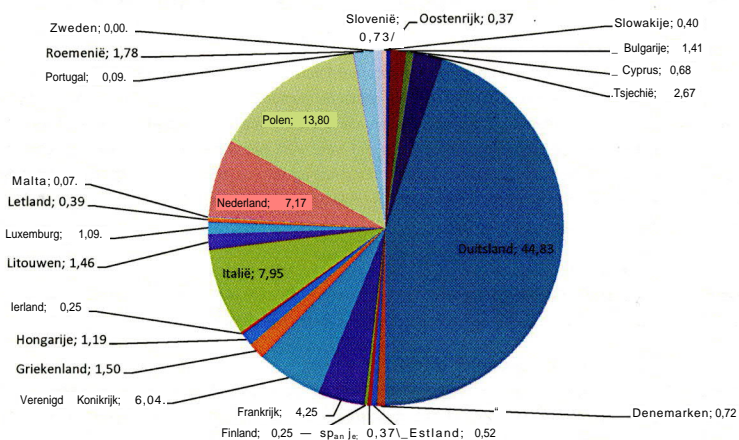
Zelfvoorzieningsgraad West-Vlaanderen in 2009 = 3286742 / 463866 = 708 %

Opteren voor een Nederlands of Deens varken is voor VLAM dus geen optie in de toekomst. Al moet ook de export van het Piétrain varken zich blijven herorganiseren en aanpassen aan de buitenlandse vraag. Steeds vaker eisen bijvoorbeeld Duitse afnemers ook grotere loten van het Piétrain varkensvlees. De Belgische varkensexporteurs kunnen aan deze vraag vaak niet voldoen. In dit geval moeten ze een beroep doen op Deense of Nederlandse traders die kleine loten samenbrengen (VLAM, 2012). Deze traders verkoopt het varkensvlees dan in Duitsland. Een Belgische trader die dit kan bewerkstelligen bestaat niet. Het Piétrain varken blijft bovendien nog steeds een *convenience good* (VLAM, 2012), waarvoor geen merkbaar hogere prijs kan gevraagd worden. Om ook de nichemarkt te kunnen bespelen van het kwaliteitsvarken - waarvoor een marktvergoeding in de vorm van een hogere prijs kan verlangd worden - is de introductie van het Duroc varken en de Duke of Berkshire in de West-Vlaamse varkenshouderij een goed initiatief.

Of West-Vlaanderen in de toekomst concurrentie moet verwachten van nieuwe spelers op de wereldmarkt is momenteel nog niet duidelijk. Volgens VLAM (2012) zijn landen als China momenteel nog niet in staat om aan commerciële varkensproductie te doen, ze missen hiervoor de nodige ervaring. West-Vlaamse varkenshouders zijn daarentegen zeer professioneel. Het familiale karakter van de vele West-Vlaamse varkenshouderijen zorgt er ook voor dat de sector in West-Vlaanderen veel weerstand vertoont in moeilijke tijden.

3.2.1.5.1. Intra-EU bestemmingen

Het overgrote deel van het geëxporteerde varkensvlees wordt binnen de EU verhandeld. In 2009 was 91,65% van het geëxporteerde varkensvlees bestemd voor een lidstaat van de EU, in 2011 was dit al 92,58%. Binnen de EU heeft België enkele preferentiële handelspartners. Figuur 35 geeft de bestemming van het Belgische varkensvlees binnen de EU weer. Het belang van Duitsland (44,83 %) voor de export van varkensvlees binnen de EU valt meteen op. Behalve Duitsland zijn Polen, Italië, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk de belangrijkste bestemmingen.

Figuur 35: intra-EU exportbestemmingen van Belgisch varkensvlees (handelsstroom in euro) (Bron: eigen samenstelling op basis van Eurostat gegevens)

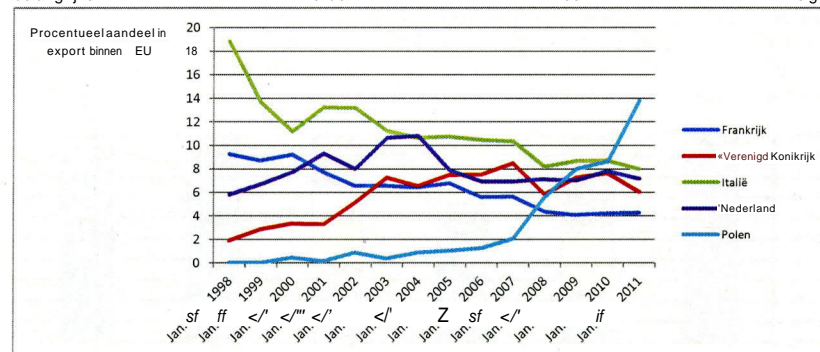
Duitsland ontvangt bijna 45 % van het Belgische varkensvlees dat naar een Europese bestemming wordt geëxporteerd. Het belang van Duitsland kan dus niet onderschat worden. Wel blijkt uit tabel 3.2 dat dit belang de afgelopen jaren is afgenomen. Het belang van Duitsland in de Belgische intra-EU export is de afgelopen jaren echter wel afgenomen, dit wordt weergegeven in tabel 3.2. Na 1999 daalde het belang van Duitsland licht van 61,19% tot 57,84% in 2006. Na 2006 daalde het Duitse belang sneller tot 44,83% in 2011. Hiertegenover staat dat de hoeveelheid geëxporteerde varkensvlees naar Duitsland tussen 1998 en 2011 niet drastisch

wijzigde. Gedurende de beschouwde periode bereikt het aantal geëxporteerde kilogram varkensvlees naar Duitsland zelfs een piek in 2007, dus op een moment dat het Duitse belang in de export al een neerwaartse trend kent. De waarde van dit geëxporteerde varkensvlees kent grotere schommelingen, dit blijkt enerzijds uit de absolute waarde (Tabel 7) alsook uit de verhouding tussen de absolute waarde van de exportstroom en de hoeveelheid geëxporteerde varkensvlees. Deze laatste verhouding schommelt tussen 1,51 in 2009 (het jaar van de dioxinecrisis) tot 2,24 in 2001.

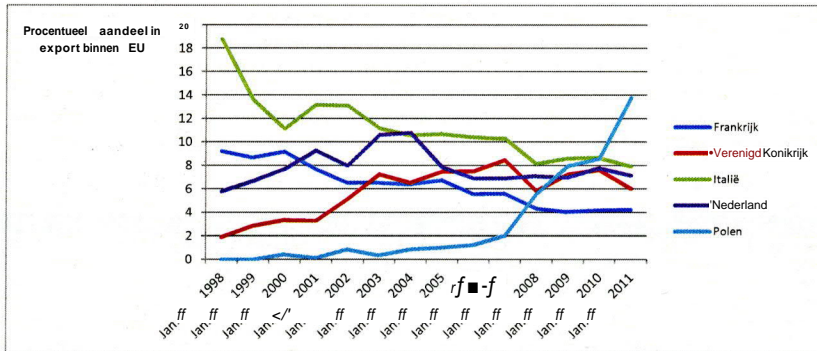
Tabel 7: Evolutie belang, omvang en waarde exportstroom naar Duitsland 1998-2011 (Bron: Eigen samenstelling op basis van Eurostat gegevens).

Proportioneel belang in Intra-EU export	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Waarde in € (x 100.000)	56,89	61,19	60,13	57,42	57,49	55,82	56,48	55,60	57,84	55,99	54,70	49,65	46,89	44,83
Aantal kg (x 1.000.000)	2890	2774	2974	2912	2916	2828	2964	2860	2991	3194	3184	2983	2812	2728
Verhouding €/kg	1,66	1,51	1,90	2,24	1,80	1,70	1,82	1,84	1,90	1,70	1,89	1,76	1,79	1,86

Gezien het feit dat het belang van Duitsland in de intra-EU export afneemt zullen andere Europese lidstaten belangrijker worden voor België.

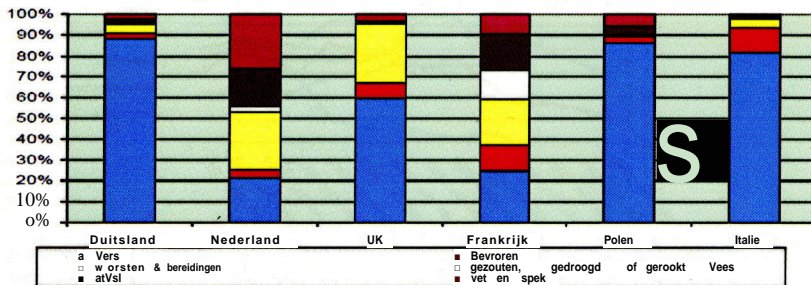

Figuur 36 geeft de evolutie van het belang voor enkele andere lidstaten weer. Het belang van Nederland is gedurende de volledige periode relatief constant gebleven al kan een piek worden waargenomen tussen 2002 en 2005. Het belang van Italië nam in dezelfde periode sterk af. In 1998 ging net geen 20 % van de Belgische export van varkensvlees (bestemd voor de Europese markt) naar Italië. In 1999 viel dit belang sterk terug, nadat zou dit belang steeds verder terugvallen om uiteindelijk 8 % te bereiken in 2011. Hiermee is Italië nog wel steeds belangrijker dan Nederland of het Verenigd Koninkrijk. Het belang van het Verenigd Koninkrijk nam wel toe in vergelijking met de jaren 90 en het begin van de jaren 2000. Vooral tussen 2001 en 2003 steeg het belang van het Verenigd Koninkrijk om in de volgende jaren te stabiliseren. De meest opvallende trend is echter deze van het belang van Polen in de Europese export van Belgisch varkensvlees. Voor de toetreding van Polen tot de EU (in 2004) was het belang van Polen voor de Belgische varkensexport slechts marginaal. Tussen 2004 en 2007 kan een lichte stijging worden waargenomen van het Poolse belang voor de varkensexport, maar vooral na 2007 stijgt het belang van Polen aan een voortdurend tempo. Op deze manier bedraagt het belang van Polen voor de varkensexport in 2011 al 13,79 %.

Figuur 36: aandeel Frankrijk, VK, Italië, Nederland en Polen in intra-EU export (1998 - 2011) (bron: eigen samenstelling op basis van Eurostat, 2012)

Figuur 37 geeft voor de belangrijkste bestemmingen weer wat voor soort varkensproducten in 2009 uitgevoerd werden. Dit om een beter inzicht te krijgen in de vraag naar West-Vlaams varkensvlees. Duitsland ontvangt vooral veel 'vers' vlees uit België. In praktijk zijn dit vooral karkassen en halve karkassen (in 2009 goed voor 57 % van de geëxporteerde hoeveelheid naar Duitsland) en schouders en hammen (in 2009 goed voor 21 % van de geëxporteerde hoeveelheid naar Duitsland). Dit komt omdat het Belgische varkensvlees in Duitsland vooral wordt gebruikt door de verwerkende industrie. Deze industrie staat bijzonder sterk door de lage loonkosten⁵ en de hoge efficiëntie⁶ (Vlaamse Overheid, 2011 en VLAM, 2012).

Figuur 37: Samenstelling handelsstroom varkensproducten (niet-levend) in ton (2009) (bron: Eurostat, Comext, Vlaamse overheid, 2011)

Door de goede producteigenschappen van het Belgische varkensvlees (hoog beveleesd en mager) kunnen Duitse verwerkers een hoog rendement halen uit het vlees. Dit garandeert momenteel nog een grote Duitse vraag naar Belgisch varkensvlees. Wel is het belangrijk dat het varkensvlees bestemd voor Duitsland gecertificeerd is door Certus. Dit certificaat wordt gelijkgesteld aan het Duitse QS-label waardoor het de markttoegang van

⁵ In Duitsland gelden CAO's enkel voor de bedrijven die ze ondertekenen. Bovendien geldt het loongedeelte van de CAO niet voor buitenlandse werknemers. In de vleesverwerkende sector staan de Duitse vakbonden bijzonder zwak. Duitsland profiteert hiervan door bilaterale akkoorden af te sluiten met nieuwe EU-lidstaten en kandidaat EU-lidstaten. Hierdoor de Duitse verwerkende sector in bepaalde periodes over goedkope seizoenarbeiders (Vlaamse overheid, 2011).

⁶ Doordat de detailprijzen in Duitsland voor varkensvlees laag zijn worden de verwerkers verplicht om te streven naar maximale efficiëntie. Op deze manier kunnen zij de lage prijsmarges compenseren door grote volumes vlees te verwerken.

West-vlaams varkensvlees makkelijker maakt. Doordat de verwerking van het varkensvlees in Duitsland plaats vindt verliest de West-Vlaamse varkenssector wel de mogelijkheid om toegevoegde waarde te creëren.

Ook voor de export naar Polen, die andere belangrijke handelspartner, kan geen toegevoegde waarde gecreëerd worden in Vlaanderen. Ook naar Polen wordt immers hoofdzakelijk vers vlees geëxporteerd en zal de verwerking dus in het buitenland plaatsvinden. De export van varkensvlees naar Polen is bovendien een zeer particuliere stroom. Polen is voor de meest varkensproducten (veelal karkassen) niet de eindbestemming maar dient als transitland naar Rusland (FODEconomie, 2009). Eerder werd reeds aangegeven dat Rusland reeds 24 % van de Belgische varkensproducten ontvangt die de EU rechtstreeks verlaten. In realiteit zal Rusland dus nog meer Belgische varkensproducten ontvangen.

Voor zowel Duitsland, Polen en bij uitbreiding ook Rusland wordt momenteel in (West-)Vlaanderen dus enkel toegevoegde waarde gecreëerd bij de versnijding tot karkassen. Volgens VLAM (2012) is dit een zwak punt in de concurrentiepositie van België. Reeds geruime tijd zijn er geen investeringen meer uitgevoerd in de infrastructuur voor verwerking, waardoor de bestaande infrastructuur verouderd is. Hierdoor bestaat er de onmogelijkheid om grote hoeveelheden verwerkt varkensvlees aan te bieden op de wereldmarkt. Behalve de infrastructuur zijn er bovendien ook nog meer inspanningen (hygiëne en management) nodig in de slachthuizen om aan de strenge eisen van grote internationale markten (bv. Rusland en China) te kunnen voldoen. Met het oog op de toekomst is het essentieel om de behandeling van het varkensvlees dusdanig te verbeteren dat West-Vlaanderen verder in concurrentie kan gaan met andere varkens producerende regio's om deze markten te bevoorraden.

Worsten, bereidingen, vet en spek worden vaak naar Nederland, Frankrijk en het VK geëxporteerd. De laatste jaren kende vooral de uitvoer van bereidingen naar het VK een toename (Vlaamse Overheid, 2011). Opvallend is ook het belang van het gezouten, gedroogd of gerookt vlees in de handelsstroom naar Frankrijk.

3.2.1.5.2. Extra-EU bestemmingen

Wanneer varkensvlees toch naar niet-EU lidstaten geëxporteerd wordt is dit hoofdzakelijk naar Zuid-Korea (27 % van de extra-EU export) en Rusland (24 % van de extra-EU export). In realiteit zal wel meer Belgisch varkensvlees in Rusland terecht komen. Dit gebeurt dan via Oost-Europese EU-lidstaten die als transitland fungeren en de eerste exportbestemming vormen. Zo zal veel van het vlees dat in Polen terecht komt uiteindelijk doorgevoerd worden naar Rusland. Behalve Zuid-Korea en Rusland wordt Belgisch varkensvlees geëxporteerd naar een 60-tal andere landen in Azië, Afrika en Oost-Europa met elk een marginaal aandeel in de Belgische export van varkensvlees buiten de EU.

3.2.2. Factor condities

De aanwezigheid van geschikte productiefactoren bepaalt mede de concurrentiepositie van een regio. De productiefactoren kunnen worden opgedeeld in verschillende categorieën (Porter, 1990):

- Human resources: kwaliteit, kwantiteit en kost van arbeid
- Natuurlijke productiefactoren: in welke mate kunnen de natuurlijke productiefactoren worden aangewend in de varkenshouderij. Deze natuurlijke productiefactoren zijn bijvoorbeeld water, energie, klimaat en land
- Kennis: de technische, wetenschappelijke en markt kennis die beschikbaar is in een regio. Deze kennis kan teruggevonden worden in universiteiten, onderzoeksinstituten (al dan niet gesteund door de overheid), vakorganisaties, marktonderzoeksresultaten die publiek worden gemaakt, etc.
- Infrastructuur: type, kwaliteit en gebruikskost van de infrastructuur in een regio. Dit omvat onder andere de transportinfrastructuur, telecommunicatie, etc. maar kan ook minder evidente infrastructuur omvatten die een regio aantrekkelijker maakt voor een bepaalde sector (bv.: een kleine luchthaven voor transport bloemen).

3.2.2.1. Geografische ligging

Door haar centrale ligging in Europa kan West-Vlaanderen de transportkosten van naar enkele van de belangrijkste Europese afzetmarkten (Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk) beperken. In vergelijking met andere verder afgelegen varkens producerende regio's kan dit een comparatief voordeel opleveren in de kostprijsberekening. De transportkosten naar andere belangrijke afzetmarkten voor West-Vlaams varkensvlees (Italië, Polen) zullen iets hoger liggen.

De centrale ligging van West-Vlaanderen, in combinatie met uitstekende infrastructuur, zorgt er ook voor dat de aanvoer van grondstoffen voor de varkenshouderij (hoofdzakelijk veevoeder) goedkoop kan verlopen.

3.2.2.2. Klimaat

Door haar ligging aan de Noordzee geniet West-Vlaanderen van een gematigd klimaat. Hierdoor zijn de temperatuurverschillen er relatief beperkt wat de kosten om een gunstig klimaat in de varkensstallen te creëren beperkt. (VLAM, 2012 & Focusgroep 2). De omliggende varkens-producerende regio's (Bretagne, Nedersaksen, Nederland en Denemarken) genieten echter ook van dit voordelig klimaat. Hoewel het klimaat dus wel een gunstige factor is voor de varkensproductie zal het niet leiden tot een direct comparatief voordeel.

3.2.2.3. Land

De conventionele varkenshouderij in West-Vlaanderen is een voorbeeld van niet-grondgebonden landbouw. Dit wil zeggen dat de varkenshouderijen in principe niet gebonden zijn aan grond voor de voedselvoorziening van de varkens.

Toch is de beschikbaarheid van land van groot belang voor de rendabiliteit van West-Vlaamse varkenshouders. De totale hoeveelheid mest die een varkenshouderij mag produceren is bij wet gelimiteerd tot 170 kg N per jaar per ha. Dit is het equivalent van 2 GVE per hectare. Indien een varkenshouderij over onvoldoende grond beschikt om de geproduceerde mest af te zetten, zal hij hierdoor op zoek moeten gaan naar alternatieve verwerkingsmethoden. Een varkenshouderij kan zelf investeren in mestverwerking, of kan een beroep doen op diensten van externe mestverwerkers. In beide gevallen brengt dit echter vaak extra kosten met zich mee. Hoe meer grond een varkenshouder ter beschikking heeft, hoe meer varkens hij kan houden. West-Vlaanderen beschikt in principe over de meeste landbouwgronden in België; 69,5 % van het West-Vlaamse grondgebied is beschikbaar voor landbouw (Eurostat, 2012b). West-Vlaanderen omvat zo 33,98% van de totale oppervlakte beschikbare cultuurgrond in Vlaanderen (NIS, 2012). Door de grote concentratie van varkens in West-Vlaanderen volstaat deze oppervlakte aan landbouwgrond echter niet om alle mest te verwerken waardoor de West-Vlaamse varkenshouders moeten investeren in bijkomende mestverwerking. Dit is dus een negatief gevolg van de grote concentraties varkens in één regio.

3.2.2.4. Infrastructuur

De West-Vlaamse varkenshouderij is via een uitgebreid netwerk van waterwegen verbonden met de zeehavens van Zeebrugge, Antwerpen en Gent. Vooral de verbondenheid met de haven van Gent, via de haven van Roeselare, is van groot belang voor de toelevering van veevoeder. Gent is dé hub voor veevoeder in Vlaanderen. De haven van Roeselare speelde doorheen de jaren dan ook steeds een centrale rol voor de West-Vlaamse varkenshouderij. Het is dan ook niet toevallig dat Roeselare zelf het grootste aantal veevoederleveranciers (6) op haar grondgebied heeft van alle West-Vlaamse gemeenten en steden. Bovendien zijn er ook nog vele veevoederleveranciers te vinden in de nabije omgeving van Roeselare. De Vlaamse zeehavens kunnen verder ook gebruikt worden om varkensvlees naar het Verenigd Koninkrijk te verschepen.

Hiernaast heeft West-Vlaanderen ook een uitstekende verbinding met het Europese hinterland via spoorverkeer en transport over de weg. Dit maakt het vervoer van varkensvlees naar de Europese landen makkelijker en goedkoper.

3.2.2.5. Human resources

Uit een studie van de FODEconomie (2009) blijkt dat de loonkosten in de Vlaamse varkenshouderij bestaan uit de berekende lonen (15 % van de totale productiekost) en de betaalde lonen (4 % van de totale productiekost). Hiermee zijn deze kosten minder belangrijk dan de veevoederkosten (54 % van de totale productiekost, zie Figuur 38), maar toch niet onbelangrijk. Wel dient opgemerkt dat de arbeidskost kan verschillen per type varkenshouderij (vermeerdering, gesloten, vestmesting). Uit de internationale vergelijking van kosten blijkt dat de kost per eenheid arbeid hoog ligt in België, maar de hoge productiviteit rechtvaardigt dit.

Wel dreigt er een schaarste op de arbeidsmarkt voor de West-Vlaamse varkenssector. Externe arbeid met voldoende kwaliteiten wordt steeds moeilijker gevonden. Hierdoor moet er vaak beroep worden gedaan op buitenlandse arbeidskrachten. Om deze reden wordt de potentiële impact van de sector op de West-Vlaamse werkgelegenheid niet volledig wordt benut.

3.2.2.6. Knowledge

De West-Vlaamse varkenshouderij is zeer professioneel. Dit komt door de lange traditie die West-Vlaanderen heeft opgebouwd in de varkenshouderij. Doorheen de jaren hebben de varkenshouders een grote kennis vergaard waardoor ze in staat zijn om zeer efficiënt varkens te produceren. Verwacht kan worden dat dergelijke kennis aanwezig is in alle grote Europese varkens producerende regio's: Nedersaksen, Denemarken, Bretagne en België-Nederland. Deze kennis ontbreekt echter in de grote opkomende landen die tegelijkertijd te maken krijgen met een stijgende vraag naar varkensvlees (bv.: China) (VLAM, 2012).

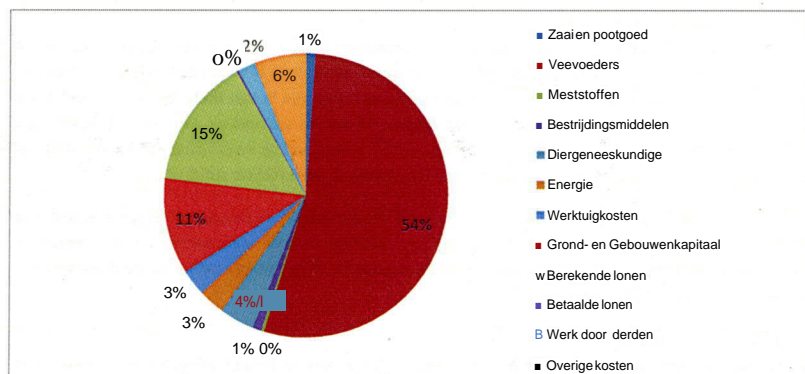
Toch moeten hier nog kanttekeningen bij geplaatst worden. Er is inderdaad veel kennis aanwezig in de West-Vlaamse varkenshouderijen, maar deze kennis wordt nog te weinig doorgegeven naar andere varkenshouders. Vaak zullen opvallende innovaties zich wel snel verspreiden, maar op informele wijze worden amper ervaringen uitgewisseld. De verspreiding van dergelijke technische informatie met betrekking tot de productie zou door een onafhankelijk voorlichtingsbureau kunnen komen maar dit bestaat momenteel nog niet. Ook investeert de overheid niet veel in onderzoek, het meest onderzoek moet gefinancierd worden met privé gelden (focusgroep 3, 2012). Hierdoor zullen de resultaten van dit onderzoek ook exclusief worden voorbehouden voor de financiers. Verder is er ook een groot gebrek aan markt informatie doordat ondermaatse communicatie met de andere ketenactoren.

3.2.3. Ondersteunende en gerelateerde sectoren

In een sterke cluster is de aanwezigheid van ondersteunende en gerelateerde sectoren van groot belang. Deze sectoren moeten niet alleen kwaliteitsvolle goederen en diensten leveren, maar moeten tevens in staat zijn om een grote vraag te voldoen. Een cluster die internationaal competitief wil zijn heeft hierdoor ook nood aan internationaal competitieve ondersteunende en toeleverende sectoren. Wanneer de ondersteunende en gerelateerde sectoren bovendien voldoende groot worden, kunnen ook zij profiteren van de cluster dynamiek. De ondersteunende en gerelateerde sectoren leveren niet enkel goederen en diensten aan de inputzijde van de varkenshouderij. Zij ondersteunen de varkenshouderij ook stroomafwaarts in de varkensketen wat de afzet van varkens moet vergemakkelijken.

3.2.3.1. Veevoederleveranciers

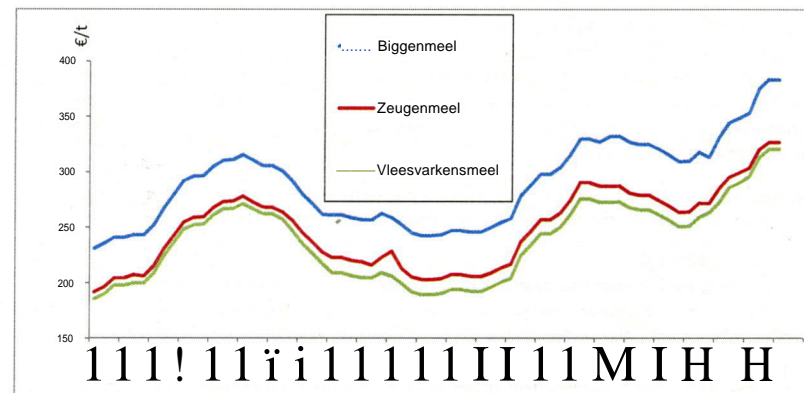
De veevoederkosten zijn de belangrijkste productiekost in de varkenshouderij (zie Figuur 38). Bovendien zal deze kostenpost in de toekomst steeds meer de concurrentiepositie van een regio bepalen (VLAM, 2012). In België is de veevoedersector zeer aanwezig en belangrijk, wat al een uitzonderlijke situatie is in Europa (Landbouw en visserij, 2011) en voordelen kan bieden ten opzichte van andere Europese varkens producerende regio's. Specifiek in West-Vlaanderen is de veevoedersector echter nog nadrukkelijker aanwezig.

Figuur 38: Samenstelling productiekost Vlaamse varkenshouders (bron: AMS, 2012)

Dit blijkt al uit de ledenlijst van BEMEFA, de Belgische beroepsvereniging van de mengvoederfabrikanten. Van de 177 Belgische BEMEFA leden bevinden zich er 76 in West-Vlaanderen, dit is 43 % van alle Belgische leden. De meeste onder hen bevinden zich in het midden of zuiden van West-Vlaanderen wat deels verklaard kan worden door de aanwezigheid van de haven van Roeselare (zie 3.2.2.4. Infrastructuur).

In Focusgroep 2 werd geopperd dat de grote concentratie veevoederleveranciers resulteert in een lagere prijs van het veevoeder voor de varkenshouders. Dit zou drie oorzaken hebben. Ten eerste zorgt de concentratie van veevoederleveranciers voor een verhoogde concurrentie tussen de veevoederleveranciers wat ook lagere prijzen tot gevolg heeft. Ten tweede wordt een belangrijk deel van de veevoederkosten bepaald door de transportkosten van de veevoederleverancier naar de varkenshouder (Expertengroep 2, 2012). Door de nabijheid van klant en leverancier blijven deze kosten beperkt. Ten derde geldt - conform de logica van het clustermodel - ook dat de nabijheid van de leveranciers ook de efficiëntie van de veevoederleveranciers verhoogd. Verhoogde efficiëntie resulteert in dit geval ook in lagere kosten. Een toekomstige uitdaging vormt wel de beheersing van de prijsvolatiliteit van de veevoederkosten en het beperken van de prijsstijgingen van het veevoeder (Focusgroep 1, 2012). Deze prijsstijging manifesteert zich sinds 2006 (FOD Economie, 2009). Deze algemene trend wordt wel sterk beïnvloed door de voedselcrisis van 2008. Door deze crisis stegen de voederprijzen in 2008 naar een tijdelijk hoogtepunt om hierna weer even te dalen (Figuur 39: Evolutie voederprijzen (2007-2012) (bron: BEMEFA, 2012).

Figuur 39: Evolutie voederprijzen (2007 - 2012) (bron: BEMEFA, 2012)

Wederom kan op basis van boekhoudgegevens worden nagegaan of West-Vlaamse varkenshouders minder betalen voor veevoeder dan andere Vlaamse varkenshouders. Dit gebeurt met behulp van dezelfde techniek die werd gehanteerd om eventuele provinciale verschillen in de verkoopprijs van varkensvlees te ontdekken. In een eerste fase wordt op zoek gegaan naar een model dat factoren bevat die de aankooprijzen van varkensvoeder kunnen bepalen. Wanneer een verklarend model kan gevonden worden kunnen de inkooprijzen van verschillende varkenshouders met elkaar vergeleken worden. Het model corrigeert immers de prijsverschillen die een gevolg zijn van de intrinsieke verschillen (bijvoorbeeld aantal aanwezige varkens) tussen de varkenshouders. Op deze manier kunnen ook de gemiddelde aankooprijzen per provincie gecorrigeerd worden en met elkaar vergeleken worden.

Verskillende variabelen werden in het model getest op hun verklarende waarde voor de aankooprijzen van vleesvarkens en zeugvoeder. De testen voor deze modellen leverde echter geen eenduidige resultaten op. Dit houdt in dat de aankooprijzen van voeder waarschijnlijk eerder zal bepaald worden door externe factoren (wereldwijde evoluties waarop de individuele varkenshouder weinig impact heeft). Variabelen die getest werden zijn de diergeneeskundige kosten (sommige voedermengingen bevatten geneesmiddelen), de aangekochte hoeveelheid voeder, voedselconversie (als proxy - benaderende variabele - voor de kwaliteit van vleesvarkensvoeder) en productiegetal (als proxy voor de kwaliteit van zeugvoeder). Voor het varkensvoeder kon echter geen duidelijk verklarend model gevonden worden. Hierdoor kunnen de prijzen die voor vleesvarkensvoeder betaald worden niet vergeleken worden tussen de provincies. Voor het zeugvoeder werd een model gevonden met beperkte verklarende waarde. Dit model omvatte echter het productiegetal als verklarende factor voor de aankooprijzen. Er kan echter verondersteld worden dat de variabele *Productiegetal* endogeneiteitsproblemen met zich meebrengt. Hierdoor wordt het geschatte verklarende model ongeldig en kunnen de provinciale prijzen niet vergeleken worden. De stelling dat de aankooprijzen voor zeugen- en vleesvarkensvoeder in West-Vlaanderen lager is dan elders in Vlaanderen kan dus niet bevestigd worden met behulp van de boekhoudkundige gegevens.

Deze boekhoudkundige gegevens bevatten echter ook een belangrijke beperking. Ze capteren namelijk niet de volledige realiteit. Vaak worden kortingen op voeder toegestaan per levering (vracht). In de boekhoudgegevens staan echter de totalen per jaar voor een bedrijf (Focusgroep 3, 2012). Hoeveel kortingen dit bedrijf heeft genoten tijdens het boekjaar kan niet afgeleid worden. Dit is echter een belangrijke bepalende factor voor de totale prijs die betaald zal moeten worden.

3.2.3.1.1. Veevoederleveranciers als verstrekkers van korte-termijnkredieten

Hiernaast spelen de veevoederleveranciers ook nog een rol als verstrekkers van korte-termijnkredieten. Deze kredieten worden dan toegekend in de vorm van uitstel van betaling. Dergelijke kredieten worden massaal toegekend in de West-Vlaamse varkenshouderij. Toch is de toekenning van dergelijke kredieten niet zonder gevaar voor de veevoederleverancier. Ongeveer 15 % van de varkenshouders zou te lang wachten met de terugbetaling van deze kredieten (Focusgroep 1, 2012). De volgende kritische grenzen in de terugbetalingstermijn worden gehanteerd:

- Onmiddellijke terugbetaling; brengt laagste kosten met zich mee en levert een korting op voor de varkenshouder. Ongeveer 25% van de veevoederleveringen worden onmiddellijk betaald.
- 2 maanden tijdskrediet: de veevoedersector streeft ernaar om geen tijdskredieten toe te kennen met een langere looptijd dan 2 maanden.
- 6 maanden tijdskrediet: wanneer varkenshouders de termijn van 6 maanden voor de terugbetaling van de kredieten overschrijden worden ze op afzonderlijke lijsten geplaatst. Deze varkenshouders zullen in de toekomst dan nauwlettend opgevolgd worden door de veevoederleveranciers.

Varkenshouders moeten de kosten van uitstel van betaling wel blijven opvolgen. Ze betalen geen interest op de uitstaande schulden maar zullen wel een hogere prijs aangerekend krijgen voor het veevoeder. De prijsverschillen die aldus worden aangerekend zijn zeer belangrijk in de rendabiliteitsberekening van individuele varkenshouders (Expertengroep 2, 2012). Volgens Boeren op een Kruispunt (2012) kan het prijsverschil voor veevoeder zelfs het verschil tussen winst en verlies uitmaken.

Wanneer een varkenshouder zijn korte-termijnschulden bij een veevoederleverancier niet meer kan betalen kan de varkenshouder echter opteren voor een andere veevoederleverancier. In dit geval zal er zich een accumulatie van korte-termijnschulden voordoen. Bovendien kan een veevoederleverancier ook geen waarborgen op de toegestane kredieten bekomen. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld een financiële instelling. Hierdoor komen de veevoederleveranciers niet op de eerste plaats bij falingen.

3.2.3.1.2. Veevoederleveranciers als integrators

Wanneer varkenshouders hun schulden niet meer kunnen terugbetalen is integratie door de veevoederleverancier een mogelijke oplossing. Er bestaan vele vormen van integratie maar in de meeste West-Vlaamse varkenshouderij kunnen 2 belangrijke vormen onderscheiden worden. In de eerste integratievorm blijft de varkenshouder eigenaar van de stallen en infrastructuur. De veevoederleverancier plaats de varkens in de stallen, blijft eigenaar van de varkens en neemt de veevoederkosten op zich. De varkenshouder krijgt dan een vergoeding voor het gebruik van stallen en infrastructuur en de geleverde arbeid. De 2^e vorm van integratie is gebaseerd op prijsgaranties voor de te leveren varkens. Alle andere elementen blijven dan wel ten laste van de varkenshouder. Beide vormen van integratie bieden de varkenshouders een grotere inkomenszekerheid en zorgen ervoor dat een deel van het risico wordt overgedragen aan de veevoederleveranciers.

De veevoedersector is echter geen voorstander van integratie. Voor hen bestaan er betere oplossingen om varkenshouders met terugbetalingsproblemen te helpen. Voor veevoederleveranciers zijn er teveel nadelen verbonden aan integratie van varkenshouderijen met terugbetalingsproblemen:

- Er ontbreekt vaak een correct beeld van de bedrijfssituatie (waarde bedrijf, schuldenlast,...). Dit beeld is echter onontbeerlijk om in te schatten of nog winst kan gemaakt worden met de varkenshouderij.
- De totale schulden zijn vaak zo hoog opgelopen dat zelfs integratie geen oplossing meer kan bieden voor de varkenshouders.
- Bedrijven met een hoge schuldgraad zijn meestal niet in staat om noodzakelijke investeringen door te voeren. Hierdoor zal de integrator deze investeringen moeten uitvoeren op het moment dat tot integratie wordt overgegaan.

Integratie komt echter niet uitsluitend voor wanneer een varkenshouder terugbetalingsproblemen kent. Varkenshouders die op zoek zijn naar een financiële comfortzone kunnen ook vragende partij zijn van integratie van hun bedrijf. In dit geval kan integratie wel een winstgevende strategie zijn voor veevoederleveranciers.

Veevoederleveranciers zijn tenslotte ook niet de enige mogelijke integratoren. Hiernaast kan integratie ook tussen andere partijen optreden. Zo kan een zeugenbedrijf ook integreren met een afmestbedrijf.

3.2.3.2. Financiële sector

3.2.3.2.1. Evaluatiecriteria

De financiële sector in Vlaanderen heeft veel ervaring met de varkenshouderij. Door deze ervaring is de sector hierdoor goed in staat om de financiële situatie en mogelijkheden van een varkenshouder in te schatten. Wanneer zij de kredietvraag van een varkenshouder inschatten doen zij dit op basis van 3 criteria (Focusgroep 1, 2012):

- **Ondernemerschap:** financiële instellingen geven aan dat dit momenteel het belangrijkste criteria is. Pas hierna wordt naar technische cijfers gekeken. Ondernemerschap houdt in dat de varkenshouder een duidelijke visie heeft over zijn marktpositie in de toekomst en dat hij de financiële instelling ervan kan overtuigen dat de voorgestelde investering kredietwaardig zal zijn. Boeren op een Kruispunt (2012) waarschuwt echter voor een overdreven focus op ondernemerschap als dit inhoudt dat varkenshouders teveel risico's moeten nemen. Het nemen van risico's kost eerst en vooral geld, wat een negatief gevolg zal hebben op de schuldraad. Ten tweede is het inherent aan het nemen van risico's dat er een kans op falen bestaat. Het aanmoedigen van risico's is dan voor Boeren op een Kruispunt dan ook geen optimale strategie.
- **Bedrijfssituatie:**
 - o **Financieel fundament:** eigen vermogen en lange termijn kredieten van de varkenshouder. Het eigen vermogen fungeert als garantie voor de banken en bleek bovendien tijdens de afgelopen crisisjaren ook zeer belangrijk om moeilijke periodes te overbruggen. De varkenshouders moeten ook een financieel plan voorleggen. Dit plan moet ook de geplande investeringsprojecten omvatten. Op deze manier kan de kredietverstrekker inschatten of er ook in de toekomst kredietnoden zullen ontstaan. Volgens organisaties die de belangen van landbouwers ondersteunen is dit het belangrijkste evaluatiecriteria (Boeren op een Kruispunt, 2012) in tegenstelling tot het *Ondernemerschap*. Door de toenemende lengte en intensiteit van de varkenscyclus is het tenslotte ook belangrijk dat varkenshouders kapitaalcrachtiger zijn om de schokken op te vangen.
 - o **Statuut bedrijf:** Landbouwennootschappen zijn voor kredietverstrekkers aantrekkelijker dan NV's en BVBA's.
 - o **Commercialisatie van de producten:** het commerciële plan van de meeste varkenshouders is momenteel ondermaats
- **Sector:** de financiële sector volgt enkele globale trends op die van belang kunnen zijn voor de West-Vlaamse varkenshouderij. Voorbeelden hiervan zijn de globale consumptie en productie van varkensvlees op, de prijzen van veevoeder en varkensvlees. Hiernaast monitoren zij ook de Vlaamse situatie. De varkenssector in Vlaanderen wordt door financiële instellingen tot op heden nog steeds als een performante en kredietwaardige sector aanzien (Focusgroep 1, 2012).

De financiële instellingen zijn vaak echter niet in staat om kredietaanvragen op al deze criteria te evalueren. Dit komt omdat West-Vlaamse varkenshouders vaak niet beschikken over de correcte instrumenten, informatie en vaardigheden om de informatievraag te kunnen voldoen. In feite zou de landbouwboekhouding veel van de vereiste informatie moeten kunnen aanleveren maar deze wordt niet of niet optimaal gebruikt.

Hierdoor is de grote ervaring van de Vlaamse financiële instellingen in de varkenshouderij van essentieel belang om de mogelijkheden van varkenshouders te kunnen inschatten en op deze manier te verzekeren dat er een voldoende aantal kredieten worden toegekend aan de varkenshouders. Bovendien benaderen financiële instellingen elke kredietaanvraag individueel. Hierdoor kunnen kredietvoorwaarden 'op maat van de individuele varkenshouder' worden opgesteld (Focusgroep 1, 2012).

3.2.3.2.2. Niet-naleving terugbetalingsvoorwaarden

Ook in geval van terugbetalingsmogelijkheden is de grote kennis van financiële instellingen in de West-Vlaamse varkenshouderij van groot belang. In dit geval kunnen financiële instellingen met ervaring toch nog op zoek gaan naar ad hoe oplossingen en de terugbetalingsvoorwaarden aanpassen (Focusgroep 1, 2012). Deze flexibiliteit leidt ertoe dat uitstaande kredieten bij varkenshouders zo een grote succesratio kennen. Het geloof van de financiële sector in de West-Vlaamse varkenshouderij kan ook geïllustreerd worden door het feit dat sinds het begin van de crisis de uitstaande portefeuille in de varkenssector alleen maar is toegenomen. Dit komt enerzijds doordat tijdens de crisis de kredietvraag toenam. Anderzijds werd de varkenshouderij tijdens de crisis ook gedwongen om enkele grote aanpassingswerken door te voeren (groepshuisvesting, mestverwerking,...). Dit leidde bovendien ook tot een schaalvergroting in de West-Vlaamse varkenshouderij. Dat de aangevraagde kredieten steeds groter worden brengt ook extra risico's met zich mee. Zo zullen de schattingsfouten van bankmedewerkers steeds zwaarder doorwegen op de resultaten van banken (Boeren op een kruispunt, 2012).

Al dient hier opgemerkt te worden dat financiële instellingen waarborgen kunnen laten gelden op het eigen vermogen van varkenshouders. Veevoederleveranciers zijn hiertoe niet in staat waardoor ze de terugbetaling van openstaande schulden moeilijker kunnen afdwingen.

3.2.3.2.3. Internationale vergelijking

De financiële dienstverlening in de West-Vlaamse varkenshouderij verschilt niet opvallend met deze in Nederland. In Duitsland worden de beperkingen van een financiële sector met een risico-averse houding ten opzichte van de varkenshouderij duidelijk. In Denemarken tenslotte bestaat er een alternatieve manier om kredieten te bekomen:

- *Nederland:* in Nederland beschouwen de financiële instellingen ook de individuele varkenshouderij in plaats van de volledige sector. Dit biedt ruimte voor ondernemers die goede resultaten behalen. Hiernaast zullen de resultaten van de varkenshouder als eerste evaluatie criteria gebruikt worden om de terugbetalingscapaciteit en -termijn in te schatten. Hierna kijken financiële instellingen naar onderpand en solvabiliteit (Hoste, 2011).
- *Duitsland:* zekerheid is een belangrijk criteria. Hierdoor geldt grond als een belangrijk onderpand. Banken zijn niet gewend om met risicovolle projecten om te gaan, maar vele banken beschikken wel over sectorspecifieke kennis in bepaalde regio's (Hoste, 2011). De risico-aversie en grondgebondenheid hebben een beperkend effect op de financiering van investeringen in de varkenshouderij
- *Denemarken:* kredietverenigingen verstrekken kredieten tegen gunstige voorwaarden. Deze verenigingen staan in voor 60 tot 70 % van een lening. Financiële instellingen nemen de rest van het bedrag voor hun rekening. De Deense financiële instellingen gebruiken vaak de waarde van de beschikbare grond als financieringsruimte. Toen de grondprijzen tijdens de crisis instortten leidde dit ertoe dat er nog amper leningen werden toegekend (Van Doorn, in Hoste, 2011).

Het voorbeeld van Denemarken toont aan dat er alternatieve financieringsmogelijkheden bestaan. Ook in België wordt over deze mogelijkheid nagedacht. Externe financiering is een mogelijke denkpiste. Externe financiering vereist dat een degelijk rendement kan verzekerd worden op het geïnvesteerde bedrag. Dit rendement kan verschillende vormen aannemen: een financiële vergoeding is het meest voor de hand liggende rendement maar externe financiers kunnen ook andere drijfveren hebben. Zo wil een veevoederleverancier

mogelijk een duurzame relatie opbouwen met een grote varkenshouder. Andere mogelijkheden zijn participaties van familieleden of business angels. Door de veelheid aan mogelijkheden moeten de verschillende rollen van varkenshouder en externe financier wel duidelijk gedefinieerd zijn. Dit is een voorwaarde om het duurzaam karakter van de relatie tussen beide te behouden.

3.2.4. Bedrijfsstrategie, -structuur en rivaliteit

Deze drie eigenschappen zeggen iets over het professionalisme in een sector:

- **Strategie:** Strategie wordt bepaald door de cultuur van een land. Sommige hebben bijvoorbeeld een lange-termijn visie, andere een korte-termijn visie.
- **Structuur:** Meer hiërarchische structuur of net het tegenovergestelde.
- **Rivaliteit:** Rivaliteit tussen verschillende bedrijven moedigt innovaties aan. Dit komt omdat in eenzelfde geografische regio, alle bedrijven in dezelfde omstandigheden opereren. Goede samenwerking tussen verschillende producenten kan er echter ook voor zorgen dat producenten elkaar helpen om een hogere kwaliteit en kwantiteit te bereiken.

3.2.4.1. Evaluatie

Zoals eerder gesteld door VLAM (2012) wordt de West-Vlaamse varkenshouderij gekenmerkt door een hoge professionaliseringsgraad. Dit vloeit vooral voort uit de lange West-Vlaamse traditie in varkenshouderij en voortdurende investeringen in dezelfde sector. Doordat de investeringsgraad dermate hoog is geworden moet ook de planningsperiode van de bedrijfsvoering steeds verder oplopen. Lange-termijn planning wordt ook ondersteund door het familiale karakter van vele varkenshouderijen. Dit houdt in dat het bedrijf in de toekomst zal worden doorgegeven aan opvolgers binnen de familie. De varkenshouder moet er dus over waken dat het bedrijf bij overname ook nog voldoende waarde heeft (Focusgroep 1, 2012).

Het familiale karakter van de West-Vlaamse varkenshouderij heeft ook een weerslag op de structuur van de bedrijven. De varkenshouderijen zullen relatief afhankelijk zijn op eigen arbeid en weinig beroep doen op externe arbeid. Al zullen schaalvergrotingen ertoe leiden dat meer arbeid ingehuurd zal worden.

Door de concentratie van vele varkenshouders kan aangenomen worden dat innovaties zich sneller zullen verspreiden over de varkenssector. Een deel van deze innovaties zullen echter ook wettelijk worden opgelegd door producteisen en veiligheidsnormen. Toch zouden er nog meer voordelen uit de concentratie van zoveel producenten in West-Vlaanderen gehaald kunnen worden. Door samenwerking zouden varkenshouders elkaar kunnen helpen om hogere kwaliteit en kwantiteit te bereiken.

3.2.4.2. Trend naar schaalvergroting

De varkenshouderij vertoont momenteel een trend naar schaalvergroting. Deze trend zet zich wel niet overall even manifest door, maar algemeen kan gesteld worden dat varkenshouders langzaam groter worden, en dat het aantal varkenshouders afneemt. Deze kan verklaard worden door verschillende factoren. Zo stijgt de investeringskost per varkensplaats aanzienlijk ten gevolge van steeds strengere vereisten opgelegd door de overheid en consument (certificaten). Door deze investeringen daalt de winstmarge per varken waardoor een varkenshouderij enkel rendabel kan blijven als de schaal vergroot wordt (Focusgroep 2, 2012). Deze trend naar schaalvergroting wordt bovendien ook extra gesteund door de kredietverstrekkers die schaalvergroting beschouwen als een nodige evolutie in de sector (Focusgroep 1, 2012). Uit voorgaande analyse bleek echter dat de West-Vlaamse varkenshouders gemiddeld minder varkens aanhouden dan Antwerpse of Oost-Vlaamse varkenshouders. Dit ondanks het feit dat nog een groot deel van hun capaciteit onderbenut blijft.

Hoewel een eerste uitbreiding van het aantal varkens dus niet al te veel moeilijkheden met zich mee moet brengen (betere benutting capaciteit) blijkt toch dat deze schaalvergroting niet voor elke West-Vlaamse een optie is. Dit kan verklaard worden doordat het familiale karakter van de varkenshouderij op deze manier in het gedrang komt (Boeren op een Kruispunt, 2012). Anderzijds zijn er ook vele West-Vlaamse varkenshouders die

wel het maximum aantal varkens hebben bereikt dat zij met hun huidige infrastructuur en vergunningen kunnen aanhouden (Focusgroep 2, 2012).

Een trend naar schaalvergroting kan in de directe omgeving van de varkenshouderij ook op veel verzet stuiten. Omwonenden kunnen klagen over geurhinder, extra verkeersdruk, lawaaihinder of op het visuele aspect van grootschalige varkenshouderij. Een grotere schaal brengt bovendien ook een grotere mestdruk met zich mee en vaak worden er ook vragen gesteld bij het dierenwelzijn. De trend naar schaalvergroting kan dus ook tegenwerking verwachten. In Nederland heeft men de evolutie naar zogenaamde *megastallen* meegemaakt voor varkens. Sinds kort gaan er echter stemmen op om beperkingen op te leggen aan de megastallen (Baltussen, 2012). Uit de kamerbrief van Bleker (2012) blijkt dat voor zeugen wordt gedacht aan een beperking van 1500 tot 2000 zeugen. Voor vleesvarkens wordt gedacht aan een beperking van 7000 tot 10000 varkens. Dit om te voorkomen dat zeer vergaande geïndustrialiseerde bedrijven ontstaan.

3.2.43. Gebrek aan samenwerking

Dergelijke samenwerking ontbreekt op dit moment echter in de West-Vlaamse varkenshouderij. Dit wordt bovendien door de varkenshouders zelf als een gemis ervaren. Uit de enquête van BEMIFA (2012) blijkt dat 76 % van de respondenten de nood voelt aan samenwerking voor de verkoop van varkens. 79 % van de respondenten beweert zelfs te willen deelnemen aan één of andere vorm van samenwerking voor de verkoop van varkens.

Samenwerking zou ook een antwoord kunnen bieden op andere problemen waarmee varkenshouders te maken hebben. Zo zijn vele varkenshouders niet in staat om voldoende marktinformatie te vergaren. Als gevolg hiervan staan ze in een zwakkere onderhandelingspositie met de opkoper van hun varkens tijdens prijsonderhandelingen. Varkenshouders zijn vaak niet op de hoogte van de referentieprijzen, en weten nog vaker niets van de gebruikelijke toeslagen (expertengroep 2, 2012). Dit heeft dan vooral te maken met een gebrek aan transparantie in de sector. Enkel boerenbond heeft momenteel een systeem dat informatie over de referentieprijzen exclusief onder haar leden verspreidt. Hiernaast kan ook andere markt informatie worden uitgewisseld (denk bijvoorbeeld aan slacht informatie).

Het gebrek aan samenwerking in de commercialisatie van de varkens wordt ook als een probleem ervaren door VLAM (2012). Op dit moment is (West-)Vlaanderen niet in staat om als één blok op te treden in het buitenland. Individuele varkenshouders en slachthuizen zijn niet in staat om de grote volumes te leveren die door de Duitse klanten gevraagd worden. Dit zou wel mogelijk zijn wanneer de verschillende slachthuizen samen verkochten aan Duitsland. In plaats daarvan leveren de Vlaamse slachthuizen varkens aan Nederlandse en Deense traders die dan op hun beurt leveren aan Duitsland (VLAM, 2012). Het gebrek aan samenwerking blijkt ook uit het geringe aantal joint ventures en soortgelijke samenwerkingsverbanden. Een enkele uitzondering hierop is Covalis, een dochteronderneming van COVAVEE (een coöperatie van ongeveer 600 varkenshouders), AIF cvba (investeringsmaatschappij van Boerenbond) en Groep Viangro nv. De vele familiale bedrijven in de West-Vlaamse varkenssector zorgen echter voor een inflexibiliteit die verdere samenwerking voorlopig nog moeilijk maakt (VLAM, 2012).

3.2.5. Overheid

3.2.5.1. Wettelijk kader

De varkenshouderij moet aan steeds meer eisen voldoen. Deze eisen worden enerzijds opgelegd door de karakteristieken van de vraag naar varkens. Anderzijds kan ook de overheid bijkomende eisen en voorwaarden opleggen. De nieuwe eisen en voorwaarden waaraan West-Vlaamse varkenshouders moeten voldoen vereisen investeringen en aanpassingen in de productiemethode van varkenshouders. In het verleden werden dergelijke aanpassingen steeds op een traag tempo doorgevoerd (Focusgroep 1, 2012).

Momenteel wordt van de varkenssector echter verlangd dat de wijzigingen aan het productieproces (groepshuisvesting, infrastructuraanpassingen,...) tegen een versneld tempo worden doorgevoerd. De aard van de investering dringt bovendien ook een schaalvergroting op aan de West-Vlaamse varkenshouderij. Dergelijke grotere schaal vereist ook extra bestuurscapaciteiten van de varkenshouders. Om varkenshouders toe te staan al deze wijzigingen op eigen tempo door te voeren is er nood aan een stabiel wettelijk kader. Dit stabiel wettelijk kader moet paniekbeslissingen vermijden (Focusgroep 1, 2012).

Behalve het aanbieden van een stabiel wettelijk kader moet de overheid er ook over waken dat er geen conflicterende doelstellingen worden geformuleerd. Beslissingen die tot doel hebben het dierenwelzijn op een varkenshouderij te verbeteren (bijvoorbeeld uitbreiding van vereiste ruimte per varken) kunnen een negatieve impact hebben op andere doelstellingen. Doordat per varken een grotere oppervlakte nodig is zal er minder ruimte vrij zijn voor woongebied of natuurgebied. De overheid heeft hier de verantwoordelijkheid om verlangens van verschillende betrokkenen tegen elkaar af te wegen en tot een consensus te komen.

3.2.5.1.1. De relatie met de omgeving

De relatie met de omgeving wordt sterk onder druk gezet door de trend naar schaalvergroting en concentratiebeweging. Deze schaalvergroting is deels een gevolg van de bijkomende vereisten die zware investeringen vereisen. Dit is dus een voorbeeld van de mogelijke conflicterende doelstellingen. In praktijk kan schaalvergroting resulteren in extra visuele- en geurhinder, extra verkeersdrukte. Hierdoor werd in Nederland onlangs nog de schaalvergroting beperkt door maximale grenzen op te leggen aan de 'megastallen' (Focusgroep 2, 2012). De ruimtelijke ordening is zeer belangrijk in dit debat. Varkenshouderijen kunnen vergeleken worden met KMO's, met de eigenschap dat ze een agrarisch product leveren. KMO's kunnen zich vaak vestigen in hiertoe speciaal toegewezen KMO-gebieden. Varkenshouders (en landbouwers in het algemeen) kunnen uiteraard opereren in het agrarisch gebied, maar toch worden er vaker vragen gesteld over hun activiteiten, in vergelijking met vestigingen van KMO's in KMO-zones. De wetgeving voorziet de mogelijkheid om agrarische bedrijfszones op te richten, maar van deze mogelijkheid wordt tot op vandaag geen gebruik gemaakt. Dergelijke bundeling van agrarische activiteiten zou vanuit het standpunt van ruimtelijke ordening wenselijk zijn. De sectorale eigenschappen van de varkenshouderij (en landbouw) verhinderen dergelijke bundeling echter (sanitaire aspecten, maar daarnaast zijn er vragen rond de maatschappelijke aanvaarding). De huidige landbouwbedrijven (zowel op kleine en grote schaal) zijn immers gegroeid uit bestaande bedrijven en zijn hierdoor grotendeels locatie-gebonden.

Er bestaat echter een probleem in de toekenning van milieu- en bouwvergunningen. De gemeenten zijn hiervoor bevoegd (milieuvergunningen klasse 2) en moet de regelgeving (die voor heel-Vlaanderen van toepassing is) toepassen. Dit komt doordat de lokale ambtenaren de wetgeving op verschillende manieren kunnen interpreteren of in sommige gevallen over weinig landbouwkennis beschikken. Sommige gemeenten zijn omwille van lokale belangen ook geen voorstander van een varkenshouderij die steeds grootschaliger wordt.

In vergelijking met de andere Europese varkens producerende regio's is de houding van de maatschappij ten opzichte van varkenshouders wel vrij positief (VLAM, 2012). Doordat West-Vlaanderen de landbouwprovincie bij uitstek is in Vlaanderen is ook de sociale acceptatie ten opzichte van de varkenshouderij goed.

3.2.5.1.2. Milieuwetgeving

Varkenshouders zijn enerzijds zelf bereid om aandacht te besteden aan haar klimaatimpact en wil zich op deze manier ook zelf beperkingen opleggen. Anderzijds legde ook de overheid de laatste steeds striktere beperkingen op om de milieu-impact van varkenshouders te beperken (Focusgroep 2, 2012). Momenteel zijn in de wetgeving al bepalingen opgenomen betreffende geurhinder, de uitstoot van ammoniak, de waterkwaliteit en waterbeschikbaarheid. Deze bepalingen hebben een belangrijke impact gehad op het productieproces van de varkenshouders. De uitstoot van broeikasgassen (koolstofdioxide, distikstofmonoxide en methaan) is voorlopig echter nog niet beperkt.

De West-Vlaamse varkenshouders verwachten op korte termijn geen extra regulering die hun milieu-impact moet beperken. Op lange termijn worden er echter wel bijkomende beperkingen verwacht (Focusgroep 2, 2012). Het thema milieu zal immers niet van de nationale en internationale politieke agenda verdwijnen. Om de toekomstige bijkomende vereisten voldoende het hoofd te kunnen bieden is de West-Vlaamse varkenshouderij daarom wel vragende partij voor een duidelijke visie en communicatie omtrent het toekomstig beleid.

3.2.5.2. Vervenootschapping

Het statuut van een landbouwbedrijf is bepalend voor de mate waarin het bedrijf zich kan afschermen van mogelijke schuldeisers. Om landbouwers beter te beschermen bestaat de mogelijkheid als landbouwbedrijf het statuut van NV of BVBA aan te nemen. Hiernaast bestaat ook nog het statuut van landbouwvennootschap. Steeds meer landbouwbedrijven nemen het statuut van een NV of BVBA aan. In de onderstaande bespreking vallen traditionele landbouwvennootschappen niet onder de noemer *vennootschap* of *vervenootschapping*. Tijdens focusgroep 1 (2012) werden enkele verschillende redenen onderscheiden waarom West-Vlaamse varkenshouders het statuut van een NV of BVBA willen aannemen:

- *Fiscale optimalisatie*; de mogelijkheid om BTW te recupereren.
- *De beperkte persoonlijke aansprakelijkheid* van de varkenshouder.
- *Trend*; Vennootschappen komen vaker voor in de varkenshouderij. Voor sommige varkenshouders is dit een aanzet om ook over te schakelen op het statuut van een vennootschap.

De veevoeder- en financiële sector zijn geen voorstander van de vervenootschapping van de West-Vlaamse varkenshouderij. Doordat de aansprakelijkheid van de varkenshouder beperkt wordt, groeit immers het risico van de kredietverstrekker. In de evaluatie van kredietaanvragen zijn kredietverstrekkers dan ook strenger voor vennootschappen dan voor traditionele landbouwvennootschappen (of het klassieke familiale bedrijf). Ongeacht of het gaat om een gezond of ongezond bedrijf (Focusgroep 1, 2012).

Een NV of BVBA is bovendien verplicht om een gedetailleerde balans bij te houden. Doordat deze balans kan opgevraagd worden bij de evaluatie van kredietaanvragen levert dit soms problemen op voor de NV's en BVBA's. Omdat de vennootschappen vooral omwille van fiscale redenen opgericht worden omvatten ze vaak maar een deel van de bedrijfsactiviteiten van de varkenshouderij. Hierdoor vat de vennootschapsbalans van een varkenshouderij vaak niet alle informatie en toont ze mogelijke een slechte bedrijfssituatie (bijvoorbeeld een negatief eigen vermogen). Ook al strookt deze bedrijfsvoorstelling niet met de reële bedrijfssituatie. Bij het verstrekken van kredieten aan NV's en BVBA's wordt daarom vaker persoonlijke borgstelling gevraagd (Focusgroep 1, 2012).

Behalve de schuldeisers zijn er nog andere actoren gekant tegen een verregaande vervenootschapping van de West-Vlaamse varkenssector. Het statuut van NV of BVBA is immers niet voor iedere varkenshouder voordelig. Om te voorkomen dat varkenshouders na een faling met eindeloze schulden en afbetalingen geconfronteerd worden kan een varkenshouder er soms beter aan doen om persoonlijk failliet verklaard te worden. Bij een persoonlijk faillissement kan de varkenshouder verschoning krijgen. Dit is bij een NV of BVBA niet mogelijk. *Boeren op een Kruispunt* opteert af en toe voor deze strategie wanneer zij varkenshouders begeleiden die met een onoverkoombare schuldenlast te maken hebben (Boeren op een Kruispunt, 2012).

Er wordt verwacht dat de vervenootschapping in de varkenssector zich zal verder zetten. Dit vergroot de nood aan voldoende kennis omtrent vennootschappen en hun functionaliteiten in de varkenssector. Deze kennis is momenteel niet voldoende aanwezig.

3.2.5.3. Belastingen

West-Vlaamse varkenshouders kunnen kiezen voor 2 belastingsystemen: het forfaitaire systeem en de algemene regeling. Beide systemen gelden voor zowel de inkomensbelasting als voor de BTW. Wat de

inkomensbelasting betreft hangt het belastingregime af van de vorm van uitbating. Een NV en BVBA betalen een vennootschapsbelasting. Eenmanszaken en gezamenlijke uitbatingen betalen personenbelastingen. Wanneer personenbelastingen worden betaald kan gekozen worden voor de forfaitaire en algemene regeling. Landbouwvennootschappen kunnen kiezen tussen beide systemen (KBC, 2012). Naar gelang de karakteristieken van de varkenshouder zullen verschillende belastingregimes gunstiger zijn. De keuzen voor een bepaald regime moet dan ook afhangen van de individuele eigenschappen van het bedrijf en van de noden van een varkenshouder.

Ook in Nederland en Duitsland wordt de mogelijkheid geboden om een fiscaal regime 'op maat' van het individuele bedrijf te kiezen. Nederland maakt een onderscheid tussen een specifieke landbouwregeling en de gebruikelijke Btw-regime. 81 % van de Nederlandse varkenshouders vallen onder de gebruikelijke regeling (Hoste, 2011) omdat deze regeling de mogelijkheid biedt aan grotere bedrijven om meer belastingen terug te trekken. In Duitsland echter valt 86 % van de varkenshouders onder de specifieke landbouwregeling. Deense varkenshouders kunnen niet kiezen waardoor ze allen een BTW-boekhouding moeten bijhouden.

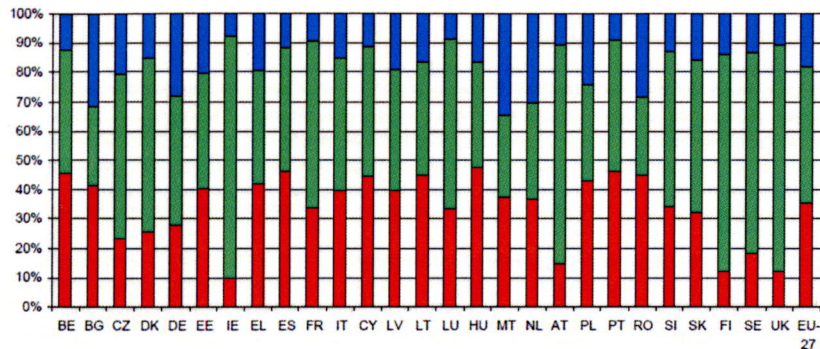
Naast de keuze tussen verschillende fiscale regimes wordt de varkenshouderij in België ook nog ondersteund door verminderde tarieven; op bijna alle land- en tuinbouwproducten geldt een BTW-tarief van 6 %. Voor banden voor akkerbouwtractoren en fythofarmacie geldt een tarief van 12 %. Dergelijke aangepaste tarieficatie komt ook voor in Duitsland. Duitse bedrijven in de landbouwregeling betalen 7% op hun inkoop; 19% op investeringen en ontvangen 10,7% op hun verkoop. Voor reguliere bedrijven is de BTW op aan- en verkoop gelijk aan 7%. Deze regeling wordt als gunstiger ervaren dan de regeling in bijvoorbeeld Denemarken en Nederland (Hoste, 2011). Ook op het vlak van tarieficatie is het Deense systeem weinig flexibel; de Deense BTW bedraagt 25% op zowel levensmiddelen als luxe goederen (Hoste, 2011).

3.2.5.4. Subsidies

In België kunnen varkenshouders subsidies krijgen voor uiteenlopende doeleinden. Zo kent de Vlaamse overheid subsidies toe voor de bescherming van het Piétrain ras in de Vlaamse varkenssector. Dit kadert in het beleid dat moet voorkomen dat bepaalde landbouwhuiddierrassen verdwijnen. Gezien het feit dat het Piétrain varken medebepalend is voor de positioneringsstrategie van Vlaanderen op de wereldmarkt verstrekt deze subsidie de concurrentiepositie.

Hiernaast kan de Vlaamse overheid binnen het GLB ook nog investeringsubsidies toekennen. Deze investeringssteun kadert in de 2de pijler van het GLB (het belang van elke pijler wordt per lidstaat weergegeven in Figuur 40). In Vlaanderen kent het VLIF deze subsidies toe. VLIF kent subsidies toe voor stallenbouw en infrastructuurwerken. Voor de bouw van ammoniakemissiearme stallen en andere structuurverbetering kan tot 18% investeringssteun worden aangevraagd. Wanneer de investeringen gericht zijn op de realisatie van een varkenshouderij met verbrede doelstellingen, duurzame landbouw of de reconversie van het bedrijf kan tot 28% steun worden gevraagd. Voor het (ver)bouwen van stallen en andere infrastructuurwerken in functie van biologische varkenshouderij kan tot 38% investeringssteun worden aangevraagd indien deze (VLIF, 2012).

Ook de andere Europese varkens producerende regio's kunnen genieten van subsidies binnen het GLB. De invulling van het GLB kan echter verschillen naargelang de toepassing door de nationale overheden. In Nederland zijn subsidies beperkt tot innovaties en investeringen in integraal duurzame stallen. In Duitsland bestaan er subsidies voor allerlei projecten. Deze subsidies kunnen oplopen tot (minstens) 35% van het geïnvesteerde bedrag. Sommige Duitse staten mikken met hun subsidie ook uitdrukkelijk op de concurrentiepositie van de varkenshouderijen (bv. Nordrhein-Westfalen kent maximaal 20% toe voor verbetering van de concurrentiekracht). In Denemarken kan slechts een zeer beperkt aantal varkenshouders genieten van overheidssubsidies (Hoste, 2011).

Figuur 40: Relatief belang van de EU steun per pilaar voor de periode 2007 - 2013; rood = 1ste pilaar; groen = 2^{de} pilaar, blauw = 3^e pilaar (bron: European Commission, 2012)

4. SWOT analyse

Voorgaande analyse identificeerde enkele sterktes en zwaktes van de huidige varkenshouderij in West-Vlaanderen. Dit zijn de zaken die de concurrentiepositie van de West-Vlaamse varkenshouderij ten opzicht van andere (internationale en nationale) varkens producerende regio's bepalen. Bovendien werden ook opportuniteiten en bedreigingen geïdentificeerd. Wanneer gepast wordt gereageerd op opportuniteiten biedt dit mogelijkheden om de concurrentiepositie verder te verstevigen (een gemiste kans mocht dit niet gebeuren). Wanneer de West-Vlaamse varkenshouders (en betrokken beleidsmakers) niet gepast reageren op bedreigingen kunnen zij echter ook concurrentievermogen verliezen. De sterktes, zwaktes, opportuniteiten en bedreigingen worden hieronder schematisch voorgesteld in een traditionele SWOT analyse (Strengths - Weaknesses - Opportunities - Threats). In het volgende hoofdstuk worden waar mogelijk beleidsaanbevelingen geformuleerd die tegemoet kunnen komen aan één of meerdere van de elementen in de SWOT analyse.

SWOT analyse	
<p>1. Strengths</p> <p>a. Productietechnisch:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Goede voederconversie - Productiegetal: Inhaalbeweging op internationaal vlak <p>b. Product eigenschappen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Door veeleisende binnenlandse vraag wordt een kwalitatief hoogstaand product geleverd. - Onderscheidend vermogen op internationale markt door Piétrain varken (mager en hoog beveeles) <p>c. Factorcondities:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geografische ligging & Klimaat - Kennis - Infrastructuur - Positieve houding van de omgeving ten opzichte van varkenshouderij en positieve houding ten opzichte van de job <p>d. Ondersteunende sectoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Veevoederleveranciers met grote kennis varkenshouderij (bijkomende rol als integrator en verstreker korte termijn kredieten) - Veevoeder van goede kwaliteit - Financiële sector met grote kennis varkenshouderij (flexibele kredietverstreking) <p>e. VLIJF steun die investeringskost drukt</p>	<p>2. Weaknesses</p> <p>a. Lagere specialisatiegraad in West-Vlaanderen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nog veel nevenactiviteiten - Kan vorm van riscospreding zijn door afhankelijkheid van één product te verminderen <p>b. Schaal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kleine schaal; pas een probleem wanneer varkenshouders een technologische achterstand oplopen doordat investeringen niet kunnen worden uitgevoerd. - Beschikbare capaciteit in West-Vlaanderen wordt niet optimaal benut - Door versnippering kan niet voldaan worden aan grote buitenlandse vraag <p>c. Factorcondities:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hoge mestverwerkingskost door groot aantal dieren op beperkte oppervlakte. - Omringende varkens producerende regio's worden ook niet met de NER-kosten geconfronteerd (maar genieten ook niet van de begeleiding) - Hoge arbeidskost (deels gecompenseerd door hoge productiviteit) - Hoge milieukosten <p>d. Ondersteunende factoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Voederkost in België is hoog, de prijs voor West-Vlaamse varkenshouders zou iets lager liggen, maar dit blijkt niet uit de cijfers <p>e. Zwakke registratie en interpretatie van bedrijfsgegevens</p> <p>f. Weinig uitstap mogelijkheden voor varkenshouders die willen/moeten stoppen. Verkoop van het bedrijf is zeer moeilijk, opvolging binnen de familie kan problemen opleveren.</p>

3. Opportuniteiten	4. Threats
a. Mogelijkheden tot samenwerking varkenshouders om innovaties sneller te verspreiden en investeringskosten samen te dragen.	a. West-Vlaamse varkenshouderij is afhankelijk van de verwerkende sector om producten in het buitenland te kunnen verkopen. Als deze sector niet inspeelt op de buitenlandse vraag valt de vraag naar West-Vlaamse varkens weg
b. Mogelijkheden tot samenwerking tussen varkenshouders en de andere ketenactoren.	b. Verwerkende sector creëert amper toegevoegde waarde door overheersing van Duitse verwerkende sector (voordelige belastingstelsel op arbeidskosten)
c. Technologische en kennisvoorsprong op opkomende landen (bv. China) die kan benut worden	c. Communicatie met verwerkende sector (marktinformatie bereikt varkenshouders niet)
d. Mogelijkheden tot alternatieve kredietverstrekking benutten (kredietverenigingen, aandeelhouderschap)	d. Kosten fluctuaties kunnen amper worden doorgerekend in de verkoopprijs van varkens
e. Doorzetten differentiatie exportbestemmingen is mogelijk (interesse niet-EU landen is aanwezig)	e. Instabiel wettelijk kader
f. Maximale productiecapaciteit wordt nog niet benut; mogelijkheid tot relatief goedkope uitbreiding van productie(capaciteit)	f. Kennis zit in individuele bedrijven en wordt niet optimaal doorgegeven
	g. Niet uniforme toepassing van wetgeving op lokaal niveau (verschillende interpretaties en voorkeuren)
	h. Geen transparantie prijsvorming; individuele varkenshouders zijn niet goed op de hoogte van de bepaling van toeslagen (slachtkwaliteit en slachtprijs)
	i. Externe arbeid met voldoende kwaliteiten wordt schaars. Er moet steeds meer beroep worden gedaan op buitenlanders.
	j. Investeringskost per gezinshoofd blijft stijgen.
	k. Certificaten zijn momenteel een sterkte, maar dreigen out-of-date te geraken doordat te weinig naar de wensen van de retail wordt geluisterd.
	l. Sanitaire risico's bij grote concentratie varkens op kleine oppervlakte

5. Beleidsaanbevelingen

Op basis van de hierboven vermelde bevindingen en de SWOT-analyse kunnen enkele beleidsaanbevelingen worden geformuleerd. Deze beleidsaanbevelingen moeten een antwoord bieden op de toekomstige bedreigingen, maximaal inspelen op opportuniteiten, zwaktes wegwerken en sterktes verder uitdiepen. De verschillende beleidsmaatregelen kunnen worden ondergebracht in 4 categorieën; opleiding & informatieoverdracht, het promoten van samenwerking, begeleiding van varkenshouders, en het waarborgen van continuïteit in het beleid.

5.1. Opleidingen en informatieoverdracht

Technische opleiding varkenshouders (SWOT 1.a : voederconversie & 3.c: behouden technologische voorsprong op opkomende varkens producerende regio's)

De gemiddelde West-Vlaamse varkenshouders behaalt momenteel reeds een goede voederconversie. Zeker ten opzichte van opkomende varkens producerende regio's bezit West-Vlaanderen hier een competitief voordeel. Om dit voordeel te behouden – en mogelijk te vergroten – dient de gemiddelde voederconversie nog verbeterd te worden. Omdat het om de gemiddelde voederconversie gaat bestaat er nog ruimte voor verbetering (door te proberen de varkenshouders met de zwakste scores te assisteren). Landbouworganisaties maar ook voederleveranciers geven aan dat een aantal varkenshouders een bijkomende technische opleiding rond de keuzes met betrekking tot varkensvoeder (samenstelling, interpretatie voederconversie,...) kunnen gebruiken. Behalve kennis met betrekking tot voeder kunnen ook informatiesessies en sensibiliseringscampagnes rond andere thema's georganiseerd worden (hygiëne, sanitair,...)

Kennis met betrekking tot voederconversie kan aangekocht worden door de Provincie West-Vlaanderen en verdeeld worden onder de varkenshouders. Anderzijds kan ook Inagro als onderzoeksinstituut een rol spelen in het verwerven en verspreiden van deze kennis.

Bedrijfseconomische opleiding varkenshouders (SWOT 2.e: zwakke registratie en interpretatie bedrijfsgegevens)

Meer nog dan enkele tekortkomingen op productietechnisch vlak worden varkenshouders geconfronteerd met een beperkte bedrijfseconomische kennis en administratieve vaardigheden. Dergelijke kennis zou de varkenshouders in staat moeten stellen om een degelijke bedrijfsadministratie bij te houden. Een correcte registratie van bedrijfsgegevens is belangrijk omwille van verschillende redenen. Ten eerste laat de registratie toe om een duidelijk beeld te krijgen van de bedrijfssituatie. Een correcte interpretatie van de geregistreerde gegevens is dan wel vereist. Dergelijke interpretatie vraagt op zijn beurt ook echter enige kennis. Toch is dit essentieel voor een goede bedrijfsvoering. Vele varkenshouders hebben bijvoorbeeld een slecht beeld van de kostprijs per varken of kg afgeleverd vlees. Ten tweede laat een uniforme bedrijfsregistratie ook toe dat bedrijven met elkaar vergeleken kunnen worden. Dit maakt uitwisseling van informatie tussen bedrijven makkelijker.

Vele varkenshouders ontbreekt het momenteel aan de juiste mentaliteit om bedrijfsgegevens te beginnen registreren. Eens de varkenshouders overtuigd zijn van het belang van bedrijfsadministratie kan ook de kennis worden bijgebracht die vereist is voor deze bedrijfsadministratie alsook de interpretatie ervan. Hier zal wederom een opleiding en/of informatieoverdracht nodig zijn.

Hiernaast kan de provincie West-Vlaanderen ook een premie uitkeren aan varkenshouders die een bedrijfsadministratie conform enkele vereisten aanhouden. Door eisen te stellen aan de bedrijfsregistratie kan de provincie West-Vlaanderen een uniformisering die de vergelijkbaarheid van bedrijven vergroot bekomen.

Een vergelijkbare methode wordt momenteel al door de provincie Limburg toegepast. De provincie Limburg geeft subsidies voor erkende 'bedrijfsleidingsdiensten'. Concreet komt dit erop neer dat een landbouwer korting kan krijgen bij het voeren van een bedrijfseconomische boekhouding en bij uitbreiding voor het voeren van een dergelijke boekhouding op digitale wijze (Provincie Limburg, 2012a). Behalve het aanmoedigen van een degelijke (gedigitaliseerde) boekhouding hoopt de provincie Limburg op deze manier ook een daling te bekomen van het aantal landbouwers die met een forfaitaire belastingaangifte werken (Provincie Limburg, 2012b).

Opleiding lokale ambtenaren (SWOT 4.g: nietuniforme toepassing wetgeving op lokaal niveau)

Er bestaan verschillende redenen die de verscheidenheid in toepassing van de wetgeving op lokaal niveau verklaren. Enerzijds zal de voorkeur en houding ten opzichte van varkenshouderij van de lokale besturen verschillen. Anderzijds bezitten de lokale ambtenaren die in contact komen met varkenshouderij niet over voldoende inzicht en kennis over varkenshouderij. Er wordt verwacht dat lokale besturen in de toekomst nog meer bevoegdheden zullen krijgen, hierdoor wordt de harmonisering van het lokaal beleid nog belangrijker.

Provincie West-Vlaanderen kan een harmonisering van het lokaal beleid nastreven door de lokale ambtenaren meer vertrouwd te maken met varkenshouderij. Dit kan bijvoorbeeld door een dag(en) voor de ambtenaren te organiseren (inclusief bv. een bedrijfsbezoek). Dit kan de lokale ambtenaren de nodige kennis bijbrengen. Door de lokale ambtenaren samen te brengen kan bovendien ook gewerkt worden naar een meer gemeenschappelijke visie op varkenshouderij en al haar deelaspecten (bv. schaalvergroting).

Informatieoverdracht naar andere ketenactoren (SWOT 4.a: verwerkende sector moet voldoen aan eisen buitenlandse vraag & 3.e: differentiatie exportmarkt)

Nadat varkens de varkenshouderij verlaten moeten zij nog een volledige productketen doorlopen voordat ze bij de eindconsumenten belanden. De kwaliteit van het eindproduct bij consument wordt door twee factoren bepaald. Ten eerste door de kwaliteit van het initiële product (de varkens), wat de verantwoordelijkheid is van de varkenshouders. Er werd reeds vermeld dat de kwaliteit van de West-Vlaamse varkens omwille van allerlei redenen hoog is. Ten tweede wordt de kwaliteit van het eindproduct bepaald door de kwaliteit van de diensten van de tussenliggende ketenactoren (verwerking, transport, distributie). Uit de analyse van de varkensexport blijkt dat het grootste deel van de in België geproduceerde varkens hier wel wordt geslacht, maar nadien worden de karkassen en halve karkassen meestal meteen naar het buitenland (vooral Duitsland) geëxporteerd. Veel verdere verwerking (= toegevoegde waarde) vindt in België dus niet plaats. Wanneer de varkens op ongeoorloofde wijze worden geslacht (niet conform de hygiënevereisten) en het vlees nadien niet correct behandeld wordt is het mogelijk dat dit vlees in het buitenland niet gewenst is. In dit opzicht zijn de West-Vlaamse varkenshouders dus afhankelijk van de kwaliteit van de behandeling van hun producten om hun exportmarkt te kunnen bevoorraden.

Opdat ook in de toekomst West-Vlaamse varkens hun weg zouden vinden naar het buitenland is het belangrijk dat de verwerkende sector degelijk wordt ingelicht over de voorwaarden waaraan zij moet voldoen om de buitenlandse markt te bevoorraden. Dit is zeker nodig wanneer West-Vlaanderen haar exportmarkt meer wil differentiëren (bv. naar landen als Rusland). De hygiëne vereisten in nieuwe exportmarkten zullen immers verschillen van de West-Europese standaarden. Er moet echter ook over gewaakt worden dat België ook aan de vereisten van de huidige belangrijke exportmarkten blijft voldoen. Ook controles van het QS-label toonden onregelmatigheden aan (expertengroep 3, 2012). Hoewel de verwerkende sector grotendeels op de hoogte is van deze vereisten voldoet zij hier dus niet steeds aan (VLAM, 2012). Een informatie en sensibiliseringscampagne kunnen helpen om hen het belang van de nieuwe exportmarkten te doen inzien en een mentaliteitsverandering teweeg te brengen.

5.2. Promoten samenwerking

Samenwerking tussen varkenshouders (SWOT 3.a: mogelijkheden voor samenwerking tussen varkenshouders & 4.f: beperkte informatie uitwisseling)

Door de concentratie van een groot aantal varkenshouderijen in West-Vlaanderen is er zeer veel kennis en informatie aanwezig. Deze kennis zit echter gevangen in de individuele varkenshouderijen en wordt zelden gedeeld met collega varkenshouders. Uit het model van Porter blijkt dat hier nog opportuniteiten liggen. De uitwisseling van informatie en kennis kan varkenshouders versterken doordat ze hun processen en praktijken verder kunnen optimaliseren. Hiernaast kunnen ze hun aanbod bundelen om te voldoen aan een grote buitenlandse vraag. Verdergaande samenwerking kan er ook toe leiden dat varkenshouders input kopen via groepsaankopen en op deze manier hoeveelheidskortingen bekomen of samen investeringen uitvoeren om de investeringskost per bedrijf te verminderen. Hoewel samenwerking dus een economisch nut kan hebben zijn dergelijke samenwerkingen zijn tot op heden schaars.

De overheid kan trachten een mentaliteitswijziging onder de varkenshouders te bekomen die samenwerking mogelijk en voordehand liggend maakt. Men kan ze in eerste instantie met elkaar in contact brengen en tijdens deze bijeenkomsten aangemoedigd om open te communiceren. Momenteel bestaan dergelijke initiatieven al binnen de exclusieve omgeving van landbouworganisaties. Maar ook hier blijft de informatie-uitwisseling bevangen binnen de organisatie.

Creatie van platform voor NER uitwisseling (SWOT 3.a: mogelijkheden voor samenwerking tussen varkenshouders)

De hoeveelheid NERs in het bezit van een varkenshouder is de grootste beperking voor een varkenshouder die wil uitbreiden. Indien hij niet over de nodige emissierechten beschikt kan een varkenshouder immers niet nog meer varkens houden. Deze situatie doet zich ook in realiteit voor en beperkt aldus een aantal varkenshouders om hun bedrijf verder uit te bouwen. Toch worden niet alle NERs in (West-)Vlaanderen (VLM, 2012) benut. Dit wil zeggen dat landbouwbedrijven wel NERs bezitten maar niet het corresponderend aantal dieren aanhouden om deze NERs volledig te verzilveren. Ongebruikte NERs kunnen aangehouden worden omdat ze in de toekomst de mogelijkheid bieden om zonder veel problemen de capaciteit uit te breiden. Vele landbouwbedrijven zullen echter nooit gebruik maken van de NERs. Dit werkt beperkend voor de gehele varkenssector.

Samenwerking tussen verschillende ketenactoren (SWOT 3.b mogelijkheid tot samenwerking varkenshouders en andere ketenactoren, 3.e: differentiëren exportbestemmingen, 4.c: communicatie met verwerkende sector, 4.h: geen transparante prijsvorming & 4.k afstemming certificatie op wensen retail)

Communicatie tussen verschillende ketenactoren leidt er toe dat meer marktinformatie doorsijpelt tot het begin van de keten (de varkenshouders). Het gebrek aan marktinformatie wordt door de varkenshouders als een groot gemis ervaren omwille van een aantal redenen. Vooral de communicatie met de verwerkende sector verloopt stroef. Meer marktinformatie en communicatie zou de varkenshouders in staat stellen om inzicht te krijgen in de totstandkoming van de toeslag. Deze berekening is momenteel niet transparant wat een graad van onzekerheid met zich meebrengt. Het doorspelen van marktinformatie kan echter ook voordelig zijn voor de verwerkende sector. Varkenshouders klagen bijvoorbeeld ook over een gebrek aan informatie met betrekking tot de productie van de verwerkende sector. Mits meer instructies zouden zij beter in staat zijn om het aanbod af te stellen op de verlangens van de vraag.

Niet alleen de varkenshouders en de verwerkende sector moeten echter beter met elkaar communiceren. Ook de verschillende certificaten (hoofdzakelijk Certus) en de distributie (grootwarenhuizen etc.) hebben in het

verleden niet voldoende met elkaar gecommuniceerd. Hierdoor dreigt het Certus-label uit de mode te geraken en in de toekomst niet meer te voldoen aan de gewijzigde consumenteneisen.

De communicatie en verstandhouding tussen de verschillende ketenactor moet dus verbeterd worden. De overheid kan hier een bemiddelende rol in spelen.

5.3. Begeleiding varkenshouders

Mogelijkheid om uit het beroep te stappen (SWOT 2.f: weinig uitstapmogelijkheden & 4.1: externe arbeid met voldoende kwaliteiten wordt schaars, 3.f: onderbenutting productiecapaciteit)

Een aantal West-Vlaamse varkenshouders verkeren momenteel in de situatie waarin hun bedrijfsvoering niet langer rendabel is en dit bovendien ook niet meer kunnen corrigeren. De enige oplossing voor de varkenshouders bestaat erin om uit het beroep te stappen met zo min mogelijk schulden (Boeren op een kruispunt, 2012). Deze varkenshouders kampen met een groot aantal problemen waarvan er twee uitgelicht kunnen worden. Ten eerste heeft hun bedrijf nog amper enige economische waarde (door de ouderdom) waardoor het moeilijk overdraagbaar is. De meeste stallen en installaties zijn niet volgens de meeste recente technologie en potentiële overnemers zullen dan ook niet geïnteresseerd zijn in dit deel van hun bedrijf.

Toch heeft het bedrijf een potentiële waarde voor andere varkenshouders die willen verder willen uitbreiden maar op de grenzen van de capaciteit van hun huidige exploitatie botsen. Indien hij een extern bedrijf overneemt neemt hij immers ook de capaciteit van dit bedrijf mee over, inclusief de NERs. Uit de bovenstaande analyses blijkt reeds dat een deel van de productiecapaciteit in West-Vlaanderen niet optimaal wordt benut. Dit ondanks het feit dat enkele bedrijven toch verder zouden willen uitbreiden. Wanneer de Provincie West-Vlaanderen op de hoogte wordt gebracht van de wil van varkenshouders om uit het beroep te stappen kan zij een platform creëren waarop vraag en aanbod van exploitaties, varkenshouderijen en productiecapaciteit elkaar kunnen terugvinden.

Het 2° probleem waarmee varkenshouders worden geconfronteerd die uit het beroep willen stappen is het gebrek aan toekomstperspectief. Vele varkenshouders die al gestopt zijn ervaren moeilijkheden om een nieuwe job te vinden (Boeren op een Kruispunt, 2012). Dit gemis zal hen weerhouden om ook daadwerkelijk te stoppen met varkenshouderij. Toch bezitten de varkenshouders een groot aantal kwaliteiten die nog van nut kunnen zijn voor de sector. Tegelijkertijd bestaat er in de sector een grote vraag naar geschikt personeel. Zo werd al aangegeven dat steeds meer beroep moet worden gedaan op buitenlandse werkrachten. Ook hier kan de overheid dus proberen om vraag en aanbod beter op elkaar af te stellen.

Haalbaarheidsanalyse en begeleiding investeringen (SWOT 3.f: onderbenutting productiecapaciteit)

Varkenshouders die ondoordachte investeringsprojecten uitvoeren en hierdoor hun schuldgraad zien oplopen kampen bij falen van het project vaak met solvabiliteits- (en liquiditeits-) problemen. Provincie West-Vlaanderen komt in contact met de meeste grote investeringsplannen voordat deze worden opgestart doordat voor de meeste investeringsprojecten milieuvergunningen (bevoegdheid provincie) moeten worden aangevraagd. Bij deze gelegenheid zou de provincie West-Vlaanderen een economisch haalbaarheidsadvies kunnen aanbieden voor het ingediende project. Wel dient dit advies niet-bindend te zijn en mag het ook niet de toekenning van de milieuvergunning beïnvloeden. Een individuele varkenshouder moet nog steeds vrij zijn om een project uit te voeren indien hij dit nuttig acht.

Het advies moet zich niet enkel richten op een economische haalbaarheidsanalyse van het ingediende project. Indien de investering erop gericht is om de bestaande capaciteit uit te breiden kan de provincie West-Vlaanderen de varkenshouder ook inlichten over reeds bestaande maar onbenutte stalcapaciteit. Een benutting van overcapaciteit kan de bouw van extra stallen voorkomen. Onbenutte stalcapaciteit kan vooral

terug gevonden worden bij kleinere exploitaties. Optimalisatie van deze stalcapaciteit is een opportuniteit indien de overcapaciteit exploiteerbaar is. Deze stallen zijn wel minder werkbaar en hebben hierdoor een lagere economische waarde. Dat de stallen op zich een lage economische waarde hebben moet echter geen onoverkomelijk probleem vormen. Bij een overname van een kleinere varkenshouderij wordt immers ook het recht om varkens te houden overgenomen, en vooral dit recht is van grote waarde.

5.4. Continuïteit in het beleid

Varkenshouders moeten zware investeringen doorvoeren om te blijven voldoen aan de verplichtingen opgelegd door overheid en consument. Om dergelijke investeringen goed te kunnen inschatten is er een nood aan een lange planningshorizon. Dit wil zeggen dat de varkenshouder een duidelijk beeld heeft van wat hem in de toekomst te wachten staat. Door steeds wijzigende wetgevingen en beleid ontbreekt deze planningshorizon echter. Investerings die momenteel nog verplicht zijn worden in de nabije toekomst misschien nutteloos door een gewijzigd beleid. Dit brengt een mate van onzekerheid met zich mee waar varkenshouders rekening mee moeten houden. Provincie West-Vlaanderen heeft weinig invloed op de meeste wetgeving waarmee varkenshouders geconfronteerd worden. Toch zou de provincie door een consequent beleid een stabiliserende factor kunnen vormen in de onzekere toekomst van de varkenshouders.

Ontwikkelen communiceerbare visie met betrekking tot varkenshouderij (SWOT 4.e: instabiel wettelijk kader & 4.g: niet uniforme toepassing wetgeving op lokaal niveau)

Een harmonisering van het lokaal beleid kan ook gestuurd worden door een duidelijke visie van de Provincie West-Vlaanderen op varkenshouderij. Vooral een duidelijke visie op de gewenste schaal voor varkenshouderij (aantal vleesvarkens, biggen per exploitatie) kan oriënterend werken voor de lokale besturen indien zij als richtlijnen worden ervaren door de lokale ambtenaren.

Milieuvergunningen (SWOT 4.e: instabiel wettelijk kader)

Varkenshouders die een dossier indienen bij de provincie hebben nood aan duidelijkheid. Daarom is continuïteit in het evaluatiebeleid van de dossiers een must (Expertengroep 3, 2012). Hierdoor kunnen varkenshouders zich voorbereiden en op voorhand zelf een inschatting maken van de haalbaarheid van een investeringsplan.

Continuïteit in aangeboden diensten (SWOT 3.c: behouden technologische voorsprong op opkomende varkens producerende regio's)

Hierboven werd melding gemaakt van allerlei opleidingen, informatie en sensibiliseringscampagnes die de provincie zou kunnen organiseren met het oog op het verder aanscherpen van hun kennis en vaardigheden. Dit is belangrijk indien de West-Vlaamse varkenshouderij haar kennisvoorsprong ten opzichte van opkomende regio's wil behouden. Hiernaast werd ook gesuggereerd dat de overheid een platform zou kunnen creëren waarop overleg tussen varkenshouders onderling maar ook tussen de verschillende ketenactoren zou kunnen plaatsvinden. Het nut van dergelijke initiatieven is reeds beschreven.

Om de voordelen van deze beleidsacties ten volle te benutten is het echter belangrijk dat zij ook herhaald worden. Één opleiding zal een zeker nut hebben, maar na verloop van tijd zal het effect van deze opleiding terug verdwijnen. Het herhaaldelijk aanbieden van opleiding (maar ook het herhalen van sensibiliseringscampagnes) zal er voor zorgen dat positieve effecten behouden worden.

Hetzelfde geldt voor het platform dat de provincie zou kunnen creëren voor overleg en samenwerking. Het feit dat deze samenwerking momenteel niet plaatsvindt, duidt op moeilijkheden die de verschillende betrokkenen ervaren om overleg en samenwerking op te starten. Wanneer een agent

bijvoorbeeld een samenwerkingsverband opstart tussen enkele varkenshouders kan aangenomen worden dat de samenwerking (geleidelijk) zal verdwijnen wanneer de werkzaamheden van de agent worden stopgezet (Focusgroep 3, 2012).

Annex

Annex1: testresultaten verklarend model verkoopprijs

Call:
 plmformula = opbr_vleesvarkens ~ Gewicht_Verkochte_Vleesvarkens + Aantal_Verkochte_Vleesvarkens, data = E, effect = "twoways",
 model = "within")

Unbalanced Panel: n=101, T=4, N=258

Residuals:
 Min. 1st Qu. Median 3rd Qu. Max.
 -30200 -4660 0 4070 40600

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	t-value	Pr(> t)
Gewicht_Verkochte_Vleesvarkens	0.873886	0.063754	13.7073	< 2.2e-16 ***
Aantal_Verkochte_Vleesvarkens	21.678282	6.798482	3.1887	0.001736 **

 Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Total Sum of Squares: 6.2632e+11
 Residual Sum of Squares: 2.0892e+10
 R-Squared : 0.96664 Adj. R-Squared: 0.56949
 F-statistic: 2202.34 on 2 and 152 DF, p-value: < 2.22e-16

Annex2: vergelijking verkoopprijs tussen verschillende provincies

Call:
 lmformula = fixeftwfe, effect = "individual", type = "dmean") ~ aggdata\$Provincie)

Residuals:
 Min IQ Median 3Q Max
 -24270 -13622 -4564 7680 87371

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	t value	Pr(> t)
(Intercept)	-7673	3812	-2.013	0.0469 *
aggdata\$Brabant	6607	11221	0.589	0.5574
aggdata\$Limburg	13866	5589	2.481	0.0148 *
aggdata\$Oost-Vlaanderen	8911	5282	1.687	0.0948 .
aggdata\$West-Vlaanderen	8501	5066	1.678	0.0966 .

 Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 18280 on 96 degrees of freedom
 Multiple R-squared: 0.06373, Adjusted R-squared: 0.02472
 F-statistic: 1.634 on 4 and 96 DF, p-value: 0.1721

Bibliografie

- Baltussen, W. (2012), *Persoonlijke communicatie met Villy Baltussen (LEI- Wageningen UR)*, 10 oktober 2012, Den Haag.
- Bleken, H. (2012), *Kamerbrief Senaat 227025 5 juni 2012*, Den Haag.
- Boeren op een Kruispunt (2012), *Persoonlijke communicatie met Ricky Focke*, 13 augustus 2012, Aalter.
- Boerenbond (2012), *Persoonlijke communicatie met Themagroep varkens*, 7 november 2012, Lochristi.
- Departement Landbouw en Visserij (Vlaamse Overheid) (2012), *Agrobusinesscomplex*, Geconsulteerd via: <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=1136>.
- Driessen, B. & Van Thielen, J. (2012), *Kengetallen in de zeughouderij*, Geconsulteerd via: www.varkensbedrijf.be.
- European Commission (2012), *Chapter 4. Overview of the EU Rural Development Policy 2007-2013*.
- Eurostat (2012a), *International trade detailed data base*, Geconsulteerd via: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/international_trade/data/database.
- Eurostat (2012b), *Landuse in agriculture by NUTS2 regions*, Geconsulteerd via: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Land_cover_and_land_use_statistics_at_regional_level.
- Expertengroep 1 (2012), *Presentatie studie West-Vlaamse varkenshouderij*, Brugge, 2 april 2012.
- Expertengroep 2 (2012), *Presentatie tussentijdse resultaten*, Brugge, 2 april 2012.
- Expertengroep 3 (2012), *Presentatie en debat eindbevindingen*, Brugge, 24 oktober 2012.
- Focusgroep 1 (2012), *Financiële situatie en problemen, impact crisis en toekomstplannen en visie op/voorde West-Vlaamse varkenshouderij*, Focusgroep interview met vertegenwoordigers veevoedersector, financiële sector en varkenshouders, Brugge, 9 september 2012.
- Focusgroep 2 (2012), *Ketenvorming, milieuwetgeving en -impact, ruimtelijke ordening en dierenwelzijn in de West-Vlaamse varkenshouderij*, Focusgroep interview met vertegenwoordigers veevoedersector, varkenshouders, korte keten initiatieven, Inagro en overheidsorganen, Brugge, 13 juni 2012.
- Focusgroep 3 (2012), *Beleidsaanbevelingen (metfocus op provincie West-Vlaanderen)*, Focusgroep interview met vertegenwoordigers veevoedersector, varkenshouders, Inagro, Financiële sector, Provincie West-Vlaanderen, Brugge, 8 oktober 2012.
- FOD Economie (2009), *Prijzen, kosten en rendabiliteit in de varkenskolom*, Brussel.
- FOD Economie (2011), *Landbouw - Productie van de landbouwteelten*, Geconsulteerd via: <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/economie/landbouw/bedrijven/>.
- FODEconomie (2012), *Definitieve resultaten Landbouwtelling*, Geconsulteerd via: <http://economie.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/economie/landbouw/bedrijven/>.
- Hoste, R. (2011), *Productiekosten van varkens; Resultaten van InterPIG over 2009*, LEI-rapport 2011-2012, Den Haag.
- KBC (2012), *Starten als Landbouwer*, Geconsulteerd via: http://kbc-pdf.kbc.be/tb/starten_als_landbouwer_of_tuinder_definitief.pdf.
- LEI (2009), *InterPIG*, Geconsulteerd via: <http://www.lei.dlo.nl/wever/docs/InterPIG.pdf>.
- NIS (2012), *Landbouwgegevens van 2011*, Geconsulteerd via: <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/economie/landbouw/>.
- Porter, M. E. (1990), *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, New York.
- Provincie Limburg (2012a), *Persoonlijke communicatie met Directie Ruimte - Dienst Landbouw en Platteland*, 4 december 2012.
- Provincie Limburg (2012b), *Reglement betreffende de subsidiëring van erkende bedrijfsleidingsdiensten voor de ondersteuning van land- en tuinbouwbedrijven bij het voeren van een bedrijfseconomische boekhouding*, Geconsulteerd via: http://www.limburg.be/Limburg/NL-PL/Diensten/Directie-Ruimte/Afdeling-Economie-en-Internationale-Samenwerking/Dienst-Landbouw-en-Platteland/Dienst-Landbouw-en-Platteland-Loket/Erkende-bedrijfsleidingsdiensten/erkende_bedrijfsleidingsdiensten_officieel_reglement.html.
- Vlaamse Overheid - Departement Landbouw en visserij (2010), *LARALandbouwrapport 2010*, Brussel.
- Vlaamse Overheid - Departement Landbouw en visserij (2011), *Vlaams actieplan voor de varkenshouderij*, Brussel.
- VLAM (2012), *Persoonlijke communicatie met René Maillard*, 24 augustus 2012, Gent.
- VLIIF (2012), *Subsidies dierlijke sector*, Geconsulteerd via: <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?fid=59#Varkens>.
- Studiedienst Vlaamse Regering (2012), *Lokale Statistieken*, Geconsulteerd via: http://aps.vlaanderen.be/lokaal/lokale_statistieken.htm.
- Termote, T. (2009), *Economische betekenis van het agrocomplex in West-Vlaanderen*, WES, geconsulteerd via: http://www.west-vlaanderen.be/ondernemen/economie_start/Documents/Facet_57_Agrocomplex_definitief.pdf.
- VLIIF (2012), *VLIIF Activiteitenverslag 2011*, Geconsulteerd via: <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/activiteitenverslag-2011-van-het-vlaams-landbouwinvesteringsfonds-vlif>.
- VLM (2012), *Voortgangsrapport Mestbank 2012, over de mestproblematiek in Vlaanderen*, VLM, Brussel.